

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**KAVRAM BULMACALARININ SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ ÜNİTESİNDEKİ ÖĞRENCİ BAŞARISINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAYRAM YESARİ

NIĞDE

Ocak, 2018

NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KAVRAM BULMACALARININ SOSYAL BİLGİLER 6. SINIF
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ ÜNİTESİNDEKİ ÖĞRENCİ BAŞARISINA
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BAYRAM YESARİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HALİL TOKCAN

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. HALİL TOKCAN danışmanlığında BAYRAM YESARİ tarafından hazırlanan "**Kavram Bulmacalarının Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Demokrasinin Sertüveni Ünitesindeki Öğrenci Başarısına Etkisi**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

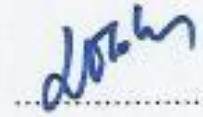
05 / 01 / 2018

JÜRİ :

Danışman : Doç. Dr. Halil TOKCAN

Üye : Doç. Dr. Ufuk KARAKUŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Remzi KILIÇ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Gökhan ÖZDEMİR
Enstitü Müdür V.

ÖNSÖZ

Bilgi ve teknolojideki ilerlemelerin baş döndürücü olduğu günümüzde küresel bilgi birikiminin hızla artması bilginin insanlara nasıl aktarılacağı sorusunu akıllara getirmiştir. Bu nedenle alternatif öğrenme modellerinin önemi artmaktadır.

Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde alternatif öğretim tekniklerinden biri olan kavram bulmacaları etkinliklerinin öğrenci başarısına etkisi incelenmiştir.

Araştırma süresince büyük bir özveri örneği sergileyerek bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren danışmanım, değerli hocam Sayın Doçent Doktor Halil TOKCAN'a,

Çalışma süresince destek ve görüşlerini benden esirgemeyen Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki diğer hocalarıma,

Okullarında bana değerli zamanlarını ayıran ve her türlü kolaylığı sağlayan, okul müdürü ve öğretmenleri ile araştırmaya katılan öğrencilere sonsuz teşekkürler ederim.

VE çalışma boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

Ocak, 2018

Bayram YESARİ

NIĞDE

ÖZET

İnsanlığın var oluşuyla beraber temelleri atılan sosyal bilgiler, değişmeyen değişim olduğu günümüzde yeni karmaşık sorunlarla beraber iyice önem kazanmış, bu da sosyal bilgiler disiplininin öğrencilere kazandırdığı değerler ile bunlara ilişkin tutum ve davranışların önemini artırmıştır. Bilgi ve teknolojiadaki baş döndürücü ilerlemeler, küresel bilgi birikimini artırırken bu bilginin insanlara nasıl aktarılacağı sorusu daha fazla önem kazanmıştır. Bütün bunlar farklı öğretim modellerinin uygulanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminde başta kavram öğretimi olmak üzere kullanılması gereken alternatif öğrenme tekniklerinden biri de kavram bulmacaları modelidir.

Gerçek deneme modelinde öntest-sontest kontrol gruplu desende (ÖSKD) gerçekleştirilen bu çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf "Demokrasinin Serüveni" ünitesinin "Kavram Bulmacası" etkinlikleri yoluyla öğretiminin akademik başarı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 öğretim yılının bahar döneminde Adana il merkezinde bulunan bir devlet ortaokuluna devam eden 6. Sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Çalışma, bir deney ve bir kontrol grubundan oluşan toplam 52 altıncı sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma toplam 15 ders saati sürmüştür. Deney grubunda öğretim, kavram bulmacası etkinliklerine dayalı olarak yapılırken, kontrol grubunda ise programa dayalı öğretim gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere program öncesinde ve sonrasında başarı testi öntest-sontest olarak uygulanmış ve verilerin analizi için t-testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ve ITEMAN (Item and Test Analysis program) programları ile analiz edilmiştir.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde programa dayalı öğretim ile kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle yapılan öğretimin 6.sınıf "Demokrasinin Serüveni" ünitesinde başarıyı arttırdığı söylenebilir. Ancak deney grubuna uygulanan kavram bulmacaları destekli öğretimdeki başarı artışının (deney grubu öntest-sontest ortalama farkı $\bar{X} = 17,117$) sadece programa dayalı yapılan öğretimden (kontrol grubu öntest-sontest ortalama farkı $\bar{X} = 7,97$) daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuç bize kavram bulmacalarına dayalı öğretim

etkinlikleriyle yapılan öğretimin programa dayalı öğretime göre daha etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Kavram Öğretim Teknikleri, Kavram Bulmacaları.

ABSTRACT

Social studies, whose foundation was laid together with the existence of humanity, has gained importance with the complex problems of today on which what doesn't change is the change itself and this has increased the values imparted to the students through the discipline of social sciences and the importance of attitudes and behaviours related with them. Dizzying advances in technology and information while increasing the global knowledge, the question of how to transfer this knowledge to the people has become more important. All these have made the implementation of different instructional models inevitable. One of the alternative models in teaching social studies which should be used in teaching the concept is primarily the concept model of the puzzles.

In this study performed in a model of a real experimental pre-test and post-test pattern with a control group (ÖSKD) elementary grade 6 Social Studies, the impact on the academic achievement of teaching the unit of 'Adventure of Democracy' via the concept of puzzle has been investigated.

The research study group was made up of sixth grade students who attend a state secondary school located in the center of Adana Province in the spring semester of the academic year 2016-2017. The study has been conducted with a total of fifty two sixth grade students comprising one experimental and one control group. The study has lasted fifteen hours. While the teaching based on the concept of puzzle activities in the experimental group has been carried out, the teaching based on the programme has been implemented in the control group. The students, before and after the programme, have been applied pre-test and post-test as an achievement test and t-test has been applied for the analysis of the data. The data obtained from the research have been analyzed with the programme SPSS (STATISTIC PACKAGE FOR THE SOCIAL SCIENCES) and ITEMAN (ITEM AND TEST ANALYSIS PROGRAMME).

When the results obtained from the analysis are examined, it can be said that the teaching based on the programme and the teaching carried out through the concept of puzzle activities have increased the success in the unit of 'The Adventure Of The Democracy' of the sixth grade.

However, the increase of success in education assisted with the concept of puzzles applied to the experimental group seems to be higher than that of the teaching based on the programme. This result shows us that the instruction supported with the concepts of puzzles is more effective compared to the instruction based on the programme.

KEY WORDS: Social Studies Education, Concept Teaching Techniques, Concept Of Puzzle

İÇİNDEKİLER

<i>ONAYSAYFASI</i>	<i>I</i>
<i>ÖNSÖZ</i>	<i>III</i>
<i>ÖZE</i>	<i>IV</i>
<i>ABSTRACT</i>	<i>VI</i>
<i>İÇİNDEKİLER</i>	<i>XII</i>
<i>TABLolar LİSTESİ</i>	<i>XVXV</i>
<i>ŞEKİLLERLİSTESİ</i>	<i>XVI</i>
<i>EKLERLİSTESİ</i>	<i>XIX</i>

BÖLÜM 1

GİRİŞ

<i>1.1. PROBLEM DURUMU</i>	<i>1</i>
<i>1.2. PROBLEM CÜMLESİ</i>	<i>3</i>
<i>1.3. ALT PROBLEMLER</i>	<i>3</i>
<i>1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI</i>	<i>4</i>
<i>1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ</i>	<i>4</i>
<i>1.6. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI</i>	<i>5</i>
<i>1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI</i>	<i>5</i>
<i>1.8. TANIMLAR</i>	<i>6</i>
<i>1.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR</i>	<i>7</i>

BÖLÜM 2

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

<i>2.1. SOSYAL BİLGİLER</i>	<i>14</i>
<i>2.2 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR</i>	<i>17</i>

2.3. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER.....	19
2.3.1 DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ.....	21
2.3.2. TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ.....	24
2.5. KAVRAM NEDİR?.....	26
2.5.1. KAVRAMLARIN ÖZELLİKLERİ.....	29
2.5.2. KAVRAMLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	32
2.5.3. KAVRAM ÖĞRETİMİ.....	35
2.5.4. KAVRAM YANILGILARI.....	39
2.5.5.1. Kavram Yanılgısı Nedir?.....	39
2.5.5.2. Kavram Yanılgılarının Genel Özellikleri.....	42
2.6. KAVRAM ÖĞRETİM TEKNİKLERİ.....	43
2.6.1. KAVRAM HARİTALARI.....	43
2.6.2. ZİHİN HARİTALARI.....	49
2.6.3. KAVRAM AĞLARI.....	51
2.6.4. KAVRAM KARİKATÜRLERİ.....	53
2.6.5. KAVRAMSAL DEĞİŞİM METİNLERİ.....	56
2.6.6. BALIK KILÇIĞI DİYAGRAMI.....	57
2.6.7. YAPILANDIRILMIŞ GRİD.....	58
2.6.8. TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ (TDA).....	60
2.6.9. ANLAM ÇÖZÜMLEME TABLOLARI.....	62
2.6.10. BİLGİ HARİTALARI.....	63
2.6.11. KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ (KİT).....	64
2.6.12. TEŞHİS TESTLERİ.....	65
2.6.13. TAHMİN ET GÖZLE AÇIKLA (TGA).....	66
2.6.14. V DİYAGRAMLARI.....	66
2.6.15. KAVRAM ÇARKI DİYAGRAMI.....	68
2.6.16. ÇALIŞMA YAPRAKLARI.....	71
2.7. KAVRAM BULMACALARI.....	72
2.7.1. BULMACANIN TARİHİ GELİŞİMİ.....	72
2.7.2. BULMACA TÜRLERİ.....	77
2.7.2.1. Şekil Açısından Bulmacalar.....	77
2.7.2.2. Tür Açısından Bulmacalar.....	77
2.7.3. BULMACALARIN EĞİTİMDE KULLANIMI.....	79

BÖLÜM 3

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	85
3.2. ÇALIŞMA GRUBU (DENEKLER).....	86

3.3 ARAŞTIRMANIN UYGULAMA BASAMAKLARI.....	87
3.3.1. DENEYSEL İŞLEM ÖNCESİ SÜREÇ BASAMAKLARI.....	87
3.3.2. DENEYSEL İŞLEM SÜRECİ BASAMAKLARI.....	88
3.3.3. DENEYSEL İŞLEM SONRASI SÜREÇ BASAMAKLARI.....	99
3.4 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	99
3.4.1. BAŞARI TESTİ.....	99
3.5.VERİLERİN ANALİZİ.....	105

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR.....	107
4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR.....	107
4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR.....	108
4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR.....	109

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR.....	110
5.2. ÖNERİLER.....	111
KAYNAKÇA.....	113
EKLER.....	122

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgilerin Üç Öğretim Geleneği	18
Tablo 2: Martorella'ya Göre Kavram Sınıflaması	33
Tablo 3: Sewell'in Kavram Yanılgısı Açıklama Tablosu	41
Tablo 4: Araştırmanın Deneysel Deseni	86
Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı	87
Tablo 6: Demokrasini Serüveni Ünitesinde Yer Alan Temel Kavramlar	98
Tablo 7: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programında Yer Alan Demokrasinin Serüveni Ünitesi Kazanımları	100
Tablo 8: Başarı Testi Sorularının Kapsadığı Kazanımlar	101
Tablo 9: Madde Ayırt Edicilik İndeksi	102
Tablo 10: Başarı Testi Madde Analizi Sonuçları	104
Tablo 11: Kolmogorov-Smirnov Testi Sonucu	106
Tablo 12: Deney Ve Kontrol Grubunun Öntest Puanlarının Farklılığı için T-Testi Sonuçları	107
Tablo 13: Kontrol Grubunun Öntest-Sontest Puanlarının Farklılığı için T-Testi Sonuçları	108
Tablo 14: Deney Grubunun Öntest-Sontest Puanlarının Farklılığı için T-Testi Sonuçları	108
Tablo 15: Deney Ve Kontrol Grubunun Sontest Puanlarının Farklılığı için T-Testi Sonuçları	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı	21
Şekil 2: Bir Özellik Birden Fazla Kavramın Özelliği olabilir	31
Şekil 3: Kavramlar Çok Boyutludur	31
Şekil 4: Osmanlı Devlet Sistemiyle İlgili Kavram Haritası	48
Şekil 5: Ülkemizde Balıkçılık İle İlgili Hiyerarşik Kavram Haritası	48
Şekil 6: Kitle İletişim Araçları İle İlgili Zihin Haritası	51
Şekil 7: Ölçeklerine Göre Haritalarla İlgili Kavram Ağı	52
Şekil 8: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Küresel Isınmaya Etkisi İle İlgili Kavram Karikatürü	56
Şekil 9: Coğrafi Keşiflerle İle İlgili Balık Kılıçığı Diyagramı	58
Şekil 10: Doğal ve Beşeri Varlıklar İle İlgili Yapılandırılmış Grid	60
Şekil 11: Coğrafi Konum İle İlgili Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	61
Şekil 12: Türkiye'deki Göller ve Özellikleri İle İlgili AÇT	62
Şekil 13: Mustafa Kemal'in Katıldığı Savaşlar İle İlgili Bilgi Haritası	64
Şekil 14: Erime ve Donma İle İlgili V Diyagramı Örneği	68
Şekil 15: Boş Kavram Çarkı Diyagramı	70
Şekil 16: Kavram Çarkı Diyagramı Örneği	71
Şekil 17: Arthur Wynne'in 21 Aralık 1913'te Hazırladığı İlk Bulmaca Örneği Ve Soruları	73
Şekil 18: Türkiye'deki İlk Bulmaca Örneğinin Soruları.....	75
Şekil 19: Çengel Bulmaca Örneği.....	83
Şekil 20: Kelime Avı Bulmaca Örneği	84

Şekil 21: Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Seçkisiz Desen.....	85
Şekil 22: Demokrasinin Serüveni- Sarmal Bulmaca 1	89
Şekil 23: Demokrasinin Serüveni –Çengel Bulmaca Etkinliği 1	90
Şekil 24: Demokrasinin Serüveni- Kelime Yerleştirme 1	91
Şekil 25: Demokrasinin Serüveni –Kare Bulmaca 1	92
Şekil 26: Demokrasinin Serüveni-Çengel Bulmaca Etkinliği 2	93
Şekil 27: Demokrasinin Serüveni- Kelime Avı 1	94
Şekil 28: Demokrasinin Serüveni- Sarmal Bulmaca 2	95
Şekil 29: Demokrasinin Serüveni- Kelime Yerleştirme 2	96
Şekil 30: Demokrasinin Serüveni- Kelime Avı 2	97

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi	123
Ek 2: Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi	124
Ek 3: Özgeçmiş	125
Ek 4: Kavram Bulmaca Örnekleri	126
Ek 5: Başarı Testi	136
Ek 6: Uygulama Fotoğrafları	143

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKT.	: Aktaran
AÇT.	: Anlam Çözümleme Tabloları
\bar{X}	: Aritmetik Ortalama
Vd.	: Çok Yazarlı Eserlerde İlk Yazardan Sonrakiler
N.	: Denek Sayısı
Ed.	: Editör
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
P	: Anlamlılık Değeri
s.	: Sayfa
Sd.	: Serbestlik Derecesi
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konsey
S	: Standart Sapma
TDA	: Tanılayıcı Dallanmış Ağaç
t	: T Değeri
TDK	: Türk Dil Kurumu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde Problem durumu, Problem cümlesi, Alt problemler, Araştırmanın amacı, Araştırmanın önemi, Araştırmanın sayıltıları, Araştırmanın sınırlılıkları, Tanımlar ve İlgili araştırmalar üzerinde durulmuştur.

1.1.PROBLEM DURUMU

Bilgi ve teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği günümüz çağı “bilgi çağı” olarak kabul görmektedir. Bilgi çağı, bilginin temel kaynak olduğu, bilgi üretimi ve iletiminin yaygınlaştığı, bilgi çalışanlarının çoğunlukta olduğu, sürekli öğrenme ve bilgilenmenin kaçınılmaz hale geldiği yeni toplumsal ve ekonomik dönemi temsil etmektedir. Bilgi çağına geçiş süreci ile birlikte, hız kazanarak baş döndürücü bir nitelik arz eden teknolojik değişim kaynaklı, toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel gelişim gözlemlenmektedir (Bedük, 2002). Bu çağda bilimsel düşünce ve bilimin gelişmesi toplumsal gelişmenin itici bir gücüdür. Günümüzde devletlerin ve milletlerin en büyük sermayesi insan ve bilgidir. Bu nedenle yakın gelecekte toplumların üzerinde en çok mesai harcayacağı konulardan biri de eğitilmiş insan gücü olacaktır. Bu gücün farkına varan toplumlar, eğitilmiş insan gücünün kalitesini artırmak için eğitimin yeterliliği yönündeki çalışmaları artırmaktadır.

Yeni araştırmalarla küresel bilgi birikimi hızla artarken bu bilginin insanlara nasıl aktarılacağı sorusu daha fazla önem kazanmıştır. Günümüz eğitim sisteminin en

önemli problemlerinden biri bilginin ürüne dönüşmemesidir.

İnsanoğlunun var olmasıyla beraber temelleri atılan sosyal bilgiler diğer bilim dallarında olduğu gibi sürekli gelişerek ilerlemektedir. Bilginin çok kısa bir sürede değişmesi, insanların ve toplumların da sürekli değişim içerisinde olmasına neden olmaktadır. Bilgi değişimiyle beraber karmaşık problemler çoğalmış, bunun doğal sonucu olarak sosyal bilgilerin önemi artmıştır. Çünkü genel olarak sosyal bilimler özelde sosyal bilgiler yaşam temelli olup, bireylerin birbirleri ve çevresiyle olan ilişkilerini bilimsel bir tutumla inceler. Bu nedenle bireylerin yaşamlarında ve çevrelerinde meydana gelen değişimler, bilim ve teknolojik gelişmeler ile küresel sorunlara karşı verilecek toplumsal tepkilerin değişmesi sosyal bilgiler programlarının yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Ülkemizde son dönemlerde eğitim öğretim açısından yukarıdaki nedenlere bağlı olarak köklü değişimler yaşanmaktadır. Daha önceleri aktarımcı öğretim anlayışının ön planda olduğu sosyal bilgiler öğretimi 2005 yılındaki radikal değişikliğin yanı sıra 2006, 2007 ve 2017 yıllarında yapılan müfredat değişiklikleri ile yerini etkinlik temelli öğretim anlayışına bırakmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin aktif olduğu, öğretmenin süreci yönlendirdiği, öğretmenin bilgiyi değil de bilgiye ulaşma yolunda rehberlik ettiği yeni bir anlayışın benimsendiği unutulmamalıdır. Yeni öğretim programı özellikle öğrenme-öğretme süreçlerine dikkat çekmekte olup farklı öğretim araç ve gereçlerinin öğretmenlerce kullanılarak bilginin ürüne dönüşmesini hedeflemektedir.

İlköğretim döneminde kazanılan bilgi, beceri ve davranışların yaşam boyunca kullanılacağı dikkate alındığında, geleceğin büyükleri olacak çocuklarımıza sosyal bilgiler dersinin öğretilmesi stratejik bir öneme sahiptir. Sosyal bilgilerin disiplinler arası niteliği, kendisine kaynak teşkil eden tüm disiplinlere ait içerik ve kavramları bünyesinde barındırmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan disiplinler arası içeriğin ve kavramların öğretimine yönelik eğilimler önem kazanmaktadır. Kavramlar, dünyayı anlamlandırmada çok önemli bir yere sahiptir ve öğrenmenin önemli bir parçasını oluşturur. Kavram öğrenme diğer öğrenmeler için anahtardır; yeni bilgilerin kazanımı ve aktarımı, kavramların oluşturulması ve aktarılmasıyla bire bir ilişkilidir. Bunun yanında kavram öğrenmenin hayatın tüm safhalarında devam ediyor oluşu beraberinde yeni sorunları da getirmektedir. Bazı kavramlar günlük yaşam içinde kendiliğinden

kazanılıyormuş gibi gözükse de, bunların her zaman doğru ve tam öğrenildiği söylenemez. Ülkemizde yapılan araştırmalar sonucunda pek çok kavramın yanlış ya da eksik kavramsallaştırıldığı ve bunun da önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (Alkan, 2010; Kızıl, 2015).

Bilginin yapı taşları olarak kabul edilen kavramlar, kişilerin düşünce ve dil gelişimiyle paralel gelişmektedir. Doğru yapılandırılmayan kavramlar bireyin öğrenme yaşantısında önemli sorunlara yol açmaktadır. Bu açıdan kavram öğretimi eğitim sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan öğretim süreci içerisinde kavram öğretimine ayrı bir önem verme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kavram öğretiminde geleneksel yöntemler kullanılabilineceği gibi öğrenciyi sürecin içerisine katan ve aktif katılımı sağlayan; kavram haritaları, kavram karikatürleri, kavram ağları ve kavramsal değişim metinleri gibi pek çok teknik ve materyal kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak bu teknik ve materyallerden biri de kavram bulmacalarıdır.

1.2. PROBLEM CÜMLESİ

Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle yapılan öğretimin Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Demokrasinin Serüveni ünitesinde öğrenci başarısına etkisi var mıdır?

1.3. ALT PROBLEMLER

1. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı deney grubu ile programa dayalı öğretimin yapıldığı kontrol grubunun öğretime başlamadan önce uygulanan ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı kontrol grubunun, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı deney grubunun ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin gerçekleştiği deney grubu ile programa dayalı öğretimin gerçekleştiği kontrol grubunun, öğretim

bitiminde uygulanan son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretiminde kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle yapılan öğretimin öğrenci başarısına etkisini belirlemektir. Deneysel yapılan bu çalışmada bu amaçla 6. Sınıf öğrencilerinden oluşan bir gruba kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretim yapılırken, diğer grup programa dayalı öğretimine devam etmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüz eğitim anlayışı bireylerin yeni fikirler üretebilmelerini, bilginin kaynağına ulaşmasını ve bilgiyi yönetebilen kişiler olmasını amaçlamaktadır. Öğrenmeyi öğrenme olarak da tanımlanan bu eğitim sürecinin etkili olabilmesi için bireylerin öncelikle ilgili alanla ilgili kavramları kazanmış olmaları ve olası kavram yanlışlıklarını gidermeleri gerekmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminde kavram öğretimi en önemli konulardan biridir. Bilimin, insanların ve toplumların devamlı ve hızlı bir değişim sürecinde olması, bu değişim karşısında bireylerin bilgiye ulaşma çabası sonucu oluşan karmaşık sorunlar sosyal bilimlerin önemini artırmaktadır. Oluşan bu karmaşık sorunlar kavramların karmaşıklığını artırmakta ve bu kavramların öğrenciler tarafından doğru anlaşılmasını engellemektedir. Düşüncelerimizin ve yeni bilgilerin mevcut olan kavramlar üzerine inşa edildiğini dikkate alındığında kavramların doğru öğretilmesi oldukça önemlidir. Bilginin ikiye katlanma süresinin çok kısa olduğu günümüzde, modern dünyanın gelişmiş ve eğitimde otoriter kabul edilen ülkeleri eğitim sistemlerini sürekli güncellemektedir. Yapılan çalışmalarda kavram öğretiminde son dönemlerde farklı öğrenme modellerinin kullanıldığı görülmüştür.

Öğrencileri öğrenme faaliyetleri esnasında aktifleştirecek ve onların eğlenirken öğrenmelerini sağlayacak, aynı zamanda öğrenmeyi kolaylaştıracak yöntemlerden biri de bulmaca kullanımudur. Bulmaca, farklı biçimlerde düzenlenebilen, eğlendirirken düşündüren, akıl yürütmeyi teşvik eden, düşünerek bilgiye ulaştıran, öğrenilmiş bilgileri açığa çıkaran veya bilgileri tekrar ettirerek bilginin kalıcı olmasını sağlayan, bireylerin zevkle uğraştığı bir bilgi yoklama oyunu

olarak isimlendirilebilir. Derslerde bulmaca kullanımının kelime hazinesini geliştirdiği, zihni aktifleştirdiği, eleştirel düşünmeye yardımcı olduğu ve kavramları daha eğlenceli bir şekilde öğrenmeye yardım ettiği, öğrencilerin ders kazanımlarını artırdığı ve öğrencilerin derse olan ilgisini canlı tuttuğuna yönelik diğer bilim dallarında yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışma 6. Sınıf sosyal bilgiler öğretiminde öğrenci başarıları üzerinde kavram bulmaca kullanımının etkilerinin belirlenmesi açısından önemlidir.

1.6. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

1. Bilgi toplama aracı olarak hazırlanan akademik başarı testi, verileri elde etmek için yeterlidir.
2. Öğrencilerin başarı testine verdikleri cevaplarda samimi oldukları kabul edilmiştir.
3. Öğrencilerin anlayış düzeyleri arasında belirgin bir farklılığın olmadığı kabul edilmiştir.
4. Uygulama esnasında deney ve kontrol grupları arasında sonucu etkileyecek herhangi bir etkileşimin olmadığı varsayılmıştır.
5. Araştırmacının deney ve kontrol gruplarına tarafsız davrandığı varsayılmıştır.

1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma;

1. 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programında yer alan Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme alanı ile Demokrasinin Serüveni ünitesi ile,
2. 2016-2017 öğretim yılının ikinci döneminde Adana il merkezinde yer alan bir ortaokulda öğrenim gören ve yansız atanan biri deney, biri kontrol grubu olmak üzere toplam 52, 6. sınıf öğrencisi ile,
3. Deney gruplarına uygulanan kavram bulmacası etkinlikleri ve kontrol gruplarına uygulanan programa dayalı öğretim teknikleri ile,
4. Uygulama, 2 ders saati ön test, 11 ders saati kavram bulmaca etkinliklerinin kullanıldığı uygulamalar ve 2 ders saati son test uygulamaları olmak üzere toplam 15 ders saati ile sınırlıdır.

1.8. TANIMLAR

Algılama: Çevrede var olan nesne ve olayları duyu organları yardımıyla öğrenme, anlamlandırma sürecidir.

Beceri: Bir kimsenin bedensel ya da düşünsel bir çaba göstererek bir işi kolaylık ve ustalıklı yapabilemesidir. (Özey ve İncekara, 2015)

Herhangi bir etkinliği sürekli olarak, belli bir yeterlilik düzeyinde yapabilmek (Paykoç, 1991: 13. Akt. Ertuğrul, 2008).

Bulmaca: Çeşitli biçimlerde düzenlenebilen, eğlendirirken düşündüren, akıl yürütmeye teşvik eden, aratarak bilgiye ulaştırılan, öğrenilmiş bilgileri açığa çıkaran veya bilgileri tekrar ettirerek bilginin kalıcı olmasını sağlayan, insanların zevkle uğraştığı bir bilgi yoklama oyunu olarak isimlendirilebilir.

Demokrasi: Birden çok siyasal partinin bulunduğu ve hepsinin iktidar olma şansının mevcut olduğu, halkın rızasına dayanan, iktidarın serbest ve düzenli aralıklarla tekrarlanan seçimlerle çoğunluğun oyuyla başa geldiği ama yönetilirken çoğulculuk ilkesine dikkat ettiği, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı siyasal bir rejimdir (Bozkurt, 2008; Gözler, 2007; Hakyemez, 2004; Lijphart, 2006, Özbudun, 2005; Öztekin, 2007; Tanilli, 2001; Eroğul, 2002; Akt. Fidan, 2009).

Kavram: Olgudan yola çıkarak “geliştirilen” bir zihinsel yapıdır. Bu çerçevede, nesnelere, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilebilen bir yapı olarak tanımlanabilir (Tokcan, 2015).

Türk Dil Kurumu, kavramı; bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept olarak tanımlamaktadır (Web 1).

Ülgen (2005) kavramı; obje ve düşüncelerin benzerliklerine dayanarak, zihinde oluşturulan sözcüklerle ifade edilen özellikler bütünü tanımlamaktadır.

Kavram kazanma: Öğrenme sonucu kazanılan kavramların geliştirilerek güçlendirilmesidir. Kavram ya da benzer kavramların belli ölçütlere göre gruplanması, ayrıştırılması sürecidir (Ülgen, 2004).

Kavram oluşturma: Benzer özelliklerden genellemeye giderek, kavramların tanımlanmasıdır (Ülgen, 2004).

Öğrenme: Tekrar ya da yaşantı yoluyla organizmanın davranışlarında meydana gelen kalıcı izli davranış değişiklikleridir (Bacanlı, 2002).

Öğretim: Formal eğitim ortamlarında uygulanan planlı, kontrollü ve düzenlenmiş öğretim faaliyetlerine öğretim denilmektedir (Fidan ve Erden, 1993).

1.9. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Sosyal bilgiler öğretiminde kavram bulmacalarının yapılandırıcı öğrenme sürecine katkıları, öğrenci başarısına etkileri, kavram yanlışlarının tespiti gibi alanlarda bazı araştırmalar yapılmışsa da 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde kavram bulmacalarının öğrenci başarısına etkisi konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Tıp, fen ve matematik alanlarında kavram bulmacaları ile ilgili bazı araştırmalar olsa da bu araştırmaların sayısı sınırlıdır.

Akşit (2016), “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesinde Geçen Bazı Kavramların Öğrenilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi ve Çözümüne yönelik Bir Eylem Araştırması” çalışmasının çıkış noktası Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin kendilerine kazandırılması öngörülen kavramları öğreniyor mu? sorusudur. Araştırmanın amacı yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ‘Türk Tarihinde Yolculuk’ ünitesinde geçen bazı kavramlar hakkında öğrencilerin sahip olduğu ön bilgi ve algıların tespit edilmesi ve öğrencilerin bu kavramları daha etkili ve kalıcı olarak öğrenmelerine yönelik etkinlikler hazırlayıp uygulamaktır. Ayrıca çalışma kapsamında hazırlanan etkinliklerin kavram öğretim süreci üzerindeki etkilerini gözlemlemektir.

Araştırmanın sonuç ve öneri kısmında araştırma uygulama sürecinde öğretmen kılavuz, öğrenci ders ve çalışma kitabında sosyal bilgiler öğretim programında ve alan yazında önerilen doğrudan kavram kazandırmayı kolaylaştıran kavram haritaları, anlam çözümleme tabloları, kavram ağları, kavramsal değişim metinleri, kavram karikatürleri, kavram bulmacaları gibi tekniklerin örneklerine rastlanmamıştır. 2005 sosyal bilgiler öğretim programında ön plana çıkarılan konulardan biri olan

kavramların daha iyi ve etkin öğretimi için okullara gönderilen kitaplara kavram öğretimine yönelik uygulayıcılara rehberlik etmesi için içerik ögesi veya örnek etkinlikler eklenebileceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu araştırmada kavram öğretimini kolaylaştıran kavram haritası, kavram bulmacaları, kavramsal değişim metinleri, zihin haritaları gibi teknikler kullanılmıştır ve bunların öğrencilerin öğrenmesine olumlu etki yaptığı görülmüştür.

Aydemir (2012), “Çevrimiçi Bulmaca Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi” adlı çalışması öğrenme sürecinde çevrimiçi bulmaca kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisinin olup olmadığını araştırmaktır. Araştırma deneysel desen olarak deney ve kontrol grubunda bulunan 60 öğrencinin katılımıyla 6 haftada tamamlanmıştır. Çalışma 2011-2012 öğretim yılı Bilişim Teknolojileri dersi müfredatının Ağ Temelleri modülü üzerinde uygulanmıştır. Çalışma için deney ve kontrol gruplarına öncelikle ön-test uygulanmış ve gerekli analizlerin yapılmasıyla grupların denk olduğu istatistiksel olarak ispatlandıktan sonra çalışmaya devam edilmiştir. Uygulamada deney grubunda yer alan 30 öğrenci öğretim elemanı tarafından sisteme kaydedildikten sonra her hafta bir bulmaca olmak üzere 6 adet bulmaca hazırlanmıştır, öğretim elemanı tarafından hazırlanan haftalık sorular çözülme tarih aralıklarına göre sistemde tanımlanmıştır. Tanımlama aşamasında her bir bulmacanın çözülmesi için uygun minimum ve maksimum zaman aralığı belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar özetle şöyle sıralanabilir;

- Bilişim Teknolojileri dersi Ağ Temelleri Modülü konusunun öğretiminde çevrimiçi bulmaca uygulaması ile işlenen dersin örgün öğretimdeki normal öğrenmelerine devam ederek işlenen derse göre deney grubu lehine anlamlı bir farklılık vardır.
- Çevrimiçi bulmaca uygulaması yöntemiyle ders işleyen deney grubu ile örgün öğretimdeki normal öğrenmelerine devam eden kontrol grubundaki öğrenciler arasında, deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu uygulanan t testi ile belirlenmiştir. Çevrimiçi bulmaca öğrencilerin öğrendiklerini hatırlamalarını kolaylaştırmaktadır.
- Deney grubu öğrencileri çevrimiçi bulmaca gibi bir etkinliğine tekrar katılmak

istemişlerdir.

- Deneysel grubu öğrencileri çevrimiçi bulmaca etkinliği sürecinden çok zevk almışlardır.
- Deneysel grubu öğrencileri çevirim içi bulmaca çözmeyi eğlenceli bulmuşlardır.
- Deneysel grubu öğrencileri çevrimiçi bulmaca etkinliğinin uygulamalı dersler haricindeki tüm derslerinde olmasını istemişlerdir.
- Çevrimiçi bulmaca etkinliği deneysel grubu öğrencilerinin dersteki terimleri anlamalarını kolaylaştırmıştır.
- Çevrimiçi bulmaca etkinliği deneysel grubu öğrencilerinin dersteki terim bilgilerini geliştirmelerine yardımcı olmuştur.
- Çevrimiçi bulmaca etkinliği deneysel grubu öğrencilerinin terimleri bilmede kendilerine olan güveni arttırmıştır.

Aslan (2012), “Bulmaca Tekniğinin” T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kavram öğretiminde etkisi nedir? Sorusuna cevap aradığı çalışmasında, bazı kavramların kavratılmasında çeşitli problemlerle karşı karşıya kaldığı ve öğretmenlerin işledikleri derslerdeki konuların kimi zaman öğrenciler tarafından hangi anlama geldiğinin bilinmediğini belirtmiştir. Aslan (2012), kavram öğretimi konusunda son yıllarda uygulama sonucunda etkili olduğu tespit edilen farklı yöntem, teknik ve stratejilerin kullanılmaya başlandığını ve bu yöntemlerden bir tanesinin de bulmaca tekniği olduğunu ifade etmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kavram öğretiminde, bulmaca yönteminin anlatım tekniği uygulamasına göre daha etkili olduğu tespit edilmiş ve bu bulmaca kullanımının okullarda yaygınlaştırılması gerektiği vurgusu yapılmıştır.

Tikbaş (2011), “Kültür, Eğitim Ve Kültür Ekonomisi Kapsamında Bulmacaların İşlevleri” adlı çalışmanın amacı derlenen malzemelerden yola çıkarak bulmacaların dünyadaki ve Türkiye'deki görünümü ortaya koymak; toplum içinde tuttukları yere, üstlendikleri işlevlere ve kazanabilecekleri yeni anlamlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır. Böylelikle halkbilimi alanındaki konuya ilişkin boşluk kısmen de olsa doldurulacaktır. Bulmacaların bu değerlendirmeler ışığında yeniden okunması bulmaca biliminin halk bilimi içerisinde kendine bir yer bulmasına da yardımcı olacaktır. Araştırmanın kuramsal çerçevesini yapı çözümlenmeleri ve tematik sınıflandırmalar, işlev tespiti ve uygulamalı halk bilimi örnekleri oluşturmaktadır. Bu

değerlendirmelerde bulunurken kültürel-ekonomik yaklaşımlardan faydalanılmış ayrıca araştırmada eğitimde yeni yaklaşımlara ve kavramlara da göndermede bulunulmuştur. Mülakat ve anket yöntemlerinden faydalanılarak bulmaca hazırlayıcılar ve çözerler de çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda halk kültürünün kitle iletişim araçlarında olumlu bir miras olarak kuşaktan kuşağa aktarımının sağlanması halk bilimi konusunda yapılması gereken en önemli konulardan olduğu bulmacaların içine yerleştirilecek somut olmayan kültürel miras değerleri, popüler alanda gelenekselin yeni bir yaşam alanı haline gelecektir.

Çakmak ve Çelik (2016), “Sosyal Bilgiler Dersi ‘İpek Yolunda Türkler’ Ünitesi İçin Kavram Öğretim Materyali Geliştirme Çalışması” adlı araştırmanın amacı 6. sınıf sosyal bilgiler dersinin “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde geçen kavramların öğretiminde kullanılacak kavram bulmaca örnekleri geliştirmektir. Bu bağlamda her kavramın yalnızca bir bulmacada kullanıldığı, toplam 30 kavramdan oluşan üç adet bulmaca örneği geliştirilmiştir. Geliştirilen bulmaca örnekleri ile öğrencilerin sosyal bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımına ilişkin beklentilerinin karşılanması amaçlanmaktadır. Ayrıca materyal hazırlama yönünde isteksiz sosyal bilgiler öğretmenlerinin de derslerinde materyal kullanma ve hazırlama noktasında motive edilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde farklı öğrenme aktivitelerinin öğrenciler için verimli gelişim ortamları oluşturacağı, özellikle tarih konularının bir kısmının kavratılmasında sorunlarla karşılaşıldığı ve bu sorunların soyut kavramların ağırlıkta olduğu konularda daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan tarih konularının önemi doğrultusunda sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin tarih konularının öğretimi sürecinde mutlaka etkili öğrenmeleri gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu araştırmada, sosyal bilgiler dersi "ipek Yolunda Türkler" ünitesinde yer alan kavramların öğretiminde kullanılması amacıyla geliştirilen bulmaca örneklerinin, tarih konularını ezber olmaktan çıkarıp dersi daha eğlenceli hale getirilmesine katkı sunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca geliştirilen kavram bulmacalarının yazılı-görsel materyal hazırlama ve kullanımı noktasında eksikleri olan öğretmenlerde bir önerme olması umulmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak yeni araştırmalar için geliştirilen öneriler ise şöyle özetlenebilir: Sosyal bilgiler dersine İlişkin farklı üniteler için de kavram bulmaca örnekleri geliştirilebilir. Öğrencilerden belirlenen birtakım kavramlar için kavram bulmaca örnekleri oluşturmaları istenebilir. Ayrıca bulmaca

kullanımının etkililiğini belirleyecek deneysel çalışmalar yapılabilir.

Songur (2006), “Harfli İfadeler Ve Denklemler Konusunun Oyun Ve Bulmacalarla Öğrenilmesinin Öğrencilerin Matematik Başarı Düzeylerine Etkisi” adlı çalışmada ilköğretim 8. sınıf matematik dersinde programa dayalı öğretimin yanı sıra oyun ve bulmacalarla öğretimin öğrencilerin ders başarılarına, matematik dersine karşı ilgi, tutum ve kalıcı bilginin oluşmasına etkisi araştırılmıştır. Eğitsel oyunlar ve bulmaca tekniği ile öğretim faaliyeti programa dayalı öğretim faaliyetlerine ek olarak uygulanmıştır. 2005 - 2006 eğitim - öğretim yılında İstanbul il merkezinde 8 hafta süreyle yapılan uygulamalar sonucunda elde edilen veriler ortaya konulan hipotezler doğrultusunda SPSS istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sonucunda geleneksel yöntemlerle derslerin işlendiği sınıflar ile eğitsel oyun ve bulmaca etkinlikleriyle desteklenerek derslerin işlendiği sınıfların ön test ve son test sonuçları karşılaştırıldığında eğitsel oyun ve bulmaca etkinlikleriyle desteklenerek derslerin işlendiği sınıflar lehine anlamlı bir fark belirlenmiştir. Eğitsel oyun ve bulmaca etkinlikleriyle desteklenerek öğretimin yapıldığı sınıfların geleneksel yöntemlerle öğretimin yapıldığı sınıflardan daha başarılı olduğu, böylece oyun ve bulmaca kullanımının geleneksel yöntemlerden istatistiksel anlamda daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Saran ve Kumar (2015), “Use of crossword puzzle as a teaching aid to facilitate active learning in dental materials” adlı çalışmada bulmacanın diş hekimliğinde öğretim aracı olarak kullanılması ve öğrencilerin algılarını değerlendirmeyi amaçlar. Araştırma sonucunda, diş hekimliğinde öğretme aracı olarak bulmaca kullanımı, ders anlatımının ve geleneksel yöntemin dezavantajlarını giderilebileceği sonucuna varılmıştır. Bulmaca etkinlikleri vasıtasıyla öğretme yöntemleri geliştirerek daha rahat ve güler yüzlü sınıf ortamı sağlanabilir. Saran ve Kumar’a göre bu durum ders etkinliğini kolaylaştıracak, daha üretken, öğrenme ve öğrencilerin öğrenme deneyimini oluşturmasını sağlayacaktır.

Vasconcelos, Soares ve Silva (2015), “An alternative methodology for teaching and evaluation in medical education: crosswords” adlı çalışmada Tıp eğitiminde öğretim ve değerlendirme için alternatif bir yöntem olarak bulmacaların etkililiği araştırılmıştır.

Adedoja ve Fakokunde (2015), “Effects of Computer-Based Instructional Puzzle on Students’ Learning Outcomes and Retention in Social Studies”adlı çalışmada, aktif öğrenmeyi kolaylaştırmada bulmacanın etkinliği araştırılarak öğretim bulmacalarının sosyal bilgiler dersine sınıf ortamında entegrasyonunun gerekliliği vurgulanmıştır. Çalışma İlesa metropolitanında seçilen devlet okullarında deneysel tasarım yarı ön test, son test ve geciktirilmiş testler uygulanarak kontrol ve deney grupları arasındaki farklılıklar tespit edildi. Sekiz hafta süren çalışma boyunca deney grubunda bilgisayar tabanlı bulmacalar kullanılırken, kontrol grubu geleneksel yöntemlerle müfredat çalışmalarını sürdürmüşlerdir.

Çalışma araçları Sosyal Bilgilere yönelik Öğrencilerin Tutum ve Sosyal Çalışmalar başarı testleri uygulanmış olup öğrencilerin tepkileri Cronbach alfa analizi yapıldı ve 0.73 güvenilirlik katsayısı içinde puanları tespit edildi. SSAT testi de (KR) Richardson formülü ile güvenilirlik düzeyi elde edilmiştir.

Çalışma sonucunda;

- Gençlerde sosyal bilgilerde bilgisayar temelli kendi kendine öğrenme öğretim bulmacalarının geliştirilmesi ve kullanılmasının yaygınlaştırılmalıdır.
- Orta öğretim okulu müfredat planlayıcıları tarafından cesaretlendirilmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilgisayar tabanlı kendi kendine öğrenme öğretim bulmacalarını benimsemeleri teşvik edilmelidir.
- Sosyal bilgiler dersi için, bilgisayar tabanlı kendi kendine öğrenme öğretim bulmacalarının etkin bir şekilde kullanılmasını kolaylaştıracak gerekli donanımlar temin edilmelidir.
- Hem hizmet veren hem de hizmet öncesi sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin tasarım, geliştirme ve bilgisayar destekli öğrenme öğretim bulmacalarının sosyal bilgiler dersinde kullanımını hakkında eğitilmelidir.

Akkuş ve Aslan (2013), “Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunlarla Kavram Öğretimi” adlı çalışmasının amacını, sosyal bilgiler dersinde oyunlarla kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin olup olmadığını tespit etmek olarak ifade etmiştir. Oyunlarla destekli kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisinin incelendiği bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Ön test puan ortalamaları bakımından aralarında anlamlı bir fark bulunmayan deney ve kontrol gruplarının son test puan ortalamaları karşılaştırıldığında: oyunlarla destekli kavram öğretiminin yapıldığı grubun (deney) ortalama puanının, geleneksel yöntemlerle kavram öğretimi yapılan grubun (kontrol) ortalama puanından anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında, oyunların kavram öğretiminde etkili olduğu söylenebilir.

BÖLÜM 2

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER

Eğitim Öğretim faaliyetlerinin en genel işlevi bireyleri yaşama hazırlamaktır. İlgi ve yeteneklerinin farkında olup hak ve sorumluluklarını bilen, kendini insanlığın bir parçası olarak gören, geçmişte yaşanan hatalardan ders alıp geleceğe yön veren, yerel, bölgesel ve küresel olaylara duyarlı bireylerin yetişmesinde sosyal bilgiler çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgilerin böylesine geniş bir alana hitap etmesi ve birçok disiplinin merkezinde olması doğrudan bir tanımın yapılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle geçmişten günümüze kadar ki süreçte bilim adamları sosyal bilgileri tanımlayamamış daha doğrusu tek bir tanım etrafında uzlaşamamışlardır. Sosyal bilgilerin çalışma alanını insan özellikleri ve toplumsal olayların oluşturması, insan ve toplumların da değişime açık olması, sosyal bilgilerin fen bilimlerinden farklı olarak tanımının sürekli değişmesine, yeni anlamlar kazanmasına neden olmaktadır.

Barth'a (1991) göre sosyal bilgiler yirminci yüzyılın başlangıcından sonra anaokulundan on ikinci sınıfa kadar vatandaşlık eğitimi verilecek şekilde tasarlanarak okul müfredatına girmiştir. Sosyal bilgilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde vatandaşlık eğitimi olarak okul müfredatına girmesinde 18 ve 19. yüzyıllarda Amerika toplumunda meydana gelen değişimler etkili olmuştur. Kıta dışından yapılan göçlerle nüfusu hızla artan ABD, toplumun daha hızlı ve sağlam temeller üzerinde kaynaşıp iyi birer vatandaş olmaları için vatandaşlık eğitimi olarak sosyal bilgileri eğitim hayatına

girdirmiştir. ABD'deki sosyal bilgiler öğretmenleri meslek örgütü olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), sosyal bilimler alanına fikir birliği getirme girişiminde bulunarak bir dizi müfredat önergesi geliştirmiştir. Bu öneriler sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde dört temel becerinin her bir sınıf düzeyinde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bu Beceriler:

Bilgi : Geçmiş, şimdiki zaman ve geleceği içeren insan durumu hakkında bilgi sahibi olma becerisi.

İşleme : Bilgileri işlemek için gerekli becerileri edinmesi

Değer vermek : İnanç ve değerleri inceleyebilme becerisi

Katılım: Aktif katılımı toplumda rol alma becerisi

Ulusal Sosyal Araştırmalar Konseyinin bu önerileri doğrultusunda Barth (1991), sosyal bilgilerin amaçlarını; demokratik bir toplumu oluşturacak etkin bireylerde; iyi bir vatandaş olabilme, gerekli bilgi ve beceriyle donanımlı olup sosyal ve kişisel sorunlarına çözüm üreterek toplumda aktif rol alabilme, inanç değerlerini inceleyebilme ve bilgiyi analitik olarak kullanabilme olarak tanımlar.

Sönmez'e (2010) göre sosyal bilgiler; toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Buradaki toplumsal gerçek ifadesi toplumsal işleyişle alakalı her türlü faaliyet olarak tanımlanmıştır. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını, kendini gizil güçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamı içine girebilir.

Öztürk (2015) ise sosyal bilgiler nedir? Sorusuna farklı cevaplar verildiğini belirterek programın içeriğinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği ile ilgili olarak uzun bir süre uzlaşmanın sağlanamadığını belirtmiştir. 1970 yılında Barth ve Shermis ilk kez üzerinde geniş mutabakat sağlanan bir tanım yapmayı başarsa da sosyal bilimciler, soğuk savaş yılları boyunca alana yönelik yeni tanımlar geliştirmeyi sürdürmüşlerdir.

Amerika'daki, Milli Eğitim Derneği'nin orta dereceli okulları yeniden teşkilatlandırma komisyonu sosyal bilgiler komitesi, sosyal bilgileri 'konusu doğrudan doğruya insan toplumunun teşkilatına ve gelişimine ve sosyal birliklerin bir ögesi

olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler' şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım sosyal bilgiler ile ilgili ilk tanımlardan olması bakımından önemlidir (Moffatt, 1957. Akt. Tay ve Öcal 2015).

Sosyal bilgiler alanında bilgi üreten uluslararası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) sosyal bilgilerin, insanlığın yurttaşlık bilincini geliştirmeye yönelik bütüncül bir çalışma olduğunu ve sosyal bilgiler programının Antropoloji, Arkeoloji, Ekonomi, Coğrafya, Hukuk, Felsefe, Siyasal Bilimler, Psikoloji, Din, Sosyoloji, Sanat ve Edebiyat, vb. disiplinlerle bağlantılı çalıştığını ifade etmektedir. Ayrıca sosyal bilgilerin, gerçek hayatın değişen koşullarına uyum sağlamada öğrencilerin bilgiyi edinip uygulama becerilerinin geliştirilmesini hedeflediğini belirtip sosyal bilgilerin vizyonuna ulaşmak için öğrencilerin liderlik ve vatandaşlık konularında yeterince bilgilendirilmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumsal yarar doğrultusunda, birbirine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak gençlerin mantıklı düşünme becerilerini geliştirmek de sosyal bilgilerin amaçları arasındadır (NCSS, 1992. Akt. Keçe ve Merey 2011).

Sosyal bilgiler terimi; sosyal bilim alanlarını, insan şeref ve haysiyetini korumak amacıyla oluşturulan demokratik bir toplumda bireyin rolünü inceleyen, sosyal olayları ve insan ilişkilerini irdeleyen faaliyet alanlarını kapsamaktadır.” (Evans ve Brueckner, 1990: 9 Akt. Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012). Sosyal bilgiler insanların yaşamlarını konu alır. Kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur; çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay. 2002: 16 Akt. Safran 2015).

Sosyal bilgilerin okullardaki çok disiplinli özelliği orkestra gibi tarif edilmektedir. Orkestranın belirli müzik parçalarını notalarla ifade etmesi gibi, okul da kendi alanına özgü konuları belirli aşamalarda hayata geçirir, uygular. Bazen orkestrada, diğerleri yardımcı notaları çalarken, yalnızca bir müzik aleti tek başına tümünü yönetir. Örneğin: toplumda yer alan değişiklikler hakkındaki sosyal bilgiler dersindeki bir üniteye coğrafya ve iktisadi bilimler üniteyi desteklerken, tarih tümüne rehberlik eder, yol gösterir (Sunal ve Haas. 2005: 11 Akt. Safran 2015).

Yukarıda da değindiğimiz gibi sosyal bilgilerin insan merkezli tanımlar içermesi, insan davranışlarının da kalıtım ile birey-çevre etkileşiminin ürünü olması, sosyal bilgilerin doğal olarak geniş bir içeriğe sahip olmasına ve tanımının güçleşmesine neden olur. Bu nedenle sosyal bilgilerin herkes tarafından kabul görmüş ortak bir tanımı mümkün olmamakla birlikte sosyal bilgilerin amaçları ile örtüşen bir takım tanımlar değerlendirilebilmektedir. Günümüz koşullarında evrensel görüşlerden ve yaklaşımlardan yola çıkarak genel çerçeveyi yansıtan bir tanım yapmak gerekirse:

“Sosyal bilgiler; çocukların önce ulus-devlet içindeki vatandaşlık, sonra küresel vatandaşlık yeterliklerini merkeze alan, gerçek yaşamla örtüşen ideal insan kimliğini taşıyacak; çok disiplinli, disiplinler arası bakış açısına ve yeterli bilgiye sahip, beceri ve değer bakımından donanımlı, sorun çözebilen, karar alabilen, eleştirel, sorgulayıcı ve bilimsel düşünen, kendini ifade edebilen, özgür, aktif, sosyal ve kamu yararına bireyler yetiştirmek amacıyla hayata hazırlamaktır” (Turan ve Yıldırım, 2016). İlköğretim okulları programına, böylesine önemli hedefleri gerçekleştirmek üzere konulan sosyal bilgiler dersinin, bunu başarabilmesi, tamamen, programın uygulayıcısı olan öğretmenin göstereceği performansa bağlıdır (Nelson, 1987. Akt. Öztürk ve Ünal 1999). Çünkü içeriği ve yaygın olarak uygulanan öğretim yöntemleri dolayısıyla öğrencilerin pek fazla hoşlanmadığı, sıkıcı bulunduğu ve yaşamları ile doğrudan ilgili bulmadıkları bu derse karşı, öğrencilerde olumlu bir tutum geliştirmek, öğretmenin sınıfta oluşturacağı uygun bir öğretim iklimine ve onları öğretim etkinliğinin içine aktif olarak sokmasına bağlıdır (Cleaff, 1991. Akt. Öztürk ve Ünal 1999).

2.2 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Öğretmenler genelde geleneksel yöntemler kullanma eğiliminde oldukları için bu alışa gelmiş yöntemler zamanla kalıplaşır. Barr, Barth ve Shermis sosyal bilgiler öğretimine yön veren genel yaklaşım ya da gelenekleri üç ayrı grupta incelemiştir (Öztürk, 2015). Bunlar:

- Vatandaşlık (Kültürel Mirasın) Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
- Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
- Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Tablo 1. Sosyal Bilgilerin Üç Öğretim Geleneği

	Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi	Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi
Amaç	Vatandaşlık, doğru değerlerin sonuç odaklı kararların alınması için bir çerçeve olarak sunmasıyla geliştirilir.	Vatandaşlık, sosyal bilim, kavram, süreç ve problemlerinin egemenliğine dayalı olarak karar verirken geliştirilir.	Vatandaşlık en iyi, vatandaşların karar verirken ve problem çözerken ihtiyaç duyduğu bilgilerin elde edildiği bir araştırma süreci kullanılarak geliştirilir.
Yöntem	Aktarım: Kavram ve değerlerin ders kitabı kullanma, ezberleme, aktarım, soru-cevap ve yapılandırılmış sorun çözme gibi tekniklerle aktarımı yapılmalıdır.	Buluş: Sosyal bilimlerden her bir bilim dalının kendine özgü bilgi toplama ve kanıtlama yöntemi vardır. Öğrenciler bu yöntemleri araştırmalı, bulmalı ve uygulamalıdır.	Yansıtıcı İnceleme: Karar verme, problemi tanımayı ve iyi anlayarak sorunları çözmeyi hedefleyen bir yansıtıcı inceleme sürecinde oluşturulur ve öğrenilir.
İçerik	İçerik, öğretmen tarafından yorumlanan bir otorite tarafından seçilir ve inanç, değer ve tutumları gösterme işlevine sahiptir.	Doğru içerik hem ayrı ayrı hem de bütünleşmiş sosyal bilimlere ait yapı, kavram, sorun ve süreçlerdir	İçerik öğrenciler tarafından seçilen sorunları biçimlendiren birey vatandaşın ilgi ve ihtiyaçlarının dayandığı değerlerin analizini içerir. Böylelikle sorunlar, yansıtma için içeriği oluşturur.

Kaynak: Barr ve diğerleri 1977; Naylor ve Diem, 1987; Chapin ve Messick, 1999 (Akt. Öztürk 2015;7).

Yaşadığımız yüzyılda bilim ve teknoloji alanındaki baş döndüren gelişmelere bağlı olarak, gerek ulusal gerek uluslararası diyalog ve işbirliği giderek önemini artırmaktadır. Eğitim-öğretim alanında meydana gelen değişiklikler ve gelişmeler, Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde takip edilen geleneksel yaklaşımın yanı sıra farklı yaklaşımları da uygulamayı zorunlu kılmıştır. Günümüz toplumlarının, yalnızca birtakım temel bilgi ve becerileri kazanmış bireylerin yanında, araştırabilen, düşünebilen, üretebilen, karşılaştığı sorunlara çözüm bulan bireylere daha çok gereksinimleri olduğu gerçeği dikkate alındığında, öğretmenin sınıfta geleneksel öğretim yaklaşımlarından farklı öğretim yaklaşımlarını da uygulaması elbette faydalı ve etkili olacaktır (Yapıcı, 2015).

2.3. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

Bilim; gerçeğin bir kısmıyla kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır (Sönmez, 2010; 3).

Sosyal bilim, bilimler tasnifi içerisinde "insan bilimi" olarak nitelendirilmektedir. Bu haklı sınıflandırma içerisinde sosyal bilimler kavramı hakkında şu şekilde tanımlar yapılmıştır;

- Toplum ve insan ilişkilerini inceleyen bilim
- Toplumsal olayları ve insanların toplumsal özelliklerini inceleyen bilimler
- Toplum içinde yaşayan insanları inceleyen bilim disiplinleri
- Birey ve toplum sorunlarına çözüm üreten bilim dalları

Sosyal bilimler kavramı yerine bazen de, "*Toplum Bilimleri*" kavramı kullanılmaktadır. 20. yüzyıl ikinci yarısından itibaren ABD'de "*Toplum Bilimleri*" yerine, "*Davranış Bilimleri*" teriminin kullanılması benimsenmiş, bu bilim kapsamına fizikî antropoloji, dilbilim ve psikoloji de alınmıştır (Bilgili, 2013).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Sosyal Bilimler Programı'nda Sosyal bilimler, tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

Sosyal Bilimler dersi tarih, coğrafya, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerine ait konuları yansıtan, öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecekteki siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olayları değerlendirirken, sosyal bilimlere ait kavramları, sosyal bilimcilerin sahip olduğu becerilerini kullanabilmesinin hedeflendiği, çok boyutlu bakış açısı ve disiplinler arası anlayışıyla oluşturulmuş bir ortaöğretim dersidir (MEB, (a) 2005).

Sosyal bilgilerin Sosyal Bilgiler Programındaki tanımı ise şu şekilde yapılmaktadır:

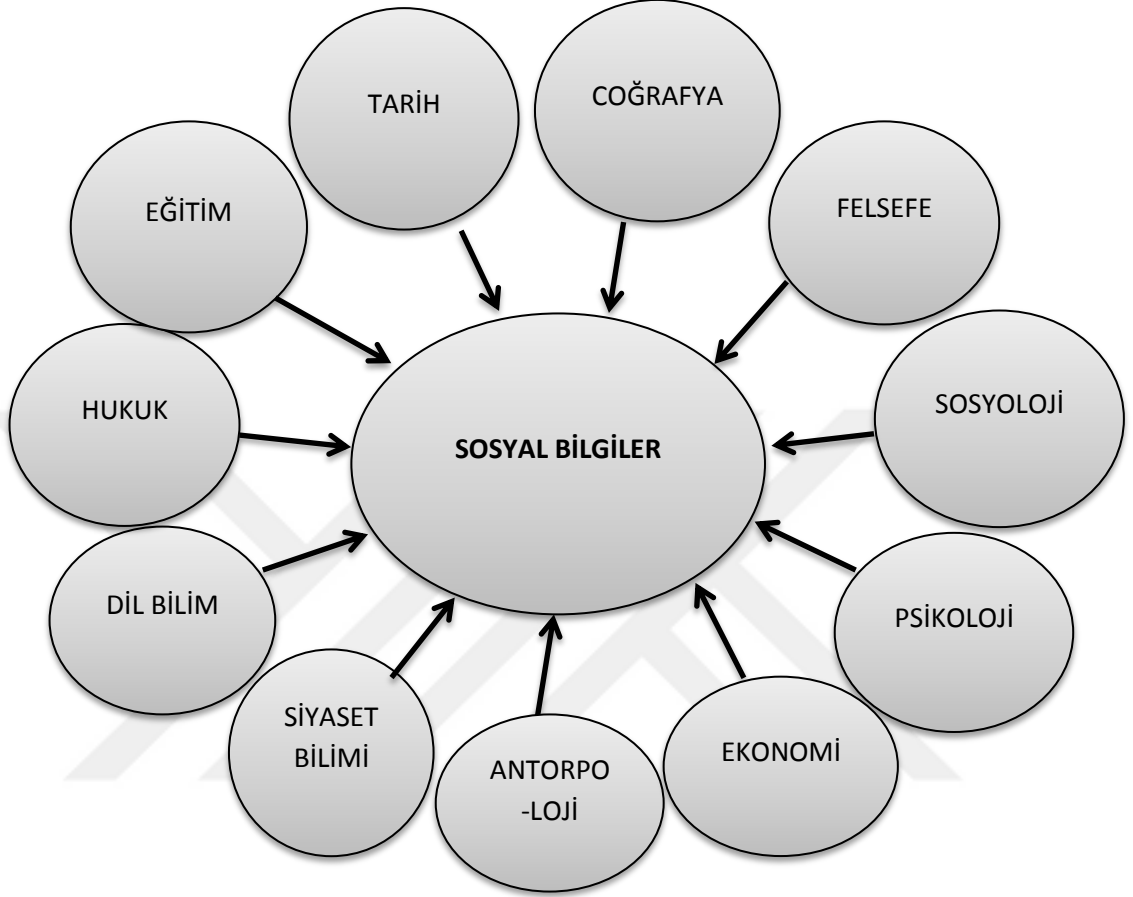
Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, (a) 2005).

Sosyal bilgiler; sosyal bilimler içerisinde yer alan disiplinlerin süzgeçten geçirilmesiyle elde edilen tek bir bilim dalı olup ilköğretimde okutulurken, sosyal bilimlerin derinlemesine incelemelerin yapıldığı ortaöğretim ve üniversitelerde okutulan tarih, coğrafya, eğitim, dil bilimi, hukuk, ekonomi, felsefe, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, ve siyaset bilimi gibi ayrı ayrı disiplinleri kapsar. Sosyal bilgiler alanında çalışma yapanlar sosyal bilgiler öğreticisi ya da eğitimcisi olarak, sosyal bilimlerle ilgili çalışanlar ise ilgili disipline göre tarihçi, coğrafyacı, psikolog, sosyolog, antropolog olarak adlandırılmaktadır.

Sosyal bilimlerin insan ilişkilerini incelerken, sosyal bilgiler bir okul eğitim programı olup, demokratik düzende vatandaşlık eğitimi programının bir bölümü olarak insan ilişkileri üzerinde durur (Bart ve Demirtaş, 1997. Akt. Şahin 2004).

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler arasındaki temel fark "amaç" olarak açıklanabilir. Sosyal bilimlerde temel amaç bilginin geliştirilmesidir (Pektaş, 1991, Akt. Turan ve Yıldırım, 2016). Bu nedenle sosyal bilimler bilgiyi, araştırmalarla geliştirmeye çalışır. Diğer yandan bireylerde beşeri anlayışı geliştirme, iyi insan (ideal insan) yetiştirilmesini sağlama, kendi ve öteki dünya hakkındaki düşüncelerini güçlendirme ve insan mutluluğunu artırma hedeflenir (Bilgili 2013). Sosyal Bilgilerde temel amaç Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS, 1994)'ne göre; "Küresel

ağlarla birbirine bağımlı dünyada kültürel olarak çeşitli demokratik toplumun vatandaşları olan genç bireylere kamu yararına ilgiye dayalı ve mantıklı karar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Şekil 1: Sosyal Bilimlerin Sosyal Bilgilere Katkısı

2.3.1 DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

Sosyal bilgiler eğitiminin hangi tarihte ve hangi mekânda başladığı kesin olarak bilinmemekle beraber hem fen hem de sosyal bilimler eğitiminin insanoğlunun var olduğu günden itibaren başladığı söylenebilir. Çünkü insan doğumundan ölümüne kadar doğal ve toplumsal ortamlarda hayatını devam ettirmek zorundadır. Yani insan hayatını devam ettirebilmek için hem doğanın hem de toplumun bir takım kurallarını öğrenmek ve uygulamak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında fen bilimleri ve sosyal bilimler insanoğlu kadar eski olduğu söylenebilir (Sönmez, 2010).

Sosyal bilgiler ile ilgili konuların ilk çağlardan itibaren okullarda okutulmaya başlandığı bilinmektedir. Eğitim ve okul geçmişi Antik Yunan'a kadar uzansa da sosyal bilgiler kapsamına giren derslerin yaygın ve etkin bir şekilde XIX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da okutulmaya başlanmıştır. Osmanlı Türkiye'si de kısa bir süre sonra bu gelişmeleri eğitim/öğretim programlarına yansıtmıştır. Fakat hemen belirtelim ki bu dersler, XX. yüzyıla girilene değin, bütün ülkelerde tarih ve coğrafya gibi adlarla tek disiplinli program anlayışına göre yapılandırılmıştır (Öztürk, 2015). Sosyal Bilgilerin Avrupa'daki gelişimine baktığımızda bu alanın ön plana çıktığı dönemin Fransız İhtilali sonrası olduğu görülmektedir. Fransız İhtilaliyle beraber, entelektüel ve devleti yöneten kesim, toplumun daha iyi tanınması, düzenlenmesi, yönetilmesi ve yönlendirilmesi gibi ihtiyaçlar dolayısıyla, sosyal bilimlere önem verip bu alandan faydalanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, 19. yüzyılda sosyoloji, tarih, iktisat, siyaset bilimi ve antropoloji beş temel sosyal bilim disiplini olarak kabul edilmiştir (Özlem 1998, Akt. Demircioğlu, 2006).

Sosyal bilgiler kavramı ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1892 yılında toplanan Millî Eğitim Konseyi tarafından ele alınmıştır. Bu konsey millî toplum anlayışını oluşturmak üzere Sosyal Bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal bilgiler dersinin programı; tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır (Dönmez, 2003).

ABD'de Sosyal bilgilerin yirminci yüzyılın başlangıcından sonra anaokulundan on ikinci sınıfa kadar vatandaşlık eğitimi verilecek şekilde tasarlanarak okul müfredatına girdiği bilinmektedir. Kıta dışından yapılan göçlerle nüfusu hızla artan Amerika, toplumun daha hızlı ve sağlam temeller üzerinde kaynaşıp iyi birer vatandaş olmaları için vatandaşlık eğitimine ağırlık vermeye başlamıştır. ABD'de bu dönemlerde toplumun siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda ciddi dönüşümler yaşaması, beraberinde bazı sorunları doğurmuş ve bu sorunlara çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak vatandaşlık eğitiminin önemi üzerinde durulmuştur. Yine bu dönemlerde ABD'de sanayi sektörünün gelişmesine paralel olarak kırdan kente doğru yoğun göçlerin yaşanması büyük şehirlerde farklı kültürlerle ait insanların birlikte yaşama zorunluluğunu doğurmuştur. Siyahlarla beyazların, Katoliklerle Protestanların, Yahudilerle diğer dinlere inanan insanların bir arada

yaşama mecburiyeti Amerika toplumunda ciddi sorunlara neden olmuştur. Bütün bunlar dikkate alındığında ABD’li idareciler farklı etnik ve dinsel kökenlere mensup vatandaşların bir arada yaşayabilmeleri, toplumsal sorunlara birlikte çözüm arama ve birlikte yaşama arzularını pekiştirme adına sosyal bilgilerin vatandaşlık eğitimi verilecek şekilde tasarlanarak okul müfredatına girmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki yıllar yukarıda bahsettiğimiz durumlar ilerlemeci eğitim hareketinin doğmasına neden olmuştur. Sosyal bilgiler alanı 20. Yüzyılın başlarında bu hareketin bir parçası olarak doğmuştur. Amaç bütünleşmiş ve disiplinler arası yeni bir vatandaşlık eğitim programı yaratmaktır. Sosyal bilgiler reformunun başlamasına yardımcı olan etmenlerden biri “veri”yi “bilgi”ye çevirme arayışıdır. Disiplinlerarası vatandaşlık eğitim programı, demokratik toplumda “kendi kendini yönetmeye dayalı vatandaşlığın bir gerekliliği olan veriyi bilgiye çevirerek anlamlandırma” yurttaşlara yardımcı olacaktır. Böylece program vatandaşları “toplumsal değişim ve kaosu yönetebilmeleri” için sahip olmaları gereken donanıma kavuşturacaktır. Esasen, bu reform ile ABD, aile ve toplumun kaybolan eğitimsel rolünü, sosyal bilgilere yüklemeyi deniyordu (Barth ve Spencer, 1990. Akt. Öztürk, 2010). Bununla beraber, Birinci Dünya Savaşı'na kadar "sosyal bilgiler" terimi hiçbir yerde, bir program alanının adı olarak kullanılmamıştır. Nihayet 1916 yılında ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) aşağı yukarı günümüzdeki amaç ve içeriğe vurgu yapan bir öğretim alanını isimlendirmek için "sosyal bilgiler" terimini resmen kabul etmiştir (Naylor ve Diem, 1987. Akt. Öztürk, 2015).

1929’da ABD’de başlayan büyük ekonomik kriz ve onun tetiklediği sosyal çöküntü, sosyal bilgiler dersinin içeriğini değiştirmiş, ekonomik konuların öne çıkmasına yol açmıştır. 1930 ve 1940’lı yıllarda ise sosyal bilgiler üzerinde etkili olan faktör ve görüşlerde büyük değişiklikler meydana gelmiştir. İlerlemeci eğitimciler, sosyal yenidenkurmacılar ve çocuk eğitimi üzerine çalışan diğer araştırmacılar, sosyal bilgiler öğretiminin şekillenmesinde önemli roller oynamıştır (Naylor ve Diem, 1987. Akt. Öztürk, 2015). Uluslararası üne sahip olan bu eğitimcilerin arasında Edgar B. Wesley, Henry Johnson, Hilda Taba ve Aarle Rugg gibi isimler de bulunuyordu (Schug ve Beery, 1987. Akt. Öztürk, 2015). İkinci Dünya savaşıdan sonra ABD’de yeni sosyal bilgiler hareketi başladı. Geriye dönüp bakıldığında yurttaşlık eğitiminden ziyade tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji ve siyasal bilimlerin öne çıktığı bir sosyal bilgiler öğretim programının uygulanmaya konulduğu görülecektir (Nelson, 1987,

Akt. Ambarlı, 2010). ABD’de, 1892 yılında toplanan Millî Eğitim Konseyi tarafından ele alınıp düzenlenen sosyal bilgiler ders programı 1960 yıllarına dek sürmekle beraber bu yıldan itibaren toplumsal yaşamda, dünyadaki siyasal yaşamda, bilim ve teknikteki gelişme ve değişimler, öğrenme-öğretme anlayışındaki yenilikler ve yaklaşımlar, hem sosyal bilgiler dersinin hedef ve davranışlarını, hem de içeriğini yeniden oluşturmayı gündeme getirmiştir. Böylece tanıma-anlatma yaklaşımından kavramsal yaklaşıma ve oradan da karar verme sürecine geçilmiştir (Kaltsounis, 1987. Akt. Sönmez, 2010).

2.3.2.TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN GELİŞİMİ

Türk tarihinde toplumun bir arada yaşama arzusu tarihin zenginliği ve geçmişi kadar derindir. Türk tarihinde sayısız devletlerin kurulması, üç kıtaya yayılan köklü bir kültürün varlığı birlik ve beraberliğin en güzel örnekleridir. Ayrıca devlet yönetiminde ve toplumsal kuralların düzenleyicisi olarak Türk töresinin toplum tarafından benimsenmesi bu tarihsel birlikteliğin en güzel göstergesidir. Yine Türk tarihindeki yazılı ve sözlü eserler toplumu bir arada tutan, toplumsal rollerin önemini kavratan, bireylerin birbirileri ve devlet ile ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konusunda bilgiler içermektedir. Örneğin Türk destanlarından günlük yaşayış, örf, adet, gelenek, ahlaki değerler, insani değerler, zevk ve renk anlayışı, büyük, küçük, yoksul, zengin, güçlü-güçsüz ilişkileri, kılık-kıyafet, mutfak, yemek, ziyafet usulleri ve adabı, oturma, mecliste oturuş nizamı, töresi gibi aklımıza gelebilecek ya da gelmeyecek her ne öğrenmek istiyorsak, bulabiliriz. (Genç, 2000. Akt. Şimşek 2001). Bu açıdan bakıldığında Türklerin tarih sahnesine çıktığı ilk günden günümüze kadar ki süreçte sosyal bilgiler eğitiminin informal bir şekilde Türk toplumunda yer edindiği görülmektedir. Yine Özmen (2015) Türk toplumunda sosyal bilgiler eğitiminin temelini, günümüz mantığında bir okul vasıtasıyla olmasa da Türklerin tarih sahnesine çıktıkları güne kadar götürmenin mümkün olduğunu ifade eder. Türk töresi yazısız bir anayasa niteliği taşımakta ve insanların toplum içinde nasıl davranması gerektiği, bireylerin devlete ve topluma karşı vazifelerinin neler olduğu, hükümdarın devlet işlerini yürütürken nelere dikkat edeceği, yöneticilerin topluma karşı görevlerinin neler olduğu konusunda geniş bilgiler içermektedir.

İslamiyet öncesi Türk Tarihinde toplumsal yaşam ile ilgili kurallar gelenek ve göreneğin inanç sisteminin içinde verilmiştir. İslamiyet'ten sonra ise İslam dininin esaslarına göre bireyler yetiştirilmeye çalışılmış, bunun yanı sıra gelenek ve göreneğin kuralları da öğrenciye kazandırılmıştır. Bu dönemde medreselerde tarih, coğrafya, kelim, fıkıh, hadis, ilm-i hal gibi dersler diğerlerinin yanında okutulmuştur. Bu durum tüm eğitim sisteminde fen bilgisiyle ilgili derslerdeki değişmelerin ışığında aşağı yukarı aynen Cumhuriyet dönemine dek sürmüştür (Akyüz, 1993. Akt. Sönmez, 2010).

Ülkemizde sosyal bilgiler programlarının kapsamına giren dersler, ilk kez Sultan II. Abdülhamit (1876-1909) zamanında ilkokul programlarına girmiştir. Bu dönemde yalnız Tarih ve Coğrafya dersleri bazı programlarda yer almıştır. 1913 Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatinde ise, Tarih ve Coğrafyadan başka Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve iktisadiye ilköğretim okulu programına konmuştur. Balkan Savaşlarından sonra, vatandaşlık eğitimine ilişkin dersler üzerinde Tanzimat'tan beri şekillendirici rol oynayan Osmanlıcılık ve II. Abdülhamid zamanından itibaren etkili olan İslamcılık ideolojilerinin yerini Türkçülük almıştır (Öztürk, 2015). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülük ettiği Turancılık ideolojisi söz konusu dönemde hem programlarda hem de okullardaki eğitim ve öğretim uygulamalarında çok büyük etkiler bırakmıştır.

Ülkemizde sosyal bilgiler ismi zaman zaman kullanıldığı halde, 1963 yılına kadar okul programlarımıza girmemiştir. Özellikle, ilköğretimle ilgili çeşitli kitaplar zaman zaman sosyal bilgiler ismini kullanmışlardır. Fakat sosyal bilgiler, uzun yıllar okullarımız için bir ders ismi olamamıştır (Güngördü, 2001. Akt. Ambarlı 2010).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk dönemlerinde ise sosyal bilgiler çatısı altında yer edinebilecek bazı dersler okullarda okutulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet döneminde hazırlanan eğitim programlarında Atatürk tarafından ülkemize davet edilen ünlü eğitimci Jhon Dewey'in büyük etkisi olmuştur.

Cumhuriyet döneminde ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1995 ve 1998 yıllarında programlarda değişim ve güncellemelere gidilmiştir. 1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5. sınıflarda yer verilmiştir. 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında da bu dersler aynı adlarla yer almış, sadece yurt bilgisi

dersi beşinci sınıfta 1 saate indirilmiştir. 1962 program taslağında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri yerine toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuş ve ders saatleri de dördüncü sınıfta 6, beşinci sınıfta 5 saat olarak belirlenmiştir. 1967 programında ise tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri sosyal bilgiler dersi adı altında toplanmış birinci ve ikinci sınıflarda haftada beş, üçüncü sınıflarda ise haftada dört saat olarak okutulmaya başlanmıştır. İlköğretim sekiz yıla çıkarılınca sosyal bilgiler dersi haftada üç saat olmak üzere dört, beş, altı ve yedinci sınıflarda yer almıştır (Sönmez, 2010).

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımının 2005 yılı itibarı ile ülkemizde benimsenmeye başlanması öğretim programlarında bazı yenilikleri beraberinde getirmiştir. Diğer bilim dallarında olduğu gibi sosyal bilgiler programında da yapılandırmacı eğitim yaklaşımının getirmiş olduğu yeni anlayış doğrultusunda değişikliklere gidilmiştir. Bu değişim sürecinin ilk meyvesi olarak dersin tanımında köklü ve kapsamlı bir değişikliğe gidilmiştir. Daha önce tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri etrafında yoğunlaşan bir sosyal bilgiler dersi anlayışı ön planda iken yeni program anlayışı ile beraber felsefe, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, hukuk, antropoloji, folklor, sanat ve din gibi sosyal bilim dallarına ait disiplinlerle ilgili bilgileri içeren öğrenme alanlarına ait üniteler eklenmiştir. Ayrıca yeni program öğrenci merkezli olup öğrenciyi süreç boyunca daha aktif hale getirmeyi amaçlamaktadır (Erol, 2016). Çünkü daha önceki programlar dâhilinde hazırlanan sosyal bilgiler öğretimi tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri ile sınırlandırılan, öğretmen merkezli, ezber dayalı kuru bilgi yığımindan oluşan, kavram, beceri ve değerleri içselleştirmede yetersiz kalan bir ders görüntüsündeydi. 2005 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sosyal bilgiler öğretiminde kavram, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiğini ortaya koymuştur (Tokcan ve Alkan, 2013).

2.5. KAVRAM NEDİR?

Bilimsel bilginin sürekli gelişmesine ve değişmesine paralel olarak öğrenmenin de kavramsal değişim süreci olarak ifade edilmesi gerektiği anlayışı son dönemlerde önem kazanmıştır. Öğrenme, bireylerin yeni düşüncelere sahip olmasıyla birlikte kazanılan kavramları geliştirme, eski ile yeni kavramların yer değiştirme sürecidir. Kavramsal değişim süreci çeşitli nedenlere bağlı olarak öğrencilerde farklı oranlarda

meydana gelen kişiye özgün bir süreçtir. Scott, Asoko ve Driver (1991), öğrenmeyi bilgilerin üst üste birikmesinden ziyade, kavramsal değişim olarak tanımlamaktadır. Öğrenme, başka bir ifadeyle kavramsal değişim, olmayan bilgilerin edinilmesi ve olan bilgilerin yeniden gözden geçirilerek düzenlenmesi ile gerçekleşir (Linder, 1993; Eckstein ve Shemesh, 1993; Dykstra, Boyle ve Monarch, 1992; Riche, 2000 Akt. Yağbasan ve Gülçiçek, 2003). Peki, kavram nedir? Eğitimciler tarafından tek bir tanım etrafında uzlaşamayan sözcüklerden biri de kavramdır. Kavrama ilişkin olarak geçmişten günümüze eğitimciler tarafından yapılan pek çok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır;

Kavramlar, somut ya da soyut olayların benzerliklerine göre gruplandırıldığımızda gruplara verilen ad olarak ifade edilebilir. Kavram, günlük hayatta birey- çevre ilişkisini yansıtan tanımlara ait kategorilerin nitelikleri şeklinde de ifade edilebilir. Daha genel bir tanım olarak kavram, doğal dünyanın işleyişinin bir kısmını anlayabilmemiz için kullanılan semboller olarak tanımlanabilir. Linder, kavramları hem yapısal olarak (nasıl niteliyor) hem de anlam (ne niteliyor) bakımından incelemiştir (YÖK / Dünya Bankası, 1997; Linder, 1993; Kluegel, 1999; Riche, 2000, Akt. Yağbasan ve Gülçiçek, 2003).

Türk Dil Kurumu (TDK) kavramı, bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, nesnelerin ve olayların ortak özelliklerini kapsayan, ortak bir ad altında toplayan soyut ve genel bir fikir, tasarım olarak belirtilir (Web 1).

Bir nesne, olgu, durum ve olayların zihindeki bir tasarımı olan kavramı bilişsel psikolojide benzer olaylar ve objelerin bir grup veya kategorisi olarak adlandırılır (Ormrod, 2003 Akt. Öksüz, 2010).

Kavramlar bireyin son derece karmaşık ve ayrıntılı algısal yaşantısını özetler, soyutlaştırır ve böylece insanoğlunun bilim, teknoloji, kültür, sanat ve edebiyatı geliştirmesini sağlar (Cüceloğlu, 2002, Akt. Baki ve Kaptan, 2017).

Doğal ve beşeri olaylar incelendiğinde varlıklar arasında kimi benzerlikler, olaylarda ortak örüntüler bulunur. Yapılan gözlemler yeterli sayıda olmasa dahi mevcut gözlemlerden yola çıkarak genellemelere gidilir ve ulaşılan sonuçların her birine ortak bir ad verilir. İşte bu ortak adları kavram olarak nitelendirebiliriz. Daha

basit bir söylemle, benzer özelliklere sahip olay, düşünce ve nesnelere grubuna verilen ortak isme kavram denir (Kaptan, 1998. Akt. Koray ve Tatar, 2003).

Genel anlamda kavramlar; benzer nesnelere, insanları, olayları, fikirleri, süreçleri gruplamada kullanılan bir kategoridir (Senemoğlu, 1997; Klausmeier, 1992, Akt: Dündar, 2015).

Kavram, insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu/yapıdır; bir sözcükle ifade edilir (Ülgen, 2004). Bunun için verilecek kavramın algılanması, öğrencinin konuyu anlamasında ve standart bir bilgi düzeyine ulaşmasında önemli bir araçtır. Aracın öğretime uygulanması durumunda, yanlış veya yanlış düşünce, "kavram yanlışlığı" veya "yanlış anlama" ya da "gerçekleri yanlış yorumlama" şeklinde karşılaşılan problem olarak görülmektedir (Barrass, 1984, akt. Bektaş ve Bilgili, 2004).

Kavramlar; somut ürünler olmayıp bazı eşya, olay ve varlıkların birtakım gruplar altında toplanmasıyla ortaya çıkan soyut düşünce birimleridir. Kavramlar düşünsel anlamda varlardır. Gerçek dünyada kavramların ancak örneklerini bulabilmek mümkündür (Arslan, 2001, Akt. Şenyurt, 2015).

Kavramlar belli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih, vs. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır (MEB, (a) 2005). Kavramlar nasıl ki bilginin yapı taşları ise, kavram öğretimi de eğitimin yapı taşıdır. Öğrencilerin kalıcı bir öğrenme ile bilgiyi transfer edebilmeleri iyi bir kavram öğretimi ile mümkün olmaktadır (Memişoğlu ve Tarhan, 2016).

Kavramlar, sözcüklerle biçimlendirilir (Engelmann,1969. Oden, 1987. Akt. Hayran 2010). Kimi kavramlar, örneğin; nesnelere adlarla; süreçler eylemlerle; nitelik gösteren kavramlarsa, önadlarla temsil edilir (Senemoğlu, 1997:513-514. Akt. Hayran 2010). Kavram oluşumu, düşünme, ilişkiler kurma gibi alanlarda bilişsel gelişim ve dil gelişimi karşılıklı etkileşim içindedir (Fişek ve Yıldırım, 1993. Akt. Hayran 2010). Hem kavram gelişimi hem de dil gelişimi yaşam boyu sürmekle birlikte, çocukluk yıllarında yoğunudur.

Ülgen (2004)'e göre, kavramların genel anlamlarının yanında; özel anlamları da vardır. Bu kullanılan cümlenin taşıdığı mesaja göre değişir. Örneğin genel anlamda gelişme, olumlu yönde ilerlemeye işaret eder. Ekonomide gelişme ya da ekonomik gelişme, kaynakların üretimi ve tüketimindeki artış anlamını taşıırken ekonomik açıdan büyümeyi de ifade eder. Canlılardaki gelişme kavramı ise daha çok vücut organlarının büyümesi ve işgörüsünü yapabilmek için sistemli bir biçimde olumlu yönde değişmesidir. Davranış bilimlerindeki gelişme kavramı ise bireyin algılama, yorumlama ve hareket sisteminin koordinasyonundaki ilerlemeye işaret eder.

Canlılar arasında insanın düşünebilme özelliği onu diğer canlılardan ayıran en temel özelliktir. İnsan sadece düşünmekle yetinmeyip düşüncelerini dile getirme ve iletişim kurma becerilerine sahiptir. İnsanoğlunun düşünürken, anlaşırken, konuşurken veya iletişim halindeyken kullandıkları zihinsel araçlar kavram olarak ifade edilebilir. Bireyler arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasında önemli olan herkesin bildiği, aynı anlamı yüklediği kavramların olması ve kullanılan kavramın benzer özelliklere sahip bir sınıfı temsil etmesidir. Bu durumda kavram, aralarında belirli özellikleri paylaşan bir grup nesne veya olaya verilen sembol (Cüceloğlu, 1991:215. Akt. Sever, Budak ve Yalçınkaya 2009). olarak da tanımlanabilir. Kavramlara sahip olmayan bir insanın düşünmesi, bir bebeğin düşünmesi gibi duyuşsal algılamalarla sınırlı olacaktır. Kavram dediğimiz zaman aklımıza, somut eşya, olaylar veya varlıklar değil, onları belirli gruplar altında topladığımız soyut düşünce birimleri gelmelidir. Aslında kavramların gerçek dünyada tam karşılıkları yoktur; bizlerin düşünceleri sonucu gelişmiş, zihnimizde anlam bulan, farklı obje ve olguların benzer özelliklerine göre gruplandırmamızda kullandığımız kategorilerdir (Sever, Budak ve Yalçınkaya, 2009).

2.5.1. KAVRAMLARIN ÖZELLİKLERİ

Kavramları adlandırmak için kullanılan sözcüklere “*terim*” adı verilmektedir. Kavramlar gerçek dünyada var olan somut varlıklar değil, terimlerle ifade edildiğinden o terimin zihinlerde meydana getirdiği şema, algı, düşünce veya çağrışımlardır. Bu nedenle kavramlar soyut düşünce birimleri olarak tanımlanmaktadır. Günlük yaşamda ise zihinlerde oluşan soyut birimleri somut hale getirmek için kullanılan

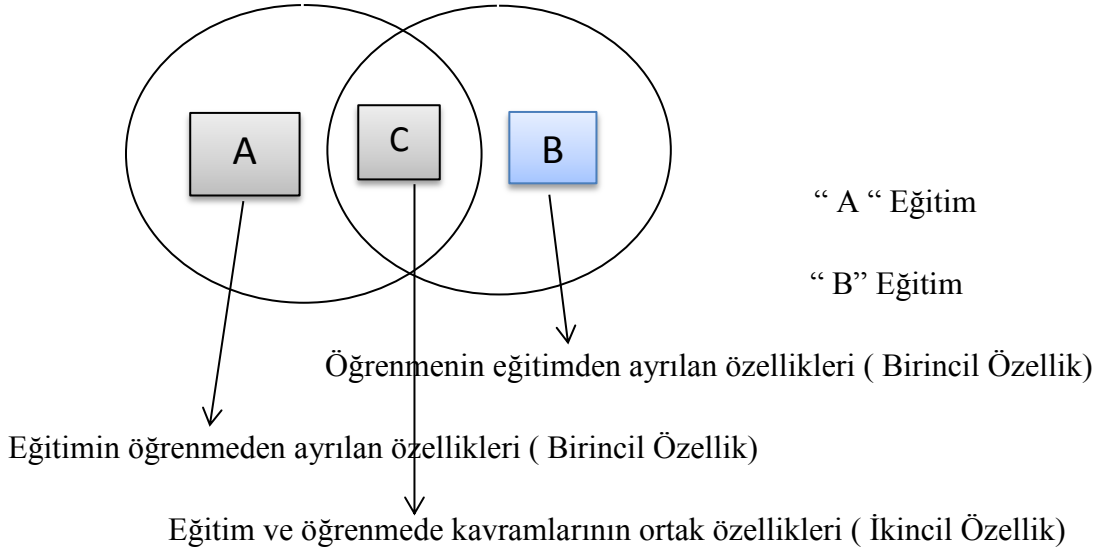
kavram örnekleri bulunmaktadır. Bu durumda gerçek yaşamda somut olarak yer alan her şey bir kavrama ait örnektir (Özmen, 2017).

Çeliköz (1998: 69-76), Ülgen (2004: 108-117) ve Tokcan (2015: 7-14) kavramların özelliklerini şu şekilde ifade eder:

Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir. İnsanlar dünyadaki gerçekleri kendi geçmiş yaşantılarının etkisi altında, yetenekleri ölçüsünde, değer yargılarına dayalı olarak algılar ve değerlendirirler. Bu nedenle kavramlar bireylerin geçmiş yaşantılarına göre şekillenileceğinden yanlı olduğu düşünülebilir. Bilimde, bilimsel görüşlerin geliştirilmesinde bu yanlılığı en aza indirmek için normlar üzerinde durulur.

Kavramın orijinali (prototype) vardır. Kavramın orijinali, kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşumudur. Kavramın kritik özelliklerinden oluşur. Örneğin, çocuk değişik örneklerden salıncak kavramını oluşturur. Bu kavramın kritik özelliği bir yere bağlı, sallanan bir ip ve onun oturacak bir yerinin olması, bireyin öne arkaya doğru sallanmasıdır. Gerçekte salıncakların çok farklı modelleri vardır. Ama çocuk ilk defa gördüğü bir salıncak modelini zihnindeki orijinal salıncakla karşılaştırarak en temel zihin yapılarını birleştirip onun da salıncak olduğuna karar verir. Bu karar verme sürecinde zihindeki orijinal kavram kullanılarak genellemelere ulaşılır.

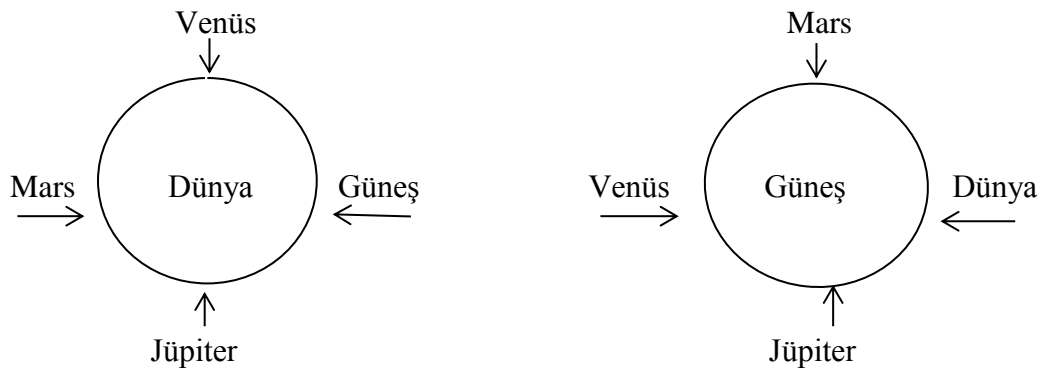
Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler. Örneğin, eğitim ve öğrenme iki ayrı kavramdır. Eğitim bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışlarında istedik (kasıtlı, planlı) değişme meydana getirme sürecidir. Öğrenme çevresel değişmeler sonucu bireyin davranışlarının değişmesidir. Davranış değişmesi iki kavramın ortak özelliğidir. Bu durumda, eğitim kavramının planlı olma özelliği, onu öğrenmeden ayıran bir özelliktir. Bu birincil özellik olarak adlandırılırken davranış değişmesi ise, iki kavramın ortak özelliğidir ki bu da ikincil özellik olarak kabul edilir.

Şekil 2: Bir özellik birden fazla kavramın özelliği olabilir (Ülgen, 2004).

Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak görülebilen özelliklerinden oluşurlar. Doğrudan gözlenen (somut) özellikler, obje ya da olayın fiziksel özellikleridir. Dolaylı gözlenen özellikler ise onun anlamlandır (soyut). Örneğin bir üçgenin görünen çizgileri, onun somut özelliklerine, fonksiyonları ise soyut özelliklerine işaret eder.

Kavramlar çok boyutludur. Bir kavram konumuna göre bazen merkezde, bazen de merkezin çevresinde yer alabilir. Bu durum kavramı hangi sayılıya dayalı olarak kullandığımıza bağlıdır. Örneğin Dünya merkeze alındığında, Jüpiter, Venüs, Mars ve Güneş Dünyanın çevresinde yer alır. Güneş merkeze alındığında ise Dünya ve diğer gezegenler Güneşin çevresinde yer alır.

Şekil 3: Kavramlar çok boyutludur (Ülgen, 2004).

Kavramların özellikleri de kendi içinde bir kavramdır. Örneğin kare kavramını öğretmeden önce karenin tanımında geçen (Kare, bütün kenarları ve açılı

birbirine eşit olan matematiğin en temel geometrik şekilleri arasında yer alan düzgün dörtgendir.) bazı kavramların öğretilmesi sağlanır.

Kavramlar dille ilgilidir ve sözcüklerle ifade edilir. İnsanlar arasında iletişimi, anlaşmayı sağlayan en temel unsur dildir. Herhangi bir kavramı adlandıran sözcük, aynı dili konuşan bireyler arasında anlaşmayı, anlamları ortak kılmayı sağlar. Bir kültürde geliştirilen kavram çeşitliliği ile o kültürün dil zenginliği arasında olumlu bir ilişki vardır. Örneğin İngilizcede iki akraba çocuğu birbirine sadece kuzen derken Türkçede, amcaoğlu, dayıoğlu, halaoğlu, amcakızı, dayıkızı, halakızı gibi birçok sözcük kullanılabilir.

Kavramlar kendi içlerinde özelliklerine uygun olarak seçilen belirli ölçütlere göre gruplanabilir. Örneğin eğitim yapıldığı yere (ev –okul-sosyal kuruluş) ve işgörüsü (uyumlu vatandaş olma-genel kültür kazanma-mesleki yeterlilik kazanma)’ne göre değişir.

Her kavram kendisine yüklenen bağımsız özelliklere sahiptir. Yani, kavramlar basmakalıp olmayıp birbirinden ayrılan farklılıklara sahiptirler. Kavramlar, yakından uzağa, somuttan soyuta ve basitten karmaşığa doğru sıralanır. Kavramlar, kendi aralarında belli ölçütlere göre gruplandırılabilir. Kavramın niteliği, öğrenme ortamı ve kavrama ilişkin ön öğrenmeler, kavrama verilen anlam üzerinde etkili olur. Bireylerin küçük yaşlarda öğrendiği kavramlar ilerleyen yaşlarda edinilen bilgilerle artar ve daha karmaşık bir hal alır (Fidan, 1985: 188-190; Klausmeier, 1992; Erden ve Akman, 1997; Ülgen, 1998, akt. Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

2.5.2. KAVRAMLARIN SINIFLANDIRILMASI

Kavramlar sınıflandırılırken dikkate alınan kıstasa bağlı olarak çeşitli şekillerde gruplandırılabilir. Temelde ise kavramlar zihinde oluşma şekillerine göre somut kavramlar ve soyut kavramlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Varlığı duyuyla algılanabilen ya da elle tutulup gözle görülenler somut kavramlar olarak isimlendirilirken duyu organları tarafından algılayamadıklarımıza ise soyut kavramlar adı verilir. Somut kavramlar duyu tarafından doğrudan algılandığı için daha kolay öğrenilir. Gagne göre, somut kavramların yaşamın ilk yıllarından itibaren informal

yollarla öğrenildiğini, soyut kavramları öğrenmek için genellikle öğretimin gerektiğini belirtmektedir. Vygtsky (1962), kavramları bilimsel ve günlük kavramlar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Graves (1982) ise kavramları zorluk derecesine göre hiyerarşik bir şekilde gruplandırmıştır (Şenyurt 2015, Tokcan, 2015).

Tablo 2: Martorella'ya Göre Kavram Sınıflaması (Tokcan, 2015).

Sınıflama temelli	Kavram çeşitleri
Somutluk derecesine göre	1.Somut (göl, ağaç, kalem, masal) 2.Soyut (özgürlük, demokrasi, sevgi)
Öğrenildiği bağlara göre	1.Formal (okul, öğretim programı) 2.İnformal (toplumsallaşma)
Ayırt edici özelliklerin göre	1.Tek boyutlu (sandalye, masa) 2.Çok boyutlu (demokrasi)
Öğrenilme biçimine göre	1.Eylemsel (tenis oynama) 2.Simgesel (TV' de tenis maçı izleme) 3.Sembolik (tenis hakkında kitap okuma)

Kavramların sınıflandırılması ile ilgili olarak Marsden (1995:69) kavramlar arasında yapılan ayırımın, kavramların anlaşılmasında yeterli olmadığını, bunların daha detaylı bir biçimde tanımlanmasının gerekli olduğunu ve bu nedenle genel bir terim olarak kavramın farklı bölümler altında incelenmesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Araştırmacı, kavramları somut-soyut ve teknik-günlük kavramlar şeklinde iki bölüme ayırmış ve bunlara bağlı olarak kavramlar arasında dört gruptan oluşan bir sınıflama yapmıştır. Bunlar:

- Günlük dilde kullanılan soyut kavramlar
- Günlük dilde kullanılan somut kavramlar
- Bilimsel dilde kullanılan teknik soyut kavramlar
- Bilimsel dilde kullanılan somut teknik kavramlar (Akt. Şeyihoğlu, Akbaş ve Kartal, 2012: 16-17).

Morgan (1977: 158) kavramları, belli bir uyarıcının bir ya da daha fazla özelliğinin soyutlanması olarak tanımlamıştır. Kavramlar, bu tanıma bağlı olarak sınıflandırıldığında dört başlık ön plana çıkar. Bunlar:

- Basit Kavramlar: Bu tür kavramlarda sadece bir özellik soyutlanmaktadır. Örneğin “kırmızı” gibi. Çünkü kırmızı renkte olan nesnelerin sadece kırmızı olma özelliği dikkate alınmaktadır.
- Birleşimli Kavramlar: Bu kavramların tanımlanmasında, iki ya da daha fazla özellik birlikte kullanılmaktadır.
- Ayırışimli Kavramlar: Bir kavramla ilgili birkaç özellikten herhangi biri, o kavramı tanımlamaktadır.
- İlişkisel Kavramlar: Bu tür kavramlar, bir olayın iki ögesi arasındaki ilişkinin derecesini belirlemektedir (Akt. Çaycı, 2007:9-10, Tokcan, 2015:12-13).

Bazı kavramlar insanın dış dünyadan duyu organlarıyla aldığı izlenimler sonucunda oluşur. Siyah, aydınlık, küçük gibi sözcükler insanın dış dünya ile etkileşimi sonucunda anlam kazanır. Açlık, ağrı, vb. gibi bazı kavramlar ise, yine duyu organlarından gelen izlenimler yoluyla, insanın kendi içindeki uyarıcıları algılamasıyla öğrenilir. Bu tür kavramlara algılanan kavramlar (apprehended concepts) denir. Dış dünyadaki varlıklarla ve olaylarla doğrudan doğruya etkileşime giren insan, eşya ve olayların gözlenebilir niteliklerini özetlemeye, açıklamaya onlara anlam vermeye çalışır. Bu yolla edinilen kavramlara betimlemeli kavramlar (descriptive concepts) denir. Dış dünyanın varlıkları ve olayları arasındaki ilişkileri açıklayan kavramlar da betimlemeli kavramlardır. Bazı kavramlar insanın dış dünya ile doğrudan doğruya etkileşimiyle değil, zihin operasyonlarıyla öğrenilir. Örneğin, sıcaklık sözcüğü termometrenin gösterdiği derece diye anlaşılıyorsa, bu bir betimlemeli kavramdır. Fakat, “sıcaklık moleküllerin ortalama kinetik enerjisinin bir ölçümüdür” cümlesindeki sıcaklık kavramı, kuramsal bir düşünceden (kinetik teori) hareket edilerek kuramsal bir tanımla açıklandığı için kuramsal bir kavramdır (Web 2).

Kavramlar ayrıca karmaşıklık durumuna göre de sınıflandırılabilir. Bazı kavramlar birden fazla mesaj taşıdığına ve taşınan mesajlar arasında da benzer ilişkiler bulunduğu kavramları yorumlamak zorlaşabilir. Kompleks kavramlar olarak da

isimlendirilen bu tür kavramlara örnek olarak “basınç” kavramı verilebilir. Basınç kavramının doğru anlaşılabilmesi için hangi alanda kullanıldığı, coğrafi bir terim olarak kullanılmış ise öncesinde atmosfer, ısınma, soğuma, genleşme, büzüşme gibi konuya temel oluşturan birtakım kavramların doğru algılanmış olması önemlidir.

2.5.3. KAVRAM ÖĞRETİMİ

Bireyler kavramları öğrenirken gözlem, deneyim veya öğretim yoluyla bunu gerçekleştirirler. Her ne kadar yaşantı sonucu birçok kavram öğrenilse de asıl kavram öğrenme sınıf içerisinde gerçekleşir.

Kavramların gelişmesi, çocuğun bir varlık ve olayla ilgi yaşantılarının çoğalmasına bağlıdır (Başaran, 1985. Akt. Sever, Budak ve Yalçınkaya 2009). Kavramlar, çocukların yaşlarının ilerlemesine bağlı olarak yaşanacak yeni hayat tecrübeleriyle beraber gelişmeye ve değişmeye devam eder. Bu nedenle bireylerin küçük yaşlarda kavram geliştirmeleri ve kavram öğrenmelerinde, öğrenme fırsatları oldukça etkilidir. Kavram öğrenme sürecinde çocuklara farklı öğrenme imkânları sunmak öğrenilen kavramların niteliğini artırır. Kavramların öğretilmesinde çocuklara zengin yaşantılar sunmak, onların resimlerden, şekillerden, kişisel yaşantılardan, demonstrasyonlardan faydalanmalarını sağlamak kavramların daha kolay öğrenilmesine katkıda bulunur (Beydoğan, 1998. Akt. Sever, Budak ve Yalçınkaya 2009).

Genel anlamda öğrenme, çevresel koşulların değişmesiyle bireyin davranışlarında meydana gelen değişmedir. Kavram öğrenme ise, uyarınları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmaktır. Yeterli bir öğrenmede bu bilgilerin davranışla bütünleşmesi öngörülür. Kavram öğrenme yapılanma ve yapılandırma işlemidir. (Ülgen, 2004).

Kavram öğrenmede zaman, anlamlı bir değişken olarak görülmektedir. Bunun nedenlerden biri, nöropsikolojik açıdan, sinir sisteminin yeni bir uyarıcıya uyum sağlaması için, bireyin zamana ihtiyaç duymasındır. Bazı öğrenciler kavramın örnekleriyle karşılaştıklarında kısa sürede adapte olabilir ve algılama işlemini hemen gerçekleştirebilirler; bazı öğrenciler de, karşılaştıkları örnekleri belli bir zaman dilimi geçtikten sonra algılayabilirler (Ülgen, 2004).

Öğrenci kavramın örneklerini tanıdıktan sonra, onları işleme koyar, karşılaştırır, benzer ve farklı yanlarına karar verir, ilkeler oluşturur, gruplamalar yapar. Bu nedenle, kavramın sunulan örneklerinin tanınmasından sonra, bu işlemlerin yapılması için de öğrenciye ihtiyacı kadar zaman tanınmalıdır. Bu süreçte öğrenci çeşitli ipuçlarıyla yönlendirilebilir (Ülgen, 2004).

Beyazıtöglü (1991: 9: Akt. Kısa, 2007)'a göre, kavram öğrenmeye bireyin gelişim özelliği açısından bakılırsa, okul dönemindeki çocuklarda mantık kurallarına uygun düşünme ve dil zenginliği hızlanır. Buna paralel olarak birey kavramsal olaylarla karşılaştığı zaman onları mantıksal yollarla gruplama ve uygun sözcüklerle birleştirme eğilimi gösterir.

Yel (2015)'e göre kavram geliştirme süreci, kavramın üzerine inşa edildiği olgusal bilgi temelini oluşmasıyla başlamaktadır. Yorumlama, karşılaştırma ve sınıflama kavram geliştirmenin üç önemli aşamasıdır. Edebiyat, müzik, resim öğrencilerin kavram anlayışlarını kolaylaştırabilir. Bunların kavram geliştirmede etkin bir şekilde kullanılmasında öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Kavram öğretimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birçok faktör vardır. Kavramların yapısı (somut, soyut, basit, karmaşık gibi) bireylerin duyuşsal ve davranışsal gelişim özellikleri, bireyler ve ailelerinin sosyo ekonomik yapısı, sınıf ortamının fiziki yapısı avantajları, öğretmenlerin davranışsal özellikleri ve alan yeterlilikleri bu faktörlerden bazılarıdır. Ayrıca bireylerin sözcük-kelime alt yapısı de çok önemlidir. Unutulmamalıdır ki kavramlar sözcüklerle ifade edilir ve bu sözcükler kavramların sembolleridir. Örneğin “medeniyet” kelimesi bir semboldür. Özellikle soyut kavramlardan oluşan konuların öğretiminde kelime zenginliği (sözcük dağarcığı) oluşabilecek açıkların giderilmesinde kullanılabilir. Konunun iyi anlaşılması, örneklerin yeterliliği ve anlaşılabilirliği kullanılan kelimelerin çokluğu ile doğru orantılıdır.

Kavram öğretimi sürecinde önemli noktalardan biri, kavram öğretiminin sözcük öğretimi ile ilişkisidir. Sözcük öğretimi kavram öğretimi sürecini tamamlayan, öğretilmesi beklenen kavramı somutlaştıran bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramlar insan beyninde oluştuklarından, bunların bir şekilde dışarı vurulmaları ve aktarılması gerekir. Bunun için insan türünün gelişmesi sürecinde en uygun yol, sözlü göstergeler olan sözcükler olmuştur (akt. Gündoğdu, 2012).

Kavram öğretiminde bireylere öğretilmesi düşünülen kavramlar onların gelişim düzeylerine göre seçilmelidir. Birey temelli, somuttan soyuta, yakından uzağa, basitten karmaşığa, merkezden çevreye gibi ilkeler kavram öğretiminde de dikkate alınmalıdır. Bazı durumlarda eğitim öğretim esnasında bireye aktarılan bilgiler birbirinden bağımsız olmayıp kendi içinde aşamalılık gösterebilir. Örneğin tahılların ülkemizde nerelerde yetiştiği sorusuna cevap ararken, bireylerin, tahıl kavramını bilmeleri, tahıl grubunda yer alan kültür bitkilerine örnek vermeleri, ayrıca Türkiye'nin iklim ve toprak tipleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Eğer bireyler konu hakkında yeterli ön bilgilere sahip değiller ise gerekli alt kavramlarla desteklenmeli, konu içerisinde geçecek olan kavramlar yeniden düzenlenmelidir.

Kavram öğrenme ve öğretmede etkili olan diğer bazı faktörler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Kavram adlarının kullanılması öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Kavramın hangi anlama geldiği ifade edilirken o kavrama ait özelliklerin bir liste şeklinde verilmesi öğrenme üzerinde daha etkili olur.
- Kavramın hangi anlama geldiği ifade edilirken, örneklerin ve benzer kavramların daha önceden öğrenilmesi kavram öğrenmeyi kolaylaştırır.
- Kavramlar öğretilirken verilen örnek sayısı çok olmalıdır.
- Kavrama ilişkin olarak verilen örnekler birbirleri ile çelişmemeli, kavramı çağrıştırmalı ve karmaşık bir yapıdan uzak olmalıdır.
- Somut kavram öğretiminin soyut kavram öğretimine göre daha kolay olduğu unutulmamalıdır.
- Birleşik kavramların öğrenilmesi ayrı olan kavramlara göre daha karmaşıktır.
- Kavramlara ait özelliklerin az ve anlaşılır olması öğrenilmesini kolaylaştırır.
- Öğrencilerin öğrendikleri kavrama ait özellikleri fark etmesi kavramın kalıcılığını artırır.
- Öğrencinin kavramı açıklaması ve özelliklerini ifade etmesi kavramın öğrenci tarafından öğrenilip öğrenilmediği hakkında bilgi verir (Çeliköz, 1998; Ülgen, 1998 akt. Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

Kavram Öğretiminde;

1. Kavram öğretiminde özellikle somut işlemler döneminde olan öğrencilere doğrudan tanım yapılmamalı ve öğrencilerde anlam karmaşası oluşturacak örneklerden kaçınılmalıdır.
2. Kavram yanlışlarını önlemek için örnek verilmesi gerekiyorsa örnek iyi seçilmeli ve öğrenciler tarafından tartışılmalıdır. Verilecek örneklerin günlük yaşam ile bağlantılı olması öğrencilerin bunu kabullenmesini kolaylaştıracak ve kalıcılığı artıracaktır.
3. Kavram öğrenmede etkili olan kavram öğrenme stratejileri kullanılmalı, yapılan etkinlikler çoklu zekâ etkinlikleri, araştırma, tartışma, grup çalışmaları, eğitsel oyunlar gibi aktiviteler içermelidir. Atatürkçülük ile ilgili kavramların doğru anlaşılması için öğrenci merkezli etkinlikler zenginleştirilmelidir.
4. Kavram öğrenmede grafik, tablolar, resimler ve modeller gibi görsel materyal kullanımına ağırlık verilmelidir. Somut örneklerin öğrenciler tarafından daha çok kabul gördüğü unutulmamalıdır.
5. Kavram öğretiminde öğrenme için gereken rehberlik yapılmalıdır. Özellikle aşamalı kavramlarda ön öğrenmeler dikkate alınmalı eski bilgi ile yeni öğrenilen bilgilerin örtüşmesine dikkat edilmelidir.
6. Amaç sadece kavramın tanımını ezberlemek olmamalı, öğrencilerin anlayarak ve kavrayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır.
7. Kavram öğretiminde kavram haritalarının öğrenme üzerindeki etkililiği unutulmamalıdır.
8. Kavram öğrenmeye rehberlik ederken her bireyin birbirinden farklı olduğu, kişisel özelliklerin öğrenme üzerinde etkili olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu anlamda aktif öğrenme etkinliklerinin çeşitli olması süreci olumlu yönde etkileyecektir.
9. Kavram öğrenmede öğrencilerde oluşması muhtemel kavram yanlışları önceden hissedilmeli ve oluşan kavram yanlışları düzeltilmelidir.
10. Atatürkçülük ile ilgili kavramların öğrenilmesinde öğrencilerin kavramları kendilerine mal etmeleri konusunda rehberlik yapılmalıdır.
11. Öğretmenlere sürekli kendilerini yenileme fırsatı verilmeli ve kavram öğretimi konusunda hizmet içi eğitim verilmelidir.

12. Öğretmen yetiştiren ilgili fakültelerde kavram öğretimi konusunda gereken etkinlikler uygulamalı gösterilmelidir. Özel öğretim yöntemleri dersinin etkililiği artırılmalıdır (Ulusoy ve Yelken, 2009).

2.5.4. KAVRAM YANILGILARI

2.5.5.1. Kavram Yanılgısı Nedir?

Gerek ülkemizde ve gerekse diğer dünya ülkelerinde yapılan çalışmalarda, öğrencilerin ders ortamına gelmeden önce ve ders sonrasında kavramlarla ilgili birtakım yanlış düşünce içerisinde buldukları belirtilmektedir. Bu türden fikirleri ifade etmek için de, “kavram yanılgısı” “alternatif yapılar”, “çocukların bilimi”, “ön kavramlar”, “genel duyu kavramları”, “kendiliğinden oluşan bilgiler” veya “yetersiz kavrama” gibi çok çeşitli terimler kullanılmaktadır (Coştu, Ayas ve Ünal, 2007). Unutulmamalıdır ki, bireylerin ön öğrenmeleri veya deneyimleri yeni öğrenilecek bilgilerin özümlemesinde etkili olmaktadır. Bireyler yeni bilgi ile eski bilgi arasında ilişki kurarak öğrenmeyi gerçekleştirirler. Bu tür durumlarda eski bilgiler yeni bilginin bozulmasına, karışmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda ön öğrenmeler önem arz etmektedir. Ayrıca bireylerin yaşantıları ve eğitim olanakları birbirinden farklı olduğu için ön bilgi seviyelerinde de ciddi farklar oluşmaktadır. Bireylerin alt yapısı yani ön deneyimleri konuyu kavrama noktasında yeterli ise öğrenme daha hızlı, daha sağlıklı ve daha ekonomik olarak gerçekleşmektedir. Ön öğrenmelerin yetersiz, yanlış ya da çelişkili olması yeni uyarıcıların algılanmasını ve anlamlandırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yeni kavramlar öğrenilmeden önce o kavramın alt yapısı niteliğindeki ön kavramların, bilgilerin öğrenmeyi kolaylaştırıcı hale getirilmesi gerekmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi anlamlı ve tam öğrenme, bireylerin ön bilgileri ile yeni edindikleri bilgiler arasında tutarlı ve mantıklı bir bağ kurmasıyla gerçekleşir.

Öğrencilerin önceden edindiği kavramlar, bilimsel olarak kabul edilmiş kavramlarla örtüşmediği zaman kavram “hatalı“ ya da “yanlış” olarak nitelendirilirler. Aynı zamanda öğrenciler, sahip oldukları bu kavram yanılgılarını değiştirme hususunda genelde çok tutucudurlar ve değişikliğe karşı direnç gösterirler. Bu nedenle eski öğrenmeler onların doğru olan bilimsel kavramları öğrenmelerini engeller.

Öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarını terk edip doğru ve bilimsel kavramların öğrenilmesi amaçlanıyorsa bu tür durumların dikkate alınması gerekir (Eisen and Stavy, 1992 Akt. Koray ve Tatar, 2003).

Önceki yaşantıların kavram yanlışlarını oluşturmasının dışında eğitim faaliyetleri esnasında çeşitli kavram yanlışları oluşabilir. Yeni öğrenilen herhangi bir bilimsel bilginin öğrenci tarafından hatalı kodlanması ya da öğretmenlerin kavramı hatalı olarak sunmasıyla kavram yanlışları oluşabilmektedir. Ayrıca öğrencilerin, yeni öğrenme durumlarında kendi ön bilgilerini kullanmalarında yetersizlik yaşadıkları, öğrenme süresince zihinlerinde kavramsal değişimi sağlamada başarısızlığa uğradıkları ve kavramları öğrenirken belirli durumlarda anlam bütünlüğü sağlayamadığınız durumlarda da kavram yanlışları oluşabilir. (Koray ve Tatar, 2003).

Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan bazı konuların soyut olması, öğrencilerin konuların içerisinde kullanılan kavramları öğrenmelerini güçleştirmektedir. Öğrencilerin sahip olduğu kavram yanlışlarının eğitim süreci içerisinde tespit edilmesi, eğitimcilere yanlışları düzeltmeleri için imkân sağlayacağından dolayı önemlidir (Tekkaya, Çapa& Yılmaz, 2000. Akt. Gümüş ve Avcı, 2016).

Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında “kavram yanlışını” bir kişinin bir kavramı anladığı şeklin, ortaklaşa kabul edilen bilimsel anlamından önemli derecede farklılık göstermesi olarak tanımlamak mümkündür (Aydoğan, Güneş ve Gülçiçek, 2003).

Piaget’e göre kavramlar bir yapı gibi üst üste eklenir. Kavram yanlışlarının oluşması durumunda bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir takım boşluklar oluşur. Bu boşluklar, eğitimler tarafından verilen niteliksiz öğretim, öğrencilerin var olan önbilgileri ve karşı karşıya kalınan deneyimlerle doğruluk durumuna bakılmadan rastgele dolar. Rastgele boşluk doldurma ile elde edilen bilgiler hiç şüphesiz bir yere kadar doğru olabilir ama belli bir noktadan sonra bu olay, karşımıza kavram yanlışlığı olarak çıkar (Rowell, Dawson ve Harry, 1990; Akt. Dündar, 2011).

Kavram yanlışları konusunda çalışan Sewell (2002) ise bilgiyi yapılandırma ve kavram yanlışları ile ilgili olarak; öğrencilerin yeni bilgilerle karşılaştıklarında geliştirdikleri dört farklı yolun varlığına işaret etmiştir (akt. Dündar, 2007).

Bu yollar;

1. Geçmiş bilgiyi SİL (Var olan yanlış inançları silmek)
2. Geçmiş bilgiyi DEĞİŞTİR ki yeni bilgiye UYSUN (Ön bilgilerin değiştirilmesi böylece bu bilgilerin yeni öğrenilenlerle örtüşmesi)
3. Yeni bilgiyi DEĞİŞTİR ki geçmiş bilgiye UYSUN (Yeni bilginin değiştirilmesi böylece bu bilgilerin bilinenlerle örtüşmesi)
4. Yeni bilgiyi REDDET (Var olan bilgiyle örtüşmeyen bilgiler doğrudan reddedilir).

Tablo 3: Sewell'in Kavram Yanılgısı Açıklama Tablosu

1.	2.	3.	4.
SİL	DEĞİŞTİR	DEĞİŞTİR	REDDDET
Geçmiş Bilgi		Yeni Bilgi	

Kavram yanılgıları genel olarak şu başlıklar altında sınıflanabilir (Güneş, 2017).

- **Önyargılı Fikirler:** Bunlar gündelik hayatta karşılaşılan deneyimler sonucu oluşan popüler yanılgılardır. İnsanlar bir durum ile karşılaştıklarında bu durumu alakası olmayan genellemelere dönüştürebilirler. Mesela bazı insanlar yeraltı sularının yeryüzü suları ile aynı şekilde aktıklarını düşünürler. Bu bağlamda bazı öğrencilerin sıcaklık, ısı, atmosfer, enerji ve yerçekimi gibi konularda önyargılı genellemeler sergiledikleri görülmektedir.
- **Bilimsel Olmayan İnançlar:** Öğrencilerin bilimsel eğitim dışında gelenek, görenek, destanlar, mitolojik kaynaklardan edindikleri bilgilerdir. Öğrencilerin bu tür kaynaklardan edindiği bazı bilgiler bilimsel bilgilerle çelişebilir ve bunun sonucunda öğrencilerde kavram yanılgılarının oluşumu kaçınılmazdır.
- **Kavramsal Yanlış Anlamalar:** Öğrencilere kavratılan bazı bilimsel bilgilerin öğrenciler tarafından önyargılı olarak değerlendirilmesi, inanışları nedeniyle edindiği bilgilerle çelişki ve çatışma oluşturması durumunda ortaya çıkan bir durumdur. Öğrenciler, durumu fark ettiklerinde bu çelişki ve çatışmalarla başa çıkmak için yanlış zihinsel modeller oluştururlar ve bilimsel kavramlara karşı şüpheli olabilirler.

- **Dilden Kaynaklanan Kavram Yanılgıları:** Bu tür kavram yanılgıları günlük hayattaki konuşma dili ile bilimsel dilin farklılığına bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin “iş” kelimesi günlük hayatta çalışma hayatını ifade ederken fizikte “iş, bir cisme etkiyen kuvvet ile kuvvet sonucu cismin aldığı yolun çarpımı olan büyüklük ”anlamında kullanılmaktadır. Günlük hayatta durmakta olan bir otomobili hareket ettirmek için kuvvet uygulayan ve yorulan bir kişi “iş yapmaktan yoruldu” diyebilir, ancak otomobili hareket ettiremediği sürece fiziksel anlamda iş yapmış olmaz. Bu iki farklı kullanım öğrencilerde iş kavramının anlaşılmasında engel oluşturabilmektedir.
- **Doğal Olaylara Dayalı Kavram Yanılgıları:** Genellikle küçük yaşlarda edinilen birtakım yanlış öğrenmelerin ve yetişkin yaşlara kadar kavram yanılgısı olarak zihinde kalması olayıdır. Örneğin “Aynı yere iki kez yıldırım düşmez” görüşü hiçbir bilimsel gerçeğe dayanmasa da halk arasında çok yaygındır.

2.5.5.2. Kavram Yanılgılarının Genel Özellikleri

Yağbasan ve Gülçiçek, (2003), Meşeci, Tekin ve Karamustafaoğlu, (2003) ile Güneş, (2015). Kavram yanılgılarının bazı özelliklerini şu şekilde özetlemiştir:

- Öğrenciler derse mevcut kavram yanılgıları ile gelirler. Bu kavramlar, bilimsellikten uzak olup, öğrenciler tarafından olayları farklı yollarla açıklama amaçlı kullanırlar.
- Kavram yanılgıları bazen kişisel özelliklerden bağımsız olarak ortaya çıkar. Bu yanılgılar öğrenciler çok önemli olup değişime karşı aşırı direnç gösterebilir.
- Kavram yanılgıları, eski bilim adamlarının veya filozofların kavramları ile genellikle paralellik gösterirler.
- Bilimsel bazı kavramların öğretilmesinde bir takım yöntem ve stratejiler geliştirilmiştir. Fakat bu yöntemler bazı kavramların öğretiminde her zaman istenilen sonucu vermeyebilir.
- Öğrenciler testlerdeki sorulara doğru yanıtlar verseler bile kavram yanılgıları varlığını sürdürebilir.
- Bilimsel bazı kavramlar anlatılırken çoğu kez bunların öğrenciler tarafından eksiksiz anlaşıldığı zannedilebilir. Böyle durumlarda öğrencilerde oluşan

kavram yanlışları sonraki bilgilerinde yanlış anlaşılmasına sebebiyet vererek istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

- Öğrenciler kimi zaman bazı olgular için çelişkili kavramlar geliştirilebilirler.
- Kavram yanlışları, öğrencilerin bireysel deneyimlerine ait karmaşık yaşantılarından beslenirler. Her öğrencinin farklı yaşantılar sergilediği düşünüldüğünde, her öğrencinin kavram yanlışlarının diğerinden farklı olduğu gerçeği unutulmamalıdır.
- Kavram yanlışları beraberinde alternatif inanışlar yaratabilmektedirler.
- Çoğu kavram yanlışları en azından geleneksel metotlarla ortadan kaldırılamayacak kadar dirençlidirler.

Bireylerin kendi kavramsal olgularını yeniden yapılandırmaları çok zordur. Kavram yanlışlarının ortadan kaldırılması zor ve zahmetli bir süreçtir. Bu süreç boyunca uyulması gerekenleri kısaca toparlamak gerekirse:

- Öğretilecek kavram yanlışları ön yaşantılar sonucu oluşmuş ise bu durum öğrencilerle paylaşılarak kavram yanlışları giderilmelidir.
- Öğrenciler, derslerle ilgili diğer öğrenciler ile tartışmaya ve bu yöntemle kendi kavramsal yapılarını test etmeye yönlendirilmelidir.
- Genel olan kavram yanlışlarını gidermeye yönelik farklı kavram öğretim stratejileri kullanılmalıdır.
- Daha önce düzeltilmiş olan kavram yanlışları en geç iki hafta içerisinde yeniden gündeme getirilerek dirençli olan kavram yanlışları üzerinde tekrar tartışılmalıdır.
- Öğrencilerin sahip olduğu kavramların geçerliliği belirli aralıklarla tekrar tekrar kontrol edilerek bu kavramlar pekiştirilmeye çalışılmalıdır (Güneş, 2017).

2.6. KAVRAM ÖĞRETİM TEKNİKLERİ

2.6.1. KAVRAM HARİTALARI

Piaget'in "bilişsel gelişim teorisi" ve Ausebel'in "anamlı öğrenme teorisi"ne dayanan kavram haritaları, iki boyutlu şema üzerinde kavramlar arasındaki ilişkiyi göstermek için kullanılan bir yöntemdir. 1970'lerde Novak, Gowin ve öğrencileri tarafından organize edilen kavram haritaları, anlamlı öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir

eğitim aracı olarak “Learning How to Learn” adlı eserle birlikte öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanılmaya başlanmıştır. (Öztuna, 2002: Girgin, 2012: Şenyurt, 2015:81: Tokcan, 2015: 49).

Kavram haritaları, kavramlar arasındaki birbirini tamamlayan anlamlı ilişkileri önermeler şeklinde göstermek için kullanılan şematik çizimlerdir. Kavram haritası daha geniş bir kavram başlığı altındaki kavramların birbirleriyle ilişkilerini gösteren iki boyutlu bir şemadır (Novak ve Gowin, Akt. Kendirli, 2008:10, Açıkgöz, 2003:113).

Kavram haritaları, kavramlar arasındaki ilişkileri ve hiyerarşiyi görsel ve örgütsel olarak düzenleyen, olaylar ve fikirler arasında nasıl bağlantı kurup bilgiyi organize eden en önemli eğitim araçlarından biridir. Öğrenciler, kavram haritalarını düzenlerken, yeni edindiği bilgiler ile önceden öğrendikleri bilgiler arasında yer alan kavramları hiyerarşik bir ağ oluşturacak şekilde yeniden oluştururlar. Böylece kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya çıkarılır, anlamlı ve kalıcı öğrenme pekiştirilir. Kavram haritalarının kullanım amacı öğrenmeyi kolaylaştırmanın yanı sıra etkili öğrenmenin gerçekleşmesidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kavram haritalarının ortaya çıkış amacının “öğrenme; kavramların ilişkilendirilmesi ve kullanılması sırasında gerçekleşir” düşüncesi yatmaktadır. Kavram haritalarının kullanılmasındaki amaç, bilginin organize bir şekilde sunulmasının yanında bilginin bireyin zihninde organize edilmesini sağlamaktır. Öğrenciler kavram haritası oluştururken, mantıklı bir düzen içinde kavramları sıralamayı ve belirlenen her bir kavramı ilişkilendirmeyi öğrenirler. Böylece birey öğrenme sürecinde aktif bir şekilde etkileşimde bulunur. Çünkü öğrenci zihnindeki fikirler ile çizilen harita arasında bağ kurmak, yorum yapmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında kavram haritaları bilgiyi; anlamlandırma, ilişkilendirme, somutlaştırma, sınıflama ve görselleştirme gibi işlemlere sahiptir.

Kavram haritaları bir öğretim tekniği olarak;

- **Bir konunun öğretiminde:** Kavram haritası çatısında en güç kavramlar bile açıklanabilir, sistematik bir düzen içerisinde verilebilir. Öğretim sürecinde kavram haritasını kullanan bir öğretmen, öğreteceği konuyla ilişkili kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri görür ve öğreteceği konuların genel bir tablosunu ortaya çıkarır.

- **Öğrenmeyi kolaylaştırmada:** Kavram haritalarını kullanmak öğrencilerin konuyu daha kolay anlamalarına ve öğrenmelerine yardımcı olur. Çünkü kavram haritaları öğrenciler için anahtar kavramların gösterimini ve onlar arasındaki ilişkilerin özetinin çıkarılmasını olanaklı kılar.
- **Öğrenme sürecini kontrol etmek ve kavram yanlışlarını ortaya çıkarmada:** Kavram haritaları öğrenmelerin öğretim süreçlerini değerlendirmede yardımcı olur. Öğrencilerin öğrenemedikleri, gözden kaçırdıkları ya da yanlış öğrendikleri kavramları belirleme olanağı verir.
- **Değerlendirmede:** Öğrenci başarısı kavram haritalarıyla açıklanabilir ya da test edilebilir (Kendirli 2008: 11-12).

Kavram haritası oluşturmanın ‘kavramlar, ilişkiler, hiyerarşik yapı ve çapraz bağlantılar’ olmak üzere dört ana unsuru vardır.

Kavram haritası, şekiller içine yazılmış kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi gösteren bağlantılardan oluşur. Kavram haritalarının diğer ayırt edici bir özelliği de hiyerarşik bir yapıda düzenlenmiş olmalarıdır. Bu hiyerarşide birinci sırada en genel ve en kapsamlı kavram bulunur. Altında ise genel kavramın kapsamı içinde yer alan alt kavramlar bulunurken alt sıralarda genel kavramın içeriğine bağlı alt kavramlar yer alır. Kavram haritalarının bir diğer özelliği de çapraz bağlantıların bulunmasıdır. Çapraz bağlantılar kavram hiyerarşisindeki genel ve alt kavramlar arasındaki ilişkileri gösterir. Kavram haritalarının diğer bir özelliği de verilen kavramların anlamlarının netleştirilmesine yardımcı olan spesifik nesne ya da olay örnekleri sunmasıdır. Bu örnekler kavram haritalarının en alt düzeyinde bulunur (Akt. Şenyurt, 2015:81).

Kavram haritaları hem öğretmen hem de öğrenci tarafından oluşturularak kullanılabilir. Öğretmen kavram haritasını konu öğretimi sırasında konunun içeriğine göre adım adım tamamlayarak, konu bitiminde ise konuyu özetlemek ve öğrencilerin belirlenmiş hedeflere ulaşma düzeyini tespit etmek amacıyla kullanabilmektedir (Türkhan, 2013:39).

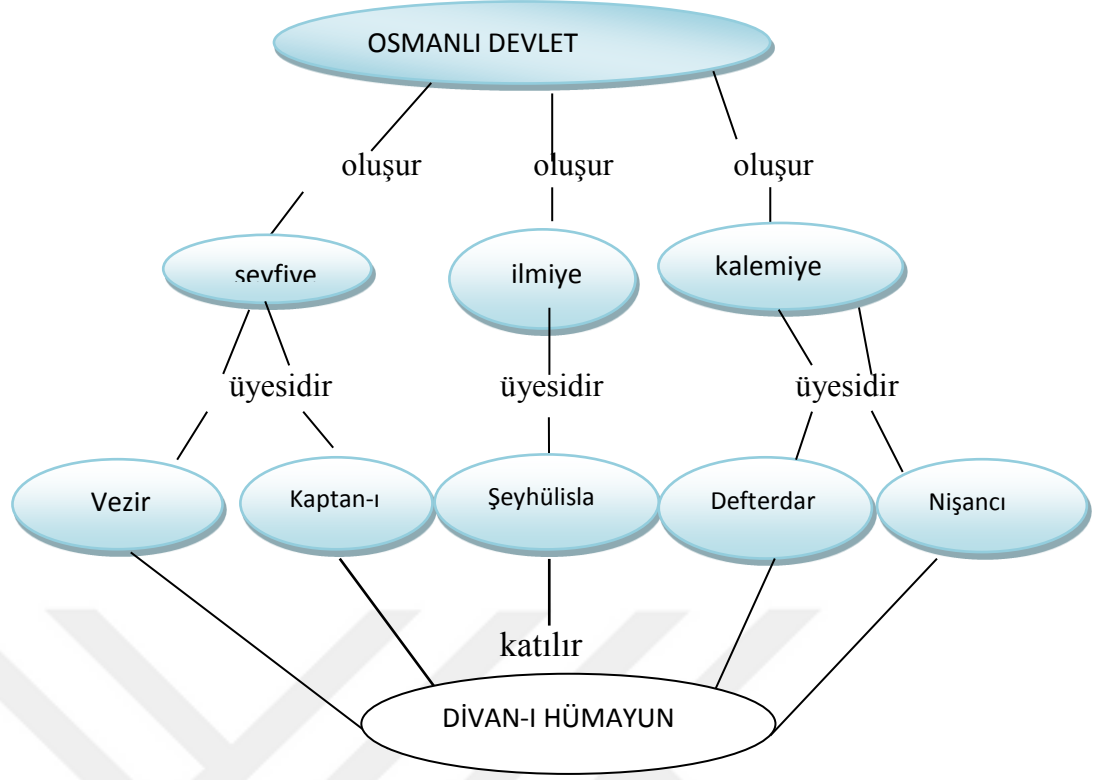
Novak ve Gowin (1984) kavram haritalarını düzenlemeyi ve kullanmayı öğretmek amacıyla izlenecek etkinlikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Anlamı bilinen tanıdık 10-12 kelime listeleyin ve en genelden en özele doğru sıralayın.
- Tahta ya da tepegöz yansısında bir kavram haritası oluşturun ve bunun kelimelerle oynanan bir oyun olduğunu adının da kavram haritası oluşturma olduğunu söyleyin.
- Öğrencilerin haritadaki kavramlarla kısa cümleler söylemelerine izin verin.
- Haritadaki herhangi bir kavramı ilişkilendirebilecekleri başka bir kavramın olup olmadığını sorun.
- Öğrencilerin haritayı defterine çizmelerini isteyin.
- Öğrencilere birbirleriyle ilişkili kelimeler verin. Bunları yapılandırarak kendi kavram haritalarını oluşturmalarını isteyin.
- Eğer zaman sorunu yoksa öğrencilerin bunları tahtaya çizip haritalarını anlatmalarını isteyin. Bu aşamada öğrencilerin haritalarını eleştirmekten kaçının. Öğrencilerin kendilerini kanıtlamasına yardımcı olun. Bazı konularda başarısız olduğu düşünülen öğrencilerin bu konularda başarılı olduklarını gözleyebilirsiniz. Burada içi boş olan kavram haritası taslaklarından yararlanabilirsiniz.
- Bir hikâye ya da okuma parçası seçerek buradaki kavramları bulmalarını isteyin.
- Bu parçanın ilgili olduğu temel kavramın ne olduğunu isteyin.
- Öğrencilerin oluşturduğu kavram listesini parçanın içeriğine göre en önemliden en önemsiz doğru sıralamalarını isteyin.
- Hikâye için çocuklarla tartışarak bir kavram haritası oluşturun.
- Çocukların hikâye ve listedeki kelimelerle ilgili kendi kavram haritalarını oluşturmalarını isteyin.
- Yeni hikâyeler seçerek yukarıdaki etkinlikleri sınıfta yenileyin.
- Öğrencilerin oluşturdukları kavram haritalarını sınıfa sunmalarını ve bunun hangi hikâye ile ilgili olduğunun sınıfça tartışılmasını isteyin.
- Çocukların futbol, basketbol ya da ilgilendikleri herhangi bir konu hakkında kavram oluşturmalarını isteyin. Oluşturulan kavramların sınıfa sunulmasını sağlayın. Bunları yaparken teşvik edici pekiştiriciler kullanın. Aynı zamanda olumsuz eleştirilerden kaçının.

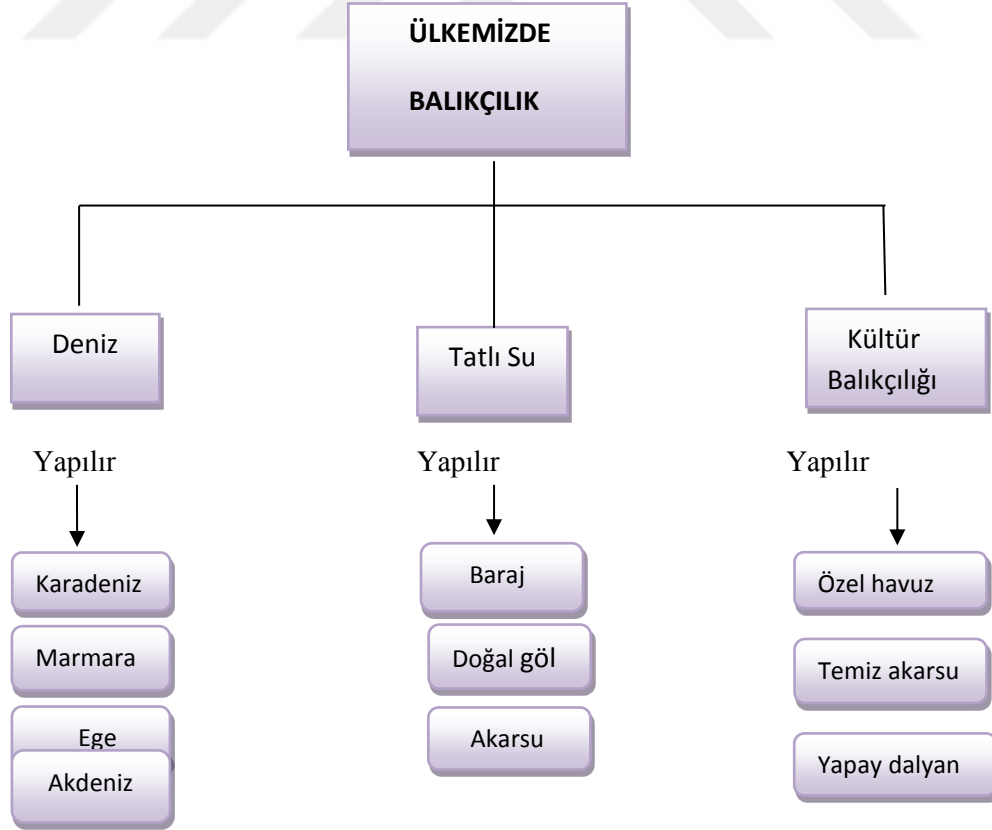
- Öğrencilerin kendi kavram haritaları ile ilgili kısa hikâyeler yazmalarını isteyin.
- Oluşturulan kavram haritalarını sınıfa ya da evlerine asmalarını sağlayın (akt. Tokcan, 2015: 53-54).

Kavram haritalarının avantajları ise şu şekilde özetlenebilir:

- Öğrenciler birbirini etkileyen kavramı belli bir hiyerarşi içinde öğrenirler.
- Öğrencilerin konuları bütün ayrıntılarla görmesini sağlar.
- Kavramların konu akışındaki yerini tespit ederek, konuda geçen diğer kavramlardan ayrılan yönlerinin tespit edilmesinde kolaylık sağlar.
- Öğrencinin kazanımları arttığında haritaya yeni kavramlar eklenir. Böylece kavram haritaları genişleyerek öğrenmede devamlılık sağlar.
- Öğretmene konunun sunulmasında avantajlar sağlar (Şenyurt 2015: 82).
- Genel kavramı net bir şekilde tanımlayarak kalıcılığını artırır.
- Öğrencilerin kavram yanılgılarını belirlemeyi ve gidermeyi sağlar.
- Genel kavram ile alt kavramlar arasındaki ilişkileri hiyerarşik bir yapı içinde bütünlüğü bozmayarak parçalar halinde tanımlar.
- Dağınık bilgileri organize eder, toparlar.
- Tek çatı altında konunun özetini vererek temel bilgileri ön plana çıkarır.
- Bilgiyi tekrar etmeyi ve daha kolay hatırlanmasını kolaylaştırır.
- Kavramlar arasındaki karmaşık ilişkileri şemalarla basitleştirerek anlamlı öğrenmeyi sağlar.
- Kavramlar arasında olası farklılıkları ve çelişkileri görmeyi sağlar.
- Öğrencilerin konu hakkında tartışma ve müzakere yapmasını sağlar.
- Yazılı metinlerin sunulması ve özetlenmesinde kolaylıklar sağlar.
- Farklı öğrenme şekillerine ve öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklara hitap eder.
- Farklı dersler ve öğretimin her kademesinde kullanılabilir.

Şekil 4: Osmanlı Devlet Sistemi İle İlgili Kavram Haritası (Tokcan, 2015: 231).

Şekil 5: Ülkemizde Balıkçılık İle İlgili Hiyerarşik Kavram Haritası (Tokcan, 2015).

2.6.2. ZİHİN HARİTALARI

Kavram haritaları gibi öğrencilerin yorumlamasına ve anlamasına dayanan bir başka teknik de zihin haritalamadır. Bu teknik 1970'li yıllarda Tony Buzan tarafından geliştirilmiştir. Kavram haritalarıyla sıklıkla karıştırılmasına rağmen zihin haritaları kavram haritalarından farklı olarak sadece kavramların değil; kavram, bilgi ve düşüncelerin görsel sunumunu sağlamakta ve aynı zamanda şekil, anahtar sözcük ve imge kullanımı yardımıyla kâğıt düzenine aktarılan bilgilerin daha sonra yeniden hatırlanmasını da kolaylaştırmaktadır.

Zihin haritalama, beyne yol gösteren anahtar kelimelerle birlikte ilişkiler ve kavramları bir arada sunan (Ehrlich, 2001), bilgiyi temsil eden ve sınıflandıran bir tekniktir (Weideman ve Kritzingler, 2003, akt. Balım, Aydın, Türkoğuz, Evrekli ve İnel, 2011). İnsan beyni doğrusal ve tek düze düşünmez. Aksine merkezi bir tetikleme noktasından görüntü ve anahtar kelimeler yardımıyla pek çok farklı yöne doğru eş zamanlı olarak düşünür. Zihin haritası da insan beyninin çalıştığı gibi tasarlanarak eylem halindeki düşüncelerin kâğıt üzerine yansımalarıdır (Buzan, 2009: 22).

Zihin haritaları genel olarak iki boyutlu bir düzlemde öğrencilerin sahip oldukları görüş, düşünce, kavramlar ile bunlar arasındaki ilişkilerin renk, şekil, resim gibi ifadelerle birlikte kullanımına dayanan bir teknik olarak ifade edilebilir. Kavram haritaları ve diğer haritalama stratejilerinden farklı olarak zihin haritaları daha karmaşıktır. Kavram haritalarında öğrenciler sadece öğrenilen kavramların tanımlanmasına ve bu kavramların diğer kavramlarla olan ilişkilerine yoğunlaşırken, zihin haritalarında, öğrenciler tüm bağlantıların tekrar geri hatırlanmasını kolaylaştırmak için çeşitli semboller, resimler yardımıyla temel kavramla diğer kavramlar arasında ilişki kurarak öğrenmelerini daha etkili hale getirir. (Akt. Tokcan 2015: 78).

Zihin haritalama, temel bir düşünce ve düşünceye bağlı fikirleri detaylandırarak, ilişkiler kurma yöntemidir ve diğer yöntemlere göre daha kolay çalışma olanağı sağlar. Tüm bunlar, kişiye özel anahtar kelimeler ve simgeler kullanılarak gerçekleştirilir. Uzun, uzun cümleler yerine, en fazla üç kelimedenden oluşan anahtar kelimeler kullanılır. Ardından, oklar, dallar ve bağlayıcılar aracılığı ile fikirler

birleştirilir. Fikirler, bellekteki gibi birbirine bağlanarak, yeni bilgilerin anlaşılması ve hatırlanması sağlanır (Web 3).

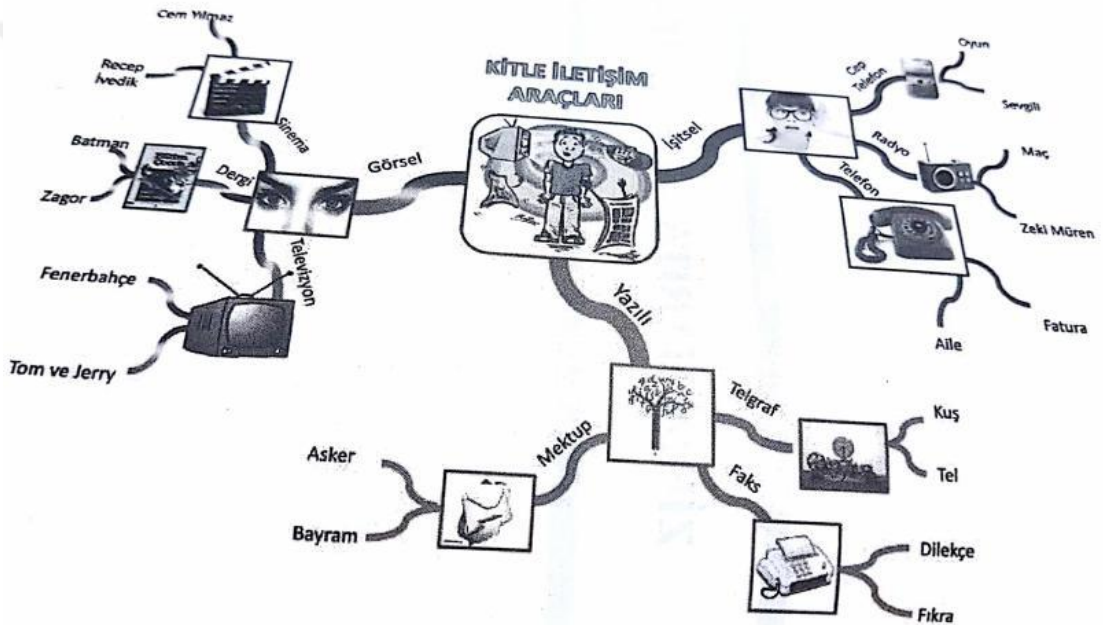
Buzan (2001), bu yöntemin uygulanması esnasında belli bir hiyerarşinin izlenmesi gerektiğini savunur. Zihin haritası hazırlanırken önce yatay şekilde kullanılacak bir boş A4 kâğıdı hazırlanır. Kâğıdın merkezine dersin ana konusu ile ilgili bir görsel yerleştirilir. Yüzlerce kelimelerle ancak anlatılabilecek bazı konuların tek bir görselle açıklanabileceği unutulmamalıdır. Hazırlanacak zihin haritasında renk kullanımı da çok önemlidir. Renklerin büyüdü dünyası beynimizin görselliğe yatkın olan bölümünü uyarak bizi düşünmeye sevk eder. Dikkatinizi ve ilginizi yoğunlaştırmanızı kolaylaştırır. Ana dallar, merkezdeki resme veya şekle bağlanır. İkinci ve üçüncü aşama dallar da ilk ve ikinci aşamadaki dallara bağlanır. Düz çizgilerden oluşan bir zihin haritası göze sıkıcı gelmektedir. Doğada rastladığımız kıvrımlı çizgiler beynin ilgisini daha fazla çektiğinden dalların kıvrımlı olması daha caziptir. Her sözcük ya da resim, yaratıcı düşünceleri ortaya çıkarmaktadır. Tek sözcük kullanıldığında, her birinin yeni düşüncelere ışık tutma olasılığı artar. Deyimler ve cümleler bu tetikleyici etkiyi azalttığından her satır için bir sözcük kullanılması önerilir. Resimler ve sembolleri hatırlamak daha kolay ve akılda kalıcıdır. Bu yüzden zihin haritası yaparken resim ve semboller sıkça kullanılmaktadır (Gür ve Bütüner, 2006).

Zihin haritası birbiriyle ilişkili kavramların ağı gibi düşünülebilir, zihin haritası yapılırken kendiliğinden düşünme gerçekleşir ve kavramlar arasındaki ilişkiler keşfedilir; buna bağlı olarak yaratıcı bağlantılar kurulur. Bu nedenle zihin haritaları aslında çağrışım haritaları olarak da düşünülebilir.

Zihin haritası birçok farklı amaçlar için verimli bir şekilde kullanılabilir. Bu amaçlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Zihin haritalama, hafızayı güçlendirerek not alma becerilerini geliştirir.
- Bilgiyi organize etmeye yardımcı olur.
- Zihinde var olan bilgi ile yeni bilgiyi senkronize ederek anlamlandırmaya yardımcı olur.
- Kavram yanılgılarının giderilmesine yardımcı olur.
- Öğrencilerin bilişsel yapılarının görülebilir olmasını sağlar.
- Beyin fırtınası ve yeni fikirler üretmede etkilidir.

- Öğrenci ve öğretmen için ders akışlarına yön vererek, yaratıcı ve eğlenceli bir sınıf iklimi oluşturur.
- Zihin haritası daha az zamanda daha fazla bilgiye ulaşmasına yardımcı olur.
- Zihin haritası oluşturma aşamasında kullanılan renk ve semboller bilginin kısa zamanda organize olmasına yardımcı olur.
- Anımsama ve denetleme süreçlerini hızlandırıp daha etkili hale getirir.
- Görselliğe ve yaratıcılığa odaklı zihin haritası yöntemi okuma güçlüğü çeken kişilerin eğitiminde kullanışlıdır.
- Beyinde çok farklı noktalar arasında etkileşimde bulunarak hafıza gücünü geliştirir.

Şekil 6: Kitle İletişim Araçları İle İlgili Zihin Haritası Örneği (Tokcan, 2015: 272).

2.6.3. KAVRAM AĞLARI

Kavram Ağları (KA), öğrencilerdeki var olan bilgileri organize ederek kavramlar arasındaki ilişkileri ve kavramların kapsamlarını geliştirmek amacıyla kullanılan grafik araçlardır. Öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, ansiklopedi, dergi vb.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileye araç olarak da tanımlanabilir. Kavram ağlarına kısaca birbirleriyle ilişkili bilgilerin nasıl sınıflandırma yapılabileceğini gösteren haritadır denilebilir.

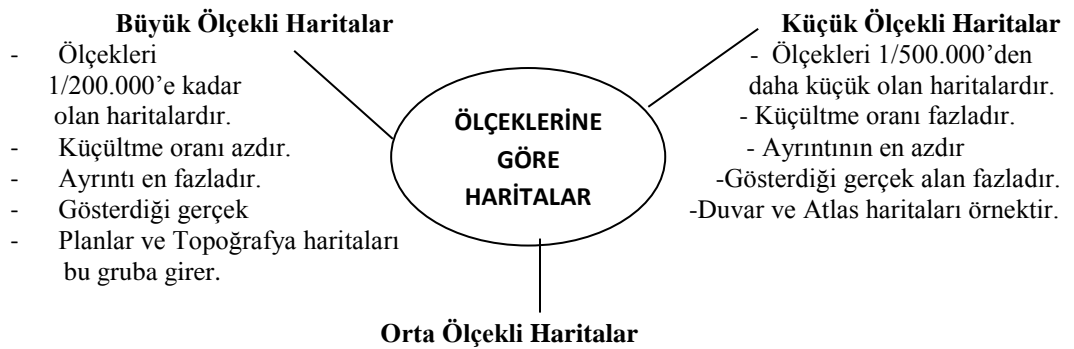
“Semantik Ağ” da denilen bu araç öğrencilerin:

- Önceki bilgilerini harekete geçirmek,
- Yeni kavramları geliştirmek,
- Kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak,
- Kavramları yeniden düzenlemek,

gibi zihin etkinlikleriyle yaz metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder.

Bir kavram ağının toplu sınıf etkinlikleriyle geliştirilmesinin basamakları şu şekilde özetlenmiştir:

- Öğretmen, derste işlenecek bir konuya merkez oluşturacak bir kavramı veya cümleyi tahtaya yazar. (Örnek: Yönetim Biçimleri)
- Öğrencilerin merkezi kavramla ilgili sözcükler bulmaları istenir.
- Bulunan sözcükler tahtanın bir yanına listelenir. (Örnek: Hâkimiyet tek elde toplanmıştır, Hâkimiyet belli bir zümreye aittir.)
- Öğrencilerden bu sözcükleri anlamalarına veya ilişkilerine göre gruplamaları istenir. Her grubun en az bir sözcüğü içermesi gerektiği hatırlatılır.
- Öğrenciler sözcüklerin bir kısmının tablodaki üç gruptan hiçbirine tam uymadığını görebilirler. Bu sözcükler tablonun altında gruplanmadan sıralanabilir. Gruplama ve gruba ad bulma etkinliğine devam edilerek daha geniş bir tablo yapılabilir (Şenyurt, 2015: 87, Tokcan, 2015: 97)

Ölçekleri 1/200.000 ile 1/500.000 arasında olan haritalardır. Küçültme oranı, küçük ölçekli haritalara göre az, büyük ölçekli haritalara göre fazladır.

Ayrıntı, küçük ölçekli haritalara göre fazla büyük ölçekli haritalara göre azdır. Bazı duvar haritaları bu gruba girer.

Şekil 7: Ölçeklerine Göre Haritalar İle İlgili Kavram Ağı (Tokcan, 2015: 284).

2.6.4. KAVRAM KARİKATÜRLERİ

Kavram karikatürleri; genel anlamda sembol ve resimler kullanılarak verilmek istenen mesajları taşıyan ve duygusal davranışları tetikleyip bir görsel dili temsil eden ifade görselleridir. Bu uygulamada farklı karakterlerin bakış açılarıyla ana mesaja ulaşılmaya çalışılır. Her bir karakter farklı bir düşünceyi savunmaktadır. Kavram karikatürleri yönteminde karakterlerin sunduğu fikirlerden biri, bilimsel doğru kabul edilen düşünce biçimini, diğerleri ise bilimsel olarak doğru olmayan, kavram yanlışları olarak da kabul edilen mesajlar verir. Böylece öğrencilere kavram yorumlama ve anlama fırsatı sunulur. Kavram karikatürlerini ilk tasarlayan ve kullanan Naylor ve McMurdo' dur. Kavram karikatürlerinde görünüşte sade, basit olan durumların bile, dikkatli bir şekilde incelendiğinde çok sayıda olası karışık etkene sahip olduğu görülmektedir. Birçok eğitimci, her yaştan öğrencinin bilimsel problemlerin tek bir cevaba sahip olmayabileceğinin ayırımına varmasının yararlı olduğunu inanmaktadırlar. Kavram karikatürleri, mevcut kanıtlar tarafından doğrulanan, fakat ek kanıtların ortaya çıkması durumunda değiştirilebilen inançlardaki bilimsel görüşleri deneysel olarak güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. Kavramsal karikatürler konuşmaları karikatürize biçimde konuşma balonları içinde sunan “görsel anlaşmazlıklar” ya da bilişsel çizimlerdir. Bütün görüş açıları farklı olarak ele alınır ve bu farklılık sonraki görüş alışverişlerinde, öğrencilerin düşüncelerini tartışmalarını sağlayarak, katalizör etkisi yapar. Öğrencilerin düşüncelerini açığa çıkarır ve tartışma ortamı meydana getirirler (Akt. Alkan, 2010).

1990'lı yıllarda geliştirilen kavram karikatürleri; günlük yaşamdan bilimsel bir olayı karikatür biçimindeki karakterler yardımıyla tartışma biçiminde ifade eden ve olaylara ilişkin farklı bakış açıları sunan görsel araçlardır. Kavram karikatürlerinde günlük hayatta karşılaşılan sorunlardan biri tartışma şeklindeki karikatür karakterleri tarafından ortaya atılır. Daha sonra öğrencilerden kendilerini karikatür karakterlerden biri ile özdeşleştirmesi istenerek tartışmaya davet edilir. Bu yöntem öğrencilerin düşüncelerini ortaya çıkarmak ve öğrencileri tartışmaya teşvik etmek için bir başlangıç noktası olarak kullanılabilir (Akt. Balım, İnel ve Evrekli, 2008).

Kavramsal karikatür, öğrencilerin var olan ya da olası kavram yanlışları veya düşünce biçimlerinin, insan ya da hayvan figürleriyle tartıştırıldığı çizimleri içerir. Genellikle üç ya da daha fazla karakterin bir konuda yaptıkları tartışmanın resimle

ifadesi şeklinde olur. Her bir karakter farklı bir fikri savunur. Fikirlerden biri doğru olan düşünce biçimini temsil ederken, diğerleri kavram yanlışını ya da alternatif düşünce biçimlerini içerir.

Kavram karikatürlerinde insan figürlerinden oluşan çizgi karakterler postere bir tartışma platformu oluşturacak biçimde yerleştirilmekte ve konuşma baloncuklarının içleri sınıfın en arkasında oturan öğrencilerin bile görebileceği büyüklükteki bir yazı stili kullanılarak doldurulmaktadır. Kavram karikatürleri ilgili konu, problem hakkında öğrencilerin anlamlı açıklamalar yapılandırmak için güçlü bir yoğunlaşma sağlar. Düşüncelerin görsel formda sergilenmesi dikkat çekmede önemli bir rol oynar. Bilgilerin belleğe işlenmesi ancak bireyin konu ile bireysel ilgisi ile oluşabilir. Kavram karikatürleri de bu ilgiyi çekmektedir.

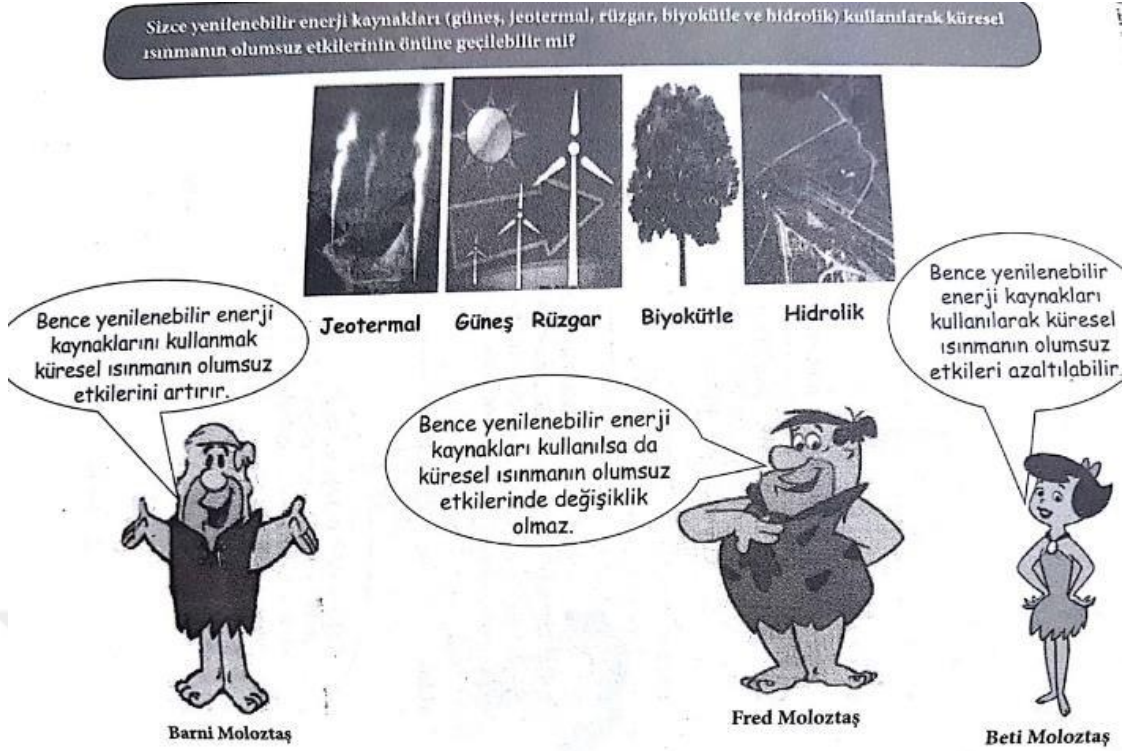
Kavram karikatürlerinde yer alması gereken özelliklerden bazıları şunlardır:

- Alternatif görüşler, araştırmalarda yer alan özellikle öğrencilerin zihinlerinde kavram yanlışları oluşturan görüşleri içermelidir.
- Bilimsel düşünmeyi geliştirmede ve kavram yanlışlarını minimal düzeye indirmede etkili araçlardır.
- Bir kavram karikatürü bilimsel kavram ve olaylarla ilgili / bilimsel kavram ve olayların; düşüncelerin görsel gösterimidir.
- Daha az anlatımla, diyalog formunda açıklar.
- Alternatif düşünceler yaratır.
- Günlük yaşamla ilişkilendirir.
- Alternatiflerin aynı koşullar altında farklılaşabileceğini gösterir.
- Kavramlar gündelik olaylarla ilişkilendirilerek sunulmalıdır.
- Düşünce biçimleri mümkün olduğunca kısa ve okunaklı cümlelerle ifade edilmelidir.
- Bilimsel düşünce biçimi de kavram karikatürlerinde yer almalıdır.
- Kavram karikatürlerinde yer alan düşünce biçimleri ifade ediliş tarzları açısından benzerlik göstermeli, kitabi cümleler ve kalıplaşmış cümlelerden kaçınılmalıdır.
- Kavram karikatürlerinde yer alan fikirler, araştırmalar sonuç belirlenmiş olmalıdır. Böylece karikatürlerin geçerlik ve inanılabilirliği artırılmış olacaktır.

Kavram karikatürlerinin bir öğretim yöntemi olarak en yaygın kullanım biçimi, poster şeklinde hazırlanan kavram karikatürünün, sınıfta tüm öğrencilerin rahatlıkla görebileceği yere asılmasıyla başlar. Öğretmen kavram karikatüründe yer alan karakterleri ve temsil ettikleri düşünceleri öğrencilere sunar. Daha sonra öğretmen öğrencilere karakterlerden hangisinin düşüncesini benimsediklerini nedenleriyle sorar. Öğrencilerde düşüncesini benimsedikleri karakteri nedenleriyle beraber açıklar. Böylece öğrencilerin düşünce yapısı ve düşüncelerini yönlendiren duyguların alt yapısı hakkında fikirler üretilir. Aynı zamanda öğrencilerin düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmeleri yaratıcılığı pekiştirirken, arkadaşlarının fikirlerine saygı duymayı öğrenmiş olurlar.

Kavram karikatürlerinin faydalarından bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- Öğrencilere aktif öğrenme ortamı sağlayarak, bilgiye kendilerinin ulaşmalarını sağlar.
- Öğrencilerin kendi düşüncelerini sorgulamalarını sağlar.
- Öğrencilerin var olan bilgi ve düşüncelerinin açık bir şekilde ifade etmelerini sağlar.
- Öğrencilerin mevcut bilgilerini yapılandırarak olası kavram yanlışlarını ortaya çıkarır ve giderilmesini sağlar.
- Alternatif bakış açıları sunar.
- Konunun özetlenmesi ya da tekrar etmesine yardımcı olmak için değerlendirilebilir.
- Öğrenilen bilgilerin günlük hayatta uygulanmasına yardımcı olur.
- Öğrencilerin dil ve okuryazarlık becerisini artırır.
- Çekingen öğrencilere düşüncelerini savunma cesareti verir.
- Öğrencileri araştırmaya yönlendirip alternatif düşünceler yaratır.

Şekil 8: Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Küresel Isınmaya Etkisi İle İlgili Kavram Karikatürü ((Tokcan, 2015: 378).

2.6.5. KAVRAMSAL DEĞİŞİM METİNLERİ

Öğrencilerin zihninde yer edinmiş hatalı bazı ön bilgilerin giderilmesi, yanlış bilgilerin doğru bilgilerle değiştirilmesi kavramsal değişim olarak isimlendirilir. Öğrencilerde bu kavramsal değişimi gerçekleştirmek için en çok kullanılan yöntemlerden biri de kavramsal değişim metinleridir.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru Posner ve arkadaşlarının ileri sürdüğü kavramsal değişim modeli, öğrencilerin alternatif kavramlarının ve sebeplerinin neler olduğunu belirten ve bu yanlış kavramaların yetersiz olduğunu örneklerle açıklayan metinlerdir. Kavramsal değişim yaklaşımı, öğrencilerin kavram yanlışlarından yani bilimsel olmayan bilgilerinden bilimsel olarak doğru kabul edilen bilgilere geçiş yapabilmeleri konusunda öğrencileri cesaretlendiren alternatif bir yaklaşımı temsil etmektedir ve Piaget' in özümleme, düzenleme ve dengeleme ilkeleri üzerine kurulmuştur.

Kavramsal değişim, bireylerin bilgi yapısındaki radikal düzeltmeler olarak da özetlenebilir. Ancak bu radikal değişimler bir anda olmayıp geniş bir zaman zarfında aşamalı olarak gerçekleşir. Öğrenci yeni edineceği bir kavramın önce bazı özelliklerini benimsemeye başlar. Sonra kavramın içeriği ve anlamı hakkında bilgi sahibi oldukça mevcut bilgiler kademeli olarak düzenlenmeye başlanır.

Kavramsal değişim metinleri hazırlanırken, öncelikle öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışları tespit edilir. Bu tespitler ışığında, öğrencilere uygulanan ön-testler de dikkate alınarak kavramsal değişim metinleri hazırlanacak olan kavram yanlışları belirlenir. Bu metinlerde daha sonra öğretilecek konuyla ilgili öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışları belirtilir, bilimsel kavramlar ile yaygın kavram yanlışları arasındaki tutarsızlık gösterilmeden ve bilgi verilmeden önce bu durumda ne olacağı hakkında öğrencilerden açıkça bir tahmin istenilir. Son olarak bunların yetersiz veya yanlış oldukları açıklamalar veya örneklerle ispat edilir. Kavramsal değişimin gerçekleşebilmesi için, öğrencinin hatalı ya da eksik bilgi edindiğinin farkında olması, yeni öğreneceği bilginin anlaşılabilir ve mantıklı olması, ayrıca kendisine verilen yeni bilginin karşılaştığı yeni problemlerin çözümünde kullanılabileceğini bilmelidir. Kavramsal değişim metinleri günümüzde her ne kadar sayısal-fen eğitiminde kullanımı yaygın olsa da sosyal bilimler eğitiminde de rahatlıkla kullanılabileceği unutulmamalıdır.

2.6.6. BALIK KILÇIĞI DİYAGRAMI

1943 yılında K. Ishikawa tarafından ortaya atılan bu yöntemde, herhangi bir olayın (problemin) olası nedenleri ve sonuçları arasındaki bağlantıyı göstermesi açısından önemlidir. Problemleri ve onları ortaya çıkaran nedenleri tanımlayarak, neden ve alt nedenler arasında derin analizler yapmada kullanılır. İshikawa diyagramı ya da sebep-sonuç diyagramı olarak da isimlendirilir.

Balık Kılçığı Diyagramının faydaları şu şekilde özetlenebilir:

- Öğrencilerin problemin çeşitli bölümleri arasındaki derin ilişkiler kurmalarını ve nesnel düşünme becerilerini geliştirir.
- Problem çözme sürecini daha sistematik hale getirir.

- Tartışmanın doğru odaklanmasını ve amacından sapmamasını sağlar.
- Problemin çeşitli bölümleri arasındaki önemli ilişkilerin daha net görünmesini sağlar.
- Öğrencilerin birlikte çalışmasını sağlayarak işbirlikçi öğrenmeyi pekiştirir, farklı görüşlere saygı duymayı ve karşı görüşlerin ortaya çıkmasını sağlar.

Balık Kılıcı Diyagramı uygulanırken;

- Önce problemin tespit edilmesi, tanımlanması ve problem hakkında kısa ön bilgiler verilmelidir.
- Daha sonra problemi tetikleyen alt nedenler üzerinde durulmalıdır.
- Beyin fırtınası tekniğiyle bulunan nedenler sıralanmalıdır. Bu alt nedenler sıralanırken “Bu niçin oldu?” veya “Buna sebep olan nedir? Gibi sorular sorulmalıdır.
- Genel neden ve alt nedenler önem sırasına göre baştan kuyruğa doğru çizilerek diyagram tamamlanmış olur.

Şekil 9: Coğrafi Keşiflerle İle İlgili Balık Kılıcı Diyagramı (Tokcan, 2015: 304)

2.6.7. YAPILANDIRILMIŞ GRİD

Yapılandırılmış grid anlamlı öğrenmeyi ölçmeyi sağlayan, öğrencinin kavram yanılgılarını ve bilgi ağındaki eksiklikleri ortaya koyan alternatif bir ölçme

değerlendirme tekniğidir. İlk olarak Egan tarafından geliştirilen bu teknik, daha çok tıp ve mühendislik alanlarında tercih edilmesine rağmen eğitim bilimlerinde de son yıllarda kullanılmaya başlanmıştır (Tokcan, 2015:104).

Yapılandırılmış grid, çoktan seçmeli testlerin olumsuz yönlerine alternatif olarak ortaya çıkan bir tekniktir. Bu yöntemde çoktan seçmeli testlerdeki şans faktörünün etkisini en aza düşürmekte, böylece bilen ve bilmeyen öğrenciler arasındaki ayrım daha sağlıklı olarak yapılmaktadır.

Yapılandırılmış Grid şu şekilde hazırlanabilir;

- Bu teknikte öğrencilerin yaş ve bilgi seviyelerine uygun olarak 9 veya 12 kutucuktan oluşan bir tablo hazırlanır ve tablodaki her bir kutucuk sıra ile numaralandırılır.
- Öğretmen konu ile ilgili soru hazırlar ve sorunun cevabını geliş güzel bir şekilde kutucuklara yerleştirir.
- Öğrencilerden her soru için doğru kutucuğu bulmalarını ve kutucuk numaralarını mantıksal ve işlevsel olarak sıralamaları beklenir.
- Öğrenci tarafından verilen cevaplar o konudaki bilgi eksikliğini, kavramsal bağları veya yanlış kavramları gösterir.

Yapılandırılmış Gridin avantajlarından bazıları şunlardır:

- Kullanımı kolay olup zaman açısından tasarruf sağlar.
- Şans faktörü ile doğru cevap verme ihtimali az olduğu için çoktan seçmeli testlere göre daha güvenilirdir.
- Hazırlanmış sorularda kutucukların içerisine kelimeler, resimler, sayılar, tanımlar ve formüller konulabilir.
- Kutucukların içeriğinin değiştirilebilmesi hem görsel hem de sözel düşünebilme olanağı sağlar.
- Kutucukların yanlış seçilmesi durumunda anında dönüt verme imkânının yanı sıra eksik ya da yanlış bilgileri ortaya çıkarır, kavram yanlışlarının önüne geçer.
- Puanlaması objektiftir.
- Yapılandırılmış grid tekniği kısa zamanda uygulanabilir, Öğrenciler bu tekniği evde ya da okulda bilgi seviyelerini yoklamak için kullanabilirler.

1. Ayasofya	2. Nemrut Heykelleri	3. Akdamar Kilisesi
4. Ballica Mağarası	5. Mevlana Türbesi	6. Köprülü Kanyon
7. Kapuzbaşı Şelalesi	8. Cennet-Cehennem	9. Peri Bacaları

1. Hangileri doğal unsurlardır? (4,6,7,8,9)
 2. Hangileri Beşeri unsurlardır?(1,2,3,5)
- Şekil 10: Doğal ve Beşeri Varlıklar İle İlgili Yapılandırılmış Grid

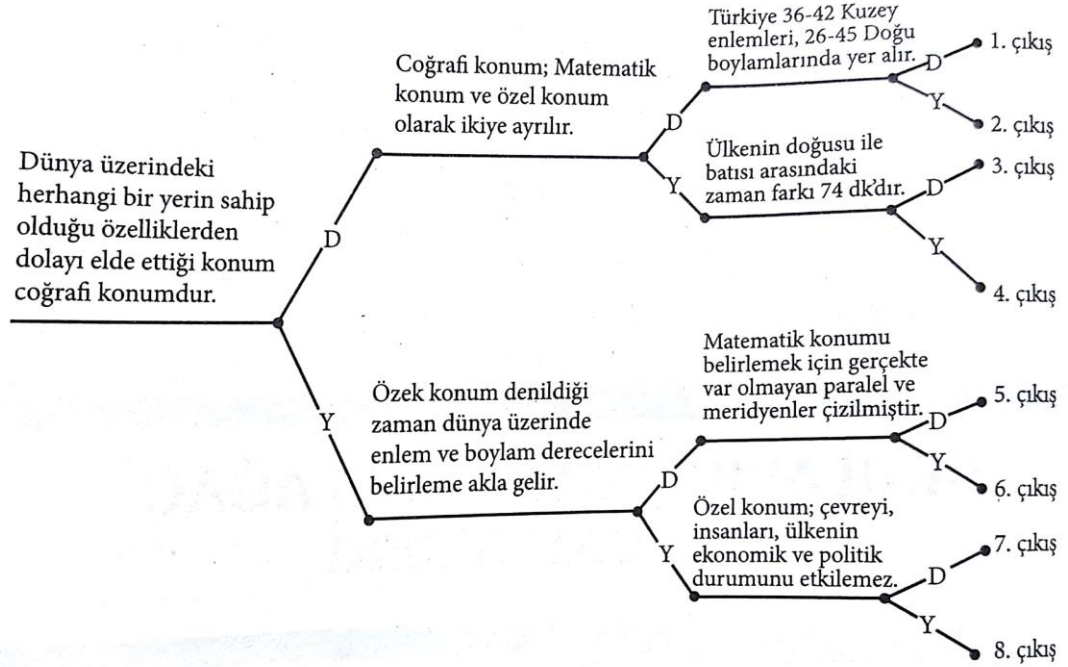
2.6.8. TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ (TDA)

Sosyal bilimler alanında son yıllarda kullanılan alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarından biri olan Tanılayıcı Dallanmış Ağaç tekniği geleneksel değerlendirme araçlarından olan doğru-yanlış tipi sorulara benzemekle beraber kendine has bir yapısı ve farklı amaçlara hizmet etmesi bakımından önemli bir özelliğe sahiptir. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç tekniği geleneksel doğru /yanlış testlerine benzese de bu yöntemde her bir soru ayrı ayrı ele alınır ve çoğunlukla bir soru bir öncekinden veya bir sonrakinden bağımsızdır. Birbiriyle bağlantılı D/Y tipindeki sorular içeren Tanılayıcı Dallanmış Ağaç tekniğinde her bir D/Y kararı bir sonraki D/Y kararını etkileyen veya belirleyen sonuçlar içerir.

Herhangi bir konuda öğrencilerin neleri ne kadar öğrendiğini ve öğrenemediğini tespit etmek için kullanılabilir değerlendirme yöntemidir. Bu teknik kullanılarak, öğrencinin kafasındaki bilgi ağında yer etmiş yanlış bağlantılar, yanlış stratejiler ve sonuçta yanlış olan bilgi, ortaya çıkarılmaya çalışılır ve bu etkili bir öğrenme ve öğretme sürecinde önemli bir rol oynayabilir.

Tanılayıcı Dallanmış Ağaç tekniğinin bazı avantajları şunlardır:

- Öğrencilerde var olan bilgi yanlışlarını ve kavram yanlışlarını ortaya çıkarır.
- Verilen doğru-yanlış kararları ile birlikte öğrenci daha önce vermiş oldukları yanlış kavramları görebilir ve bu sayede geri dönmesine olanak sağlar.
- Ayrıca doğru-yanlış tipindeki sorularda öğrencilerin şans eseri tüm soruları doğru yanıtlayma ihtimali %50'iken, 8'li TDA tekniğinde bu oran %12,5 'e düşerken, 16'lı TDA tekniğinde bu oran % 6,25 'e düşmektedir.
- Doğru-yanlış tipi sorulardan farklı olarak bu teknikte öğrenciler kendilerine ulaşacak bir hedef belirlemektedir. Öğrenciler zihinlerindeki bilgileri ilişkilendirerek ve daha derin düşünerek en doğru çıkışı bulmak arzusuyla tüm zihinsel çabalarını kullanma gereği duymaktadır. Böylece soruları daha ilgili ve azimle çözmeye çabası içine girdikleri söylenebilir.
- TDA tekniği çiziminin hem elle hem de bilgisayar ortamında çeşitli programlar aracılığıyla yapılabilmesi bu tekniğin kullanılmasını kolaylaştırabilmektedir (Çelikkaya, 2014).

Şekil 11: Coğrafi Konum İle İlgili Tanılayıcı Dallanmış Ağaç (Tokcan, 2015: 334).

2.6.9. ANLAM ÇÖZÜMLEME TABLOLARI

Anlam çözümleme tabloları, kavram öğretiminde kullanılan grafiklerden biridir. Anlam çözümleme tabloları iki boyutludur. Tablonun bir boyutunda özellikleri çözümlenecek olan kavramlar yer alırken, diğer boyutunda ise özellikler sıralanır. Tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerin öğrenilmesinde etkilidir. Anlam çözümleme tabloları sayesinde öğrenciler bilgilerini organize edebilmekte, kavramlar, özellikleri ve konu başlıkları arasındaki ilişkileri kurabilmektedirler. Öğrenciler bu çalışmalarını yaparken öğrendikleri kelimeleri dağarcıklarında yer alan sözcüklerle birleştirerek yeniden anlamlandırır ve ilgili kavramı daha da geliştirmiş olurlar.

Anlam çözümleme tablolarının faydalarından bazıları şöyle sıralanabilir:

- Kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesini sağlar.
- Bilgileri organize etmeyi sağlar.
- Kavramların özellikleri ve konu başlıkları arasında ilişki kurmasını sağlar.
- Konunun özetlenmesi ya da tekrarlarda zaman avantajı sağlar. İşlenmiş konuların tekrar edilmesinde çok etkilidir.
- Öğrenilen sözcüklerin anlamlarını daha önceden bilinen sözcüklerle bağlamayı sağlar, böylece kavram geliştirmiş olur.
- Bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştireç için kullanılabilir.

GÖLLER	ÖZELLİKLER						
	Tektonik	Lav seti	Alüvyol set	Kıyı set	Suyu tatlı	Tuzlu	Sodalı
Van gölü	X	X					X
Tuz gölü	X					X	
Sapanca	X				X		
Eymir			X		X		
Haçlı		X			X		
B. Çekmece				X		X	
K. Çekmece				X		X	
Manyas	X				X		

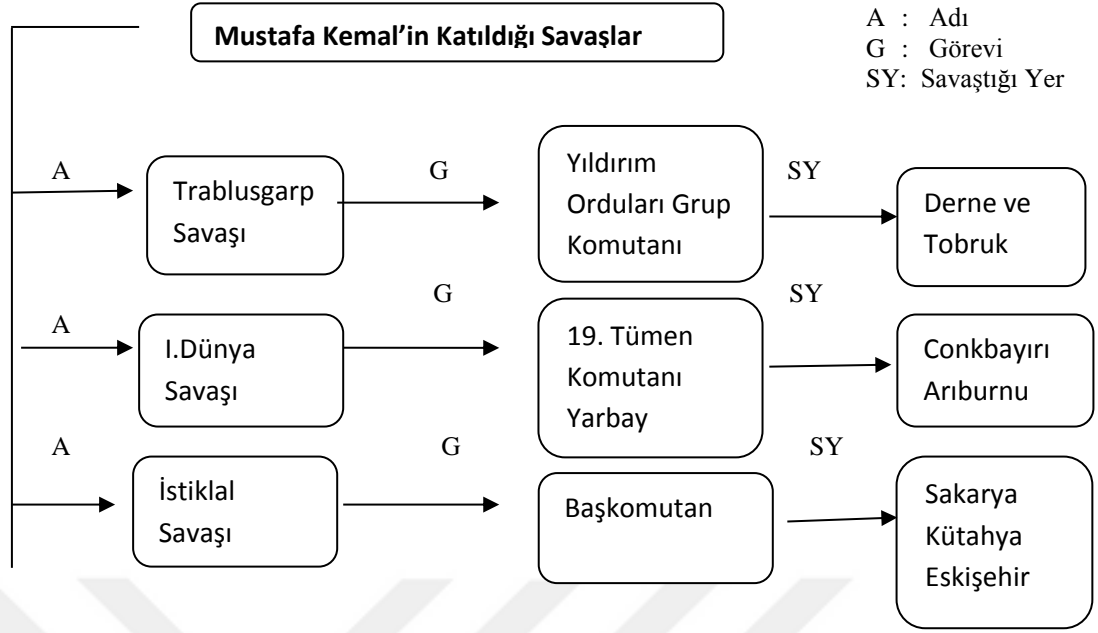
Şekil 12: Türkiye'deki Göller ve Özellikleri İle İlgili AÇT.

2.6.10. BİLGİ HARİTALARI

Bilgi Haritaları, metinlerdeki önemli sözel bilgilerin ve bu bilgiler arasındaki ilişkilerin şematik olarak gösterilmesi tekniğidir. Bilgi haritalarında, metnin ana düşüncesi ile ilgili temel kavramlar, bunlarla ilgili özellikler, olgular ve örnekler gibi önemli düşünceleri özetleyen bilgiler “hücre” adı verilen değişik biçim ve boyutlardaki kutular içine yerleştirilir. Bazı durumlarda sözcüklerle birlikte resim, formül, işaret ve sembollerde kutulara yerleştirilir. Bu hücreler arasındaki ilişkiyi gösteren yapı “bağ” olarak isimlendirilir. Bağlar, hücre içinde yer alan genel kavram, alt kavramlar, örnek veya önemli bilgiler arasındaki ilişkiyi gösteren ve hücreler arasında çizilen oklardır, çizgilerdir. Böylece hücrelerdeki genel kavram, alt kavram veya önemli bilgiler arasında nasıl bir ilişki olduğu öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabilir olur.

Bilgi haritalarının faydalarından bazıları şunlardır:

- Karmaşık görüşleri kavrama, özetleme ve sentezlemede destek sağlar.
- Bilgi haritasının görsel yapısı ilk bakışta önemli miktarda bilgi sunar.
- Öğrenciye görsel bir çalışma desteği sunarak okuduğunu anlama becerisini geliştirir.
- Öğrencinin genel kavram, alt kavram veya önemli bilgiler arasındaki ilişkiyi kavrar.
- Hücreler arasındaki bağlar isimlendirildiğinden okuyucunun kavramlar arasındaki ilişkileri algılamasını kolaylaştırır.
- Bilgi haritasının temel bilgi birimi hücre bağ-bağ ilişkisidir. Böylece bilgi haritası hücre-bağ ilişkisini ön plana çıkararak önemli-önemsiz bilginin ayırt edilmesini sağlar.

Şekil 13: Mustafa Kemal'in Katıldığı Savaşlar İle İlgili Bilgi Haritası (Tokcan, 2015: 395).

2.6.11. KELİME İLİŞKİLENDİRME TESTİ (KİT)

Kelime İlişkilendirme Testi (KİT), öğrencilerin bilişsel yapısını, bu yapıyı oluşturan kavramlar arasındaki bağlantıyı, zihinde kurulmuş olan bilgi ağını gözlemleyen, uzun süreli bellekteki kavramlar arası bağlantının yeterince kurulup kurulmadığını ya da kurulan bağın anlamlı olup olmadığının tespitini sağlayan alternatif ölçme değerlendirme tekniğidir (Akt. Tokcan,2015:144).

Kelime ilişkilendirme testinde herhangi bir konu ile ilgili olarak yaklaşık 10 tane anahtar kavram tespit edilir. Tespit edilen anahtar kavramlar 10-15 kez bir sayfada olacak şekilde alt alta yazılır. Devamında belirlenen yönergeye göre anahtar kavram ile ilgili olan alt kavramlar 30 saniye içinde belirlenerek yazılır. Böylece anahtar kavram ile ilgili alt öğrenmeler pekiştirilir. Öğretmen anahtar kavram ile ilgili örnekleri ya da alt kavramları ifade ettikten sonra bir sonraki anahtar kavrama geçilir.

Kelime ilişkilendirme testi, bir ölçme aracı olarak kullanılabilirdiği gibi bir tanı aracı olarak da kullanılabilir. Dersin başında ön test şeklinde uygulanan kelime ilişkilendirme tekniği, konunun sonunda son test olarak uygulanır ve her iki testin

sonuçları birbirleriyle karşılaştırılır. Böylece öğrencide görülen değişimler ve kavram gelişimleri daha somut bir şekilde takip edilir.

2.6.12. TEŞHİS TESTLERİ

Öğrencilerin neyi ne kadar öğrendiklerini ya da var olan kavram yanılgılarının tespitinde en çok kullanılan yöntemlerden biri çoktan seçmeli testlerdir. Puanlamanın kolaylığı, hatalardan arınık olması ve kapsam geçerliliğinin yüksek olması çoktan seçmeli testleri avantajlı kılarken, okuma güçlüğü ve okuma için yeterli zamanın olmaması, cevabın seçeneklerdeki maddelerden biri olması ve bir şey bilmeyen öğrencilerin de doğru cevabı işaretlemesi ciddi dezavantaj olarak görülmektedir. Son dönemlerde bu dezavantajı ortadan kaldırmak için, mülakatlar, açık uçlu sorular ve güçlü çeldiriciler seçenekler arasına yerleştirilse de öğrencilerin bilmedikleri halde doğru cevap şikkını seçebilme olasılıkları bulunabilmekte ve öğrencilerin ilgili maddeyi neden seçtikleri ile ilgili herhangi tespit yapılamamaktadır.

Çoktan seçmeli testlerin bu dezavantajları, kavram yanılgılarını belirlemedeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla Teşhis Testleri geliştirilmiştir.

- **İki Aşamalı Teşhis Testi** adından da anlaşılacağı üzere iki bölümden oluşur. Birinci bölüm çoktan seçmeli ve sınıflama gerektiren testler iken, ikinci bölüm öğrencilerin ilk bölümde işaretlediği seçeneği, işaretleme gerekçesi istenmektedir. İkinci aşamadaki testler çoktan seçmeli olabileceği gibi öğrencilerin nasıl çıkarımlarda bulunduğunu daha iyi ölçebilmek ve önceki yanılgılardan farklı alternatif kavramların olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla açık uçlu yapıda olması önemlidir.
- **Üç Aşamalı Teşhis Testi** ise üç bölümden oluşur. İlk bölümde normal çoktan seçmeli sorular yer alırken, ikinci bölümde birinci bölümde verilen seçeneklere göre her bir cevabın nedenini belirten bir seçenek yer alır. Üçüncü bölümde ise verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulur.

2.6.13. TAHMİN ET GÖZLE AÇIKLA (TGA)

Tahmin-Et, Gözle-Açıkla (TAG) ilk defa White ve Gunstone (1992) tarafından ortaya atılmıştır. Öğrencilerin kavram yanlışlarını ortaya çıkarmak ve kavramları yeniden yapılanmasını amaçlayan üç aşamalı bir uygulamadır.

- **Tahmin Etme Aşamasında** öğrencilere bir gösteri deneyi veya olay hakkında bilgi verilir ve gösteri deneyinin sonucunu tahmin etmeleri ve tahminlerinin sebeplerini açıklamaları istenir.
- **Gözlem Aşamasında** öğrencilere hakkında tahminde buldukları gösteri deneyi sunulur. Öğrencilerin diğerlerinden etkilenerek gözlemlerini değiştirmemesi için olay meydana gelirken her öğrencinin gözlemlerinin kaydetmesi sağlanır. Eğer öğrencilerin tahminleri ile gözlemleri arasında fark varsa bu çelişkiler öğrenmeyi ilerletebilir.
- **Açıklama Aşamasında** ise öğrencilerden tahminleri ve gözlemleri arasındaki çelişkileri tartışmaları ve bu çelişkileri gidermeleri istenir. Bu amaçla öğrencilerin kavramları kendi kendilerine yapılandırması için gözlemler sınıfta tartışılır. Öğrenciler bu aşamayı genelde zor bulurlar ancak öğretmen açıklamayı doğrudan yapmak yerine öğrencilere rehberlik ederek onların düşünebildikleri tüm olasılıkları dikkate almalarını ve alternatif yorumlar getirmelerini teşvik etmelidir (Akt. Tokcan, 2015:179-180).

2.6.14. V DİYAGRAMLARI

İnsanların bilginin yapısını ve bilgi üretim sürecini anlamalarına yardımcı olmak amacıyla 1977 yılında Gowin tarafından geliştirilmiş V şeklinde bir diyagram, bir öğretim stratejisidir. Gowin, Fen Bilimlerine yönelik yapılan deneylerde, öğrencilerin deneyin amacı, kullanılan metotların tutarlılığı, deneylerde kullanılan kavram ve kavramlar arası ilişkileri öğrenmede güçlüklerin yaşandığını ayrıca okullardaki öğretmenlerin bu güçlüklerle nasıl başa çıkacaklarını bilmediğini gözlemlemiştir. Bu problemlerin çözüme kavuşması amacıyla geliştirdiği bu diyagram sayesinde öğrencilerin teorik bilgi ile laboratuvar çalışmaları arasında ilişki kurmalarını sağlayarak sonuçların daha anlaşılabilir ve yararlı hale getirebileceğini ifade etmiştir (Tokcan, 2015: 190).

V diyagramı Gowin'in, öğrencilerin bilgiyi daha iyi anlayıp yapılandırması amacı ile geliştirdiği bir diyagramdır. V diyagramlarının amacı, öğrencinin kavramları ve bu kavramların oluşmasında hangi süreçlerin etkili olduğunun saptanmasına yardımcı olmaktır. V diyagramı oluşturulurken öğrenciler; önce problemi hissedecek, problemi tanımlayabilecek, problemin ilgili olduğu genel kavram ve alt kavramları bilecek, araştırma ile ilgili olan nesnelere tanıyacak, veri toplayacak ve bu verileri transfer edecektir. V diyagramı bilgiyi açıkça elde etmek, bilginin doğası ve onun yapısını öğrenmeye yardımcı olmak için bir araçtır (Karamustafaoğlu, vd., 2005).

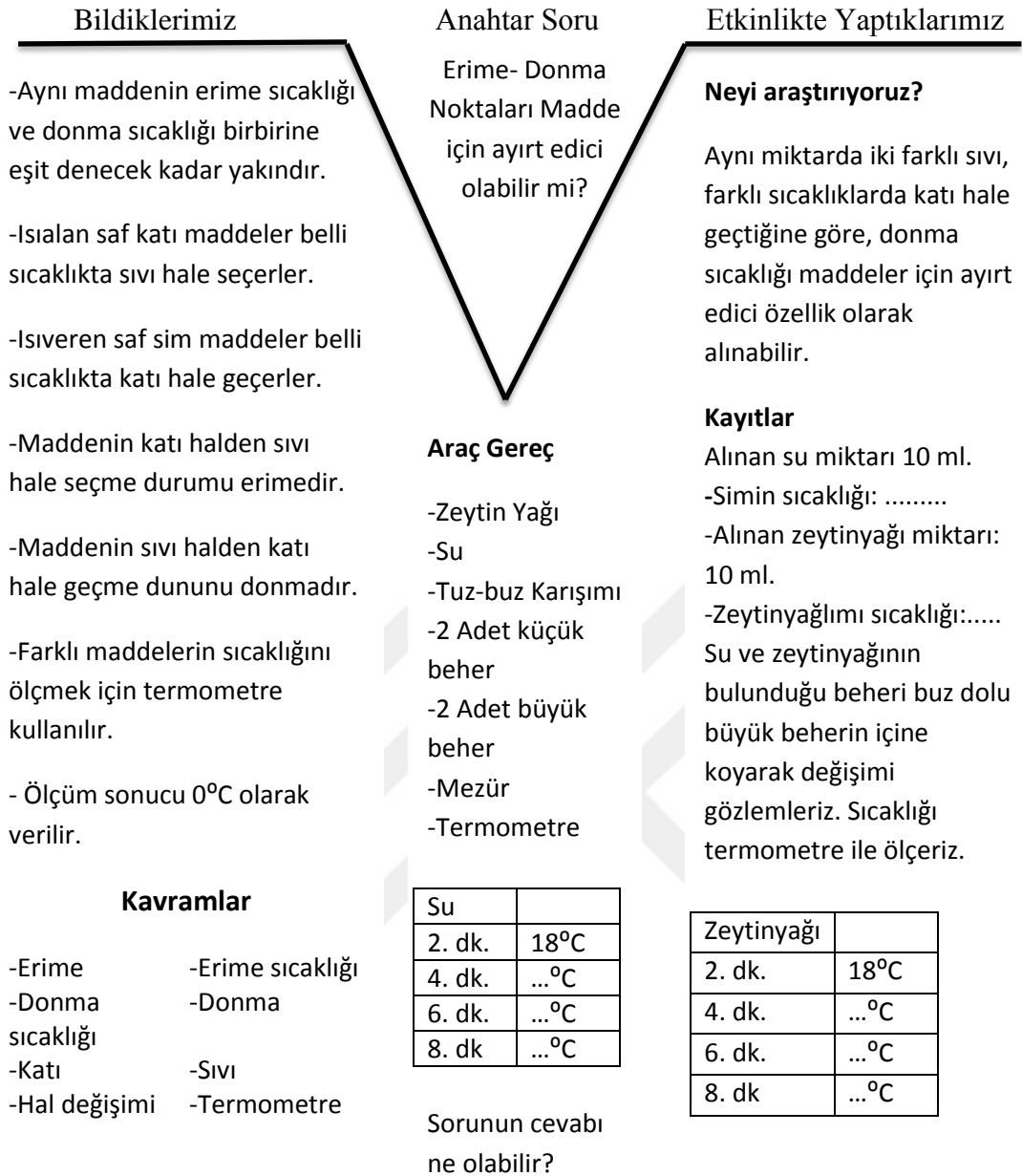
Gowin, V diyagramını geliştirirken herhangi bir durum veya bilginin gösteriminde kullanılabilen beş temel sorudan yola çıkmıştır (Q5 Tekniği). Bu temel sorular şunlardır:

1. Araştırmada açığa çıkarıcı soru nedir?
2. Anahtar Kavramlar nelerdir?
3. Hangi araştırma metotları kullanılmıştır?
4. Ana bilgi iddiaları nelerdir?
5. Değerli iddialar nelerdir?

Bu soruların amacı araştırma çerçevesinde, öğrencilere V diyagramı bileşenlerini düzenlemede rehberlik etmektir (Akt. Tokcan, 2015:191).

V diyagramlarının bazı avantajlarını şu şekilde sıralanabilir:

- V diyagramı bilginin nasıl öğrenileceği ve nasıl yapılandıracağı konusunda mesaj içeren bir araçtır.
- V diyagramları zaman açısından önemli avantajlar sunar.
- Ölçme ve değerlendirme aşamasında kullanılabilir. Çünkü V diyagramları öğrencilerin düşüncelerini organize etmelerini ve davranışlarını daha etkin ve üretken hale getirmelerini sağlar.
- V diyagramları öğrencilerin aşamalı kavramları öğrenmesinde ve yorumlamasında yardımcı olur.
- V diyagramları, yalnızca bilginin nasıl öğrenildiğini değil, aynı zamanda nasıl özümseildiğini de gösterir (Korkmaz, 2004)

Şekil 14: Erime ve Donma İle İlgili V Diyagramı Örneği (MEB (b) Fen Programı, 2005).

2.6.15. KAVRAM ÇARKI DİYAGRAMI

Kavram çarkı diyagramı; öğrencilerin herhangi bir konu hakkındaki görüşlerini ve bilgiyi nasıl organize ettiklerine dair ipuçları veren görsel bir araçtır. Ward ve Wandersee (2001 ve 2002) tarafından geliştirilen kavram çarkı diyagramının sol üst köşesinde “Kavram Çarkı Diyagramım”, sağ üst köşesinde “ Öğrencinin Adı-soyadı:”

ve alt kısmında ise kavram çarkı diyagramlarını oluşturmadaki amacı belirten “Amaç” kısmı yer almaktadır. Kavram çarkı diyagramı, öğrencilerin ders konusu hakkındaki kilit kavramların diyagram üzerinde düzenlenmesini sağlayarak ihtiyaç durumunda bu bilgilere ulaşmasını kolaylaştırır. Birden fazla duyuya hitap eden bilginin, öğrenme ve hatırlayabilme üzerindeki etkisine atıfta bulunan Paivio'nun “ikili kodlama” kuramıyla benzer olan kavram çarkı diyagramı, tespit edilmiş bir konu ile ilgili anahtar kavramların ya da ana fikirlerin, dairesel bir yapı içerisinde doğru bir şekilde ilişkilendirilerek organize edilmesini sağlamaktır. Bu yüzden, kavram çarkı diyagramı gibi örgütsel ve kavramsal modeller; bilginin uzun süreli belleğe kodlanma sürecinin gerçekleşmesi için öğrencilere, bilgileri gerektiği gibi organize etmelerinde ve gözünde canlandırmalarında yardımcı bir araç olmaktadırlar Ders etkinliklerinin veya ünite sonlarında kullanılacak kavram çarkı diyagramı öğrencinin neyi ne kadar öğrendiğinin ölçülmesi amaçlı kullanılabilir. Eğitimciler, öğrencilerin ürünlerine bakarak olası bir kavram yanlışlığını tespit edebilmekte ve anında düzeltme yaparak anlamlı öğrenme için uygun ortamlar oluşturabilir. (Ward & Wandersee, 2001. Ward & Wandersee, 2002 Hackney & Ward, 2002; Akt. Gönen ve Kocakaya, 2012).

Kavram çarkı diyagramı, iki boyutlu bir daire şeklinde dizayn edilmiştir. Kavram çarkı diyagramı merkezde yer alan bir daire ve bu dairenin etrafındaki yedi bölmeden oluşmaktadır. Merkez dairenin etrafındaki bölme sayısı, ihtiyaca göre ikişerli olarak artırılıp ya da azaltılabilir. Diyagram, saat 12 yönünden başlayarak sağa doğru doldurulmaya başlanır. Merkezdeki dairede dersin ana mesajı ile ilgili sözcük grupları bulunur. Merkez dairenin etrafındaki bölmelerde ise, ana fikri destekleyen birbiriyle ilişkili bilgiler yer alır. Diyagramdaki merkezi daire; bir S eğrisiyle bölünmüş olup konu ile ilgili ana kavramı içermekte ve öğrenci bu ana kavramı, kendi sözcükleriyle ifade edecek bir biçimde “-nın, - den, ve” eklerini kullanarak, bu orta daireye yazmaktadır. Bunun için öğrenci burada, kendi fikrini yansıtan başka sözcük gruplarıyla ifade ettiği ana başlığı, “-nın” veya “-den” eklerinden birini kullanarak S çizgisinin orta kısmına, daha sonra da bu ana kavramla ilgili olan diğer ifadeleri “ve” ekini kullanarak alt başlıklar halinde S eğrisinin yukarı ve aşağı kısmına yazar (Akt. Orak, Ermiş, Yeşilyurt ve Keser, 2010).

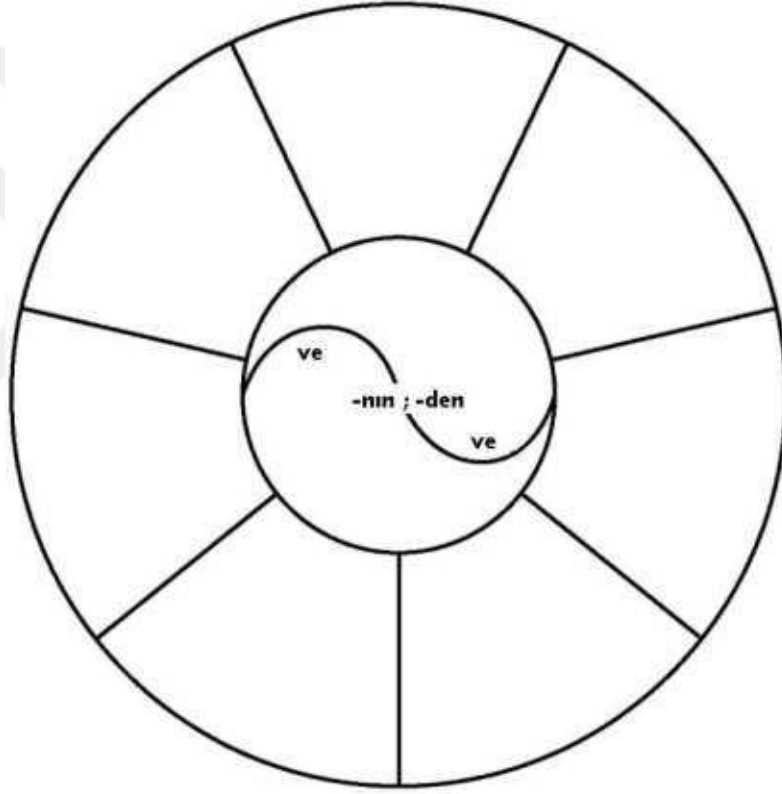
Kavram çarkı diyagramı öğrencinin hedeften haberdar olmasına ve odaklanmasına katkıda bulunur. Öğrenci merkez dairede anahtar kelimelerle ilgili

çıkarımlarda bulunarak bu bölmeyi doldurduktan sonra etraftaki diğer bölmeleri doldurmaya başlarlar. Bölmelerdeki bilgi, merkezdeki ana kavramla bağlantılı olduğu gibi, aynı zamanda birbirleriyle de ilişkili olup, farklı ifadelerle sahip metinsel parçalar halinde bölmelere yazılmaktadır. Dolayısıyla bu metinsel parçalar, ana kavramın parçalara bölünerek, ana kavramı destekleyici ve daha açıklayıcı bir biçimde ifade eden ve öğrencinin kendi fikrine ait sözcüklerden oluşturulmaktadır. Öğretmen bu süreçte; öğrencilerin, yaratıcılıklarını geliştirmelerine yardım etmekte ve öğrencileri cesaretlendirmeye çalışmaktadır (Akt. Akyürek ve Afacan, 2011).

"Kavram Çarkı Diyagramım"

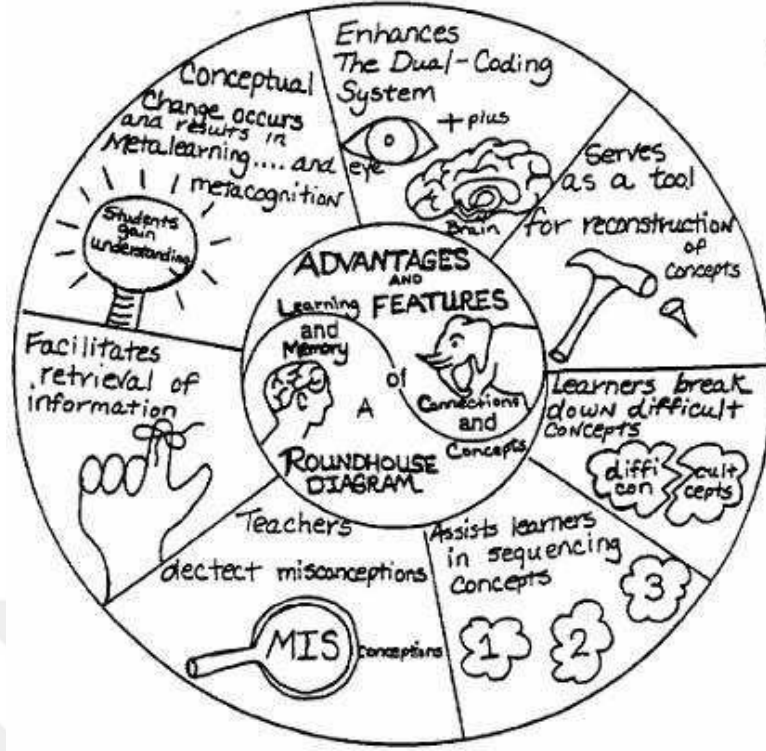
Adı:

Soyadı:

Amaç:

Şekil 15: Boş Kavram Çarkı Diyagramı

Şekil 16: Kavram Çarkı Diyagramı Örneği (Gönen ve Kocakaya, 2012)

2.6.16. ÇALIŞMA YAPRAKLARI

Çalışma yaprakları, öğrencilerin konuyu öğrenip öğrenmediklerini değerlendirmek, kavram yanlışlarının tespiti, konuyu daha çekici-eğlenceli hale getirmek için kullanılan bir yöntemdir. Ders başlangıcında öğrencileri hedeften haberdar etmek için kullanılabilirse de daha çok ders sonu tekrarlarında etkili olan yöntemdir.

Çalışma yaprakları, öğretimde kullanılış amaçlarına göre, farklı farklı tanımlanabilmekle birlikte kullanıcının (öğretmen, öğrenci ya da araştırmacı) ihtiyaçlarına göre de farklı şekillerde tasarlanabilmektedir. Her ne amaçla kullanılırsa kullanılsın, iyi hazırlanmış çalışma yapraklarında, öğrencinin dikkatini konuya ya da kavrama çekebilmek için şekillerin, tabloların, resimlerin, deney düzeneğinin kurulu şeklinin, yönergelerin ve soruların organizasyonuna dikkat etmek gerekmektedir. Bu şekilde tasarlanan çalışma yaprakları sayesinde öğrencilerin, deney düzeneği kurma, ölçüm yapma, verileri tablolara kaydetme, kaydedilen bu verileri yorumlama ve grafiğe geçirme, vb. bilimsel süreç becerilerinin gelişmesi sağlanmaktadır. Bunun

yanında kavramlarla ilgili bir ya da birden fazla durumu kendi yaptıkları etkinlikler vasıtasıyla inceleme fırsatı bulan öğrenciler, kavramları yanılgılardan uzak bir biçimde zihinlerinde yapılandırabilmektedirler. Bu sayede öğrencilerin, yüzeysel anlamalar gösterdiği ve kavram yanılgılarına düştükleri özellikle soyut ve anlaşılması zor konu ya da kavramları daha etkili, anlamlı ve kavram yanılgılarını en aza indirecek bir biçimde öğrenmelerinin sağlanacağı savunulmaktadır (Hand & Treagust, 1991; Yiğit ve diğ., 2001. Akt. Çoştu, Karataş ve Ayas, 2003).

2.7. KAVRAM BULMACALARI

Bulmaca, çeşitli biçimlerde düzenlenebilen, eğlendirirken düşündüren, akıl yürütmeye teşvik eden, aratarak bilgiye ulaştıran, öğrenilmiş bilgileri açığa çıkaran veya bilgileri tekrar ettirerek bilginin kalıcı olmasını sağlayan, insanların zevkle uğraştığı bir bilgi yoklama oyunu olarak isimlendirilebilir.

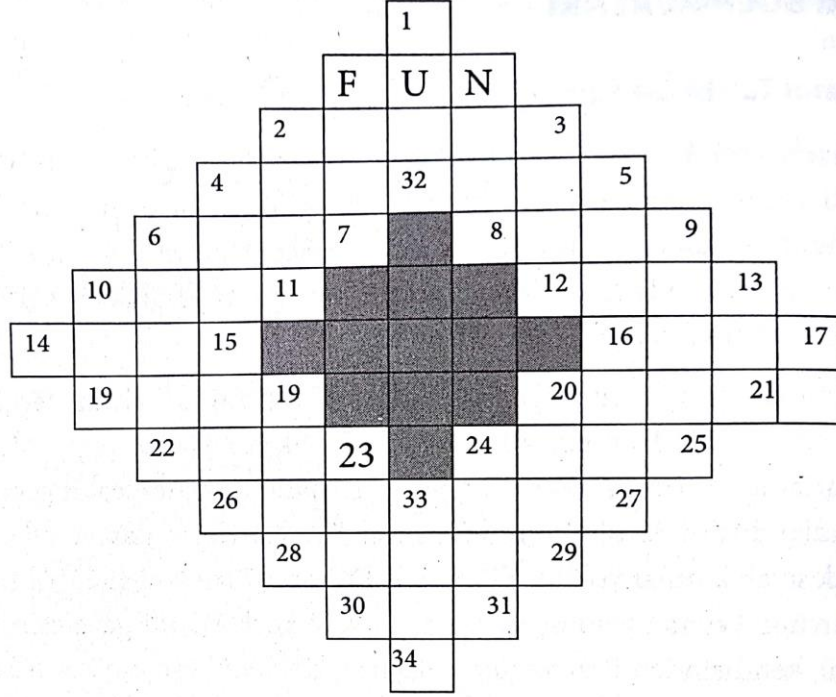
2.7.1. BULMACANIN TARİHİ GELİŞİMİ

İlk kare bulmaca Giuseppe Airoldi tarafından İtalyan “II Secolo Illustratio Della Domenica” dergisinde "Per passare il tempo" ("To pass the time= vakit geçirmek için ") adıyla yayınlanmıştır. 14 Eylül 1890 tarihinde Airoldi'nin bu bulmacası 4'e 4 kareler, yatay ve dikey ipuçları içerir fakat siyah kutular yoktur.

Modern anlamda bilinen ilk bulmaca örneği ise İngiliz göçmen Arthur Wynne tarafından 21 Aralık 1913'te yayınlanan bulmacadır. Arthur Wynne ABD'de basılan New York World gazetesinin bir çalışmanı iken, kendisinden pazar eki olan “Fun” için bir oyun bulması istenir. O da çocukluğunda büyükbabasından öğrenerek oynadığı sihirli kare (magic square) adlı oyundan esinlenerek çapraz bulmacaya benzeyen bir kelime oyunu (word-cross) tasarlar. İlk çıktığı yıllarda “word-cross” adıyla anılan bu bulmaca daha sonra “cross-word” olarak değiştirilir ve nihayet “crossword” halini alır. New York World gazetesinde bulmacalar haftalık, düzenli bir içerik haline gelir ve diğer gazetelere yayılır böylece bugünkü bulmaca kültürünün ilk adımı atılmış olur.

İlk bulmacanın Amerika'da yayınlanmasından yaklaşık on yıl sonra Ocak 1922'de İngiltere'de ilk bulmaca ‘ Pearson’s Magazine’de yayımlanır ve kısa

zamanda tüm Avrupa'ya yayılır. Bilinen ilk bulmaca kitabı ise 1924'te Simon ve Schuster yayınevi tarafından yayımlanır. "Bu garip gözüken ve üstünde bir kalem olan kitap" bir patlama yapar ve bulmacalar 1924'ün çığırnlığı haline gelir (Tikbaş, 2011).

2-3. What bargain hunters enjoy	6-22. What we all should be.
4-5. A written acknowledgment.	4-26. A day dream.
6-7. Such and nothing more.	2-11. A talon
10-11. A bird.	19-28. A pigeon.
14-15. Opposed to less.	F-7. Part of your head.
18-19. What this puzzle is.	23-30. A river in Russia.
22-23. An animal of prey.	1-32. To govern.
26-27. The close of a day.	33-34. An aromatic plant.
28-29. To elude.	N-8. A fist.
30-31. The plural of is.	24-31. To agree with.
8-9. To cultivate	3-12. Part of a ship.
12-13. A bar of wood or iron.	20-29. One.
16-17. What artists learn to do.	5-27. Exchanging.
20-21. Fastened.	9-25. To sink in mud.
24-25. Found on the seashore.	13-21. A boy.
10-18. The fibre of the gomuti palm.	

Şekil 17: Arthur Wynne'in 21 Aralık 1913'te Hazırladığı İlk Bulmaca Örneği Ve Soruları (Tikbaş, 2011).

Türkiye'deki ilk bulmaca ise 1925 yılında Resimli Mecmuanın 4. Sayısında yayımlanmıştır. Dünya'da ilk modern bulmaca örneğinin 1913 yılında ortaya çıktığı ve yaklaşık on yıl sonra Avrupa'ya yayıldığı hesaba katılırsa 1925 tarihli bu bulmaca Türkiye'de bulmacaların Avrupa'yla eşzamanlı olarak ortaya çıktığına işarettir (Tikbaş, 2011).

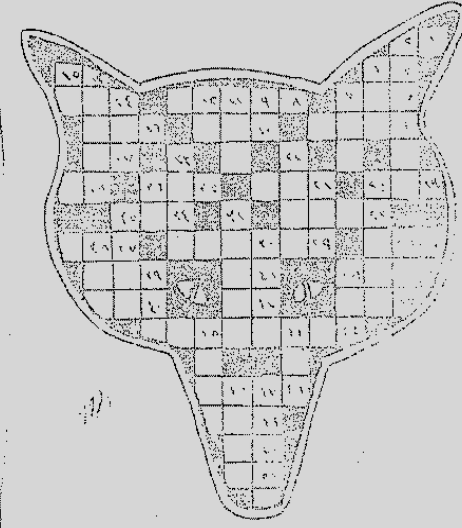
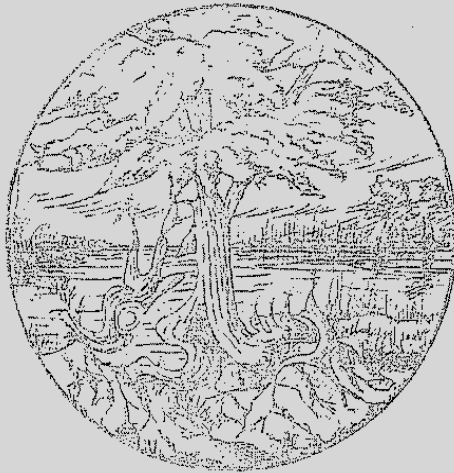
Derginin 'Bilmeceler ve Zevkli Düşünceler Sahifesindeki ilk bulmaca duyurusu şöyledir:

'Son zamanlarda Avrupa'da büyük rağbet bulan kelime boyamacalarına Resimli Mecmua'da bir yer ayrılması hakkında birçok okurlarımızdan mektuplar aldık ve bu sayıdan itibaren de arzularını yerine getirdik. Kelime bilmecesi zevkli olduğu kadar da kolaydır. Yukarıdaki şekilde görülen beyaz murabballara öyle harfler yazacağız ki sağdan sola yukarıdan aşağıya numara sırasıyla okunduğunda aşağıda sıra ile sorduklarımızın cevabı çıksın.'

بیلیمجه و ذوقلی دوشونجه لر صحیفه سی

شینه دی به قادار بیلیمجه و آراماجلی بزی ایپانه اورنه مکتبلره طالبله مخصوص اولورن اوج تمه اوزمه زب- نریب و اوقوچیلرینک باشکون کسندی تسملرندکی- بیلیمجه بی حال ایتدی اوزو ایتدیگ . فقط بومکن اولمادی یه یزده قسملری قالدیردیق . بوندن سوکره اوقوچیلرین ایسته دکاری بیلیمجه بی حال ابدیه بیلیمجه کدرز . بالکون حال ایدیلن هر بیلیمجه آری کافه اوزومه بایلملی و اوزومه اوقوناقلی هر طرزده ادوس واسم یاز بیلیمدر .

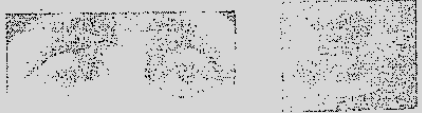

۲ - یازی آراماجاسی

۱ - کلمه بیلیمجه سی

یوز دیندیگ رسیمه بر یازی واردر . بی اوقونیت .. و اوقودیکون یازیک حرفلری رسیم هانکی تسکیم تشکیل ایتدیکنی ده ایضاح ایدیک زسی کسکه حاجت یوفدی . جوانلری یازی ایله وه درک کادیر .

سون زمانده آوزورده پت برونک بر یزیت یولان (کلمه بیلیمجه سی) به (رسیم بیلیمجه) ده برار آریلیتی جفته بر بیون و اوقوچیلرین مکتوبلر آلتیق بو صاییدن اعتبارده آوزولری برینه کتیردیگ (کلمه بیلیمجه سی) ذوقلی اولدوغو قدارده قولاند . یوقانیدیک شکوه کورولون برش سرینه- اونه حرفلر یازدیجاسکون کلمه بیلیمجه سی و یوقانیدیک بر سرینه- اونه اوقوچیلرین آلتیجه صیره ایله سوردقنیزیک حوای ایتدیگ . کلمه بیلیمجه سی بر یزیت و کورولون . شکلی کسوب کورولون کسکیت یوقانید . آتاشیله و سرینه صیره ایله کورولون بر یزیت بر یزیت حوای بر یزیت کورولون اوزور .

۳ - کلمه بیلیمجه سی کورولون بر یزیت کورولون

۱ - خیر مهنه کهن بر یزیت	۲۱ - دیبک پت ذوقلی	۴۱ - خیر مهنه کهن بر یزیت	۶۱ - دیبک پت ذوقلی
۲ - برونک بر یزیت	۲۲ - برایش کورولون بر یزیت	۴۲ - خیر مهنه کهن بر یزیت	۶۲ - دیبک پت ذوقلی
۳ - مودون	۲۳ - کسکیتیک ضعی	۴۳ - برایش کورولون بر یزیت	۶۳ - دیبک پت ذوقلی
۴ - وحی بر حیوان	۲۴ - آتک پشیمه بر یزیت	۴۴ - کسکیتیک ضعی	۶۴ - دیبک پت ذوقلی
۵ - آتکلریش	۲۵ - آتکلریش بولمکنه حاتفه	۴۵ - آتکلریش بولمکنه حاتفه	۶۵ - دیبک پت ذوقلی
۶ - جمهوریت دورینده کسکیت	۲۶ - قتری نی	۴۶ - قتری نی	۶۶ - دیبک پت ذوقلی
۷ - اعتبار مسی اولان بر یزیت	۲۷ - کسکیتیک ضعی	۴۷ - کسکیتیک ضعی	۶۷ - دیبک پت ذوقلی
۸ - سو	۲۸ - کسکیتیک ضعی	۴۸ - کسکیتیک ضعی	۶۸ - دیبک پت ذوقلی
۹ - بر یزیت	۲۹ - کسکیتیک ضعی	۴۹ - کسکیتیک ضعی	۶۹ - دیبک پت ذوقلی
۱۰ - خیر	۳۰ - کسکیتیک ضعی	۵۰ - کسکیتیک ضعی	۷۰ - دیبک پت ذوقلی
۱۱ - بر یزیت	۳۱ - کسکیتیک ضعی	۵۱ - کسکیتیک ضعی	۷۱ - دیبک پت ذوقلی
۱۲ - بر یزیت	۳۲ - کسکیتیک ضعی	۵۲ - کسکیتیک ضعی	۷۲ - دیبک پت ذوقلی
۱۳ - بر یزیت	۳۳ - کسکیتیک ضعی	۵۳ - کسکیتیک ضعی	۷۳ - دیبک پت ذوقلی
۱۴ - بر یزیت	۳۴ - کسکیتیک ضعی	۵۴ - کسکیتیک ضعی	۷۴ - دیبک پت ذوقلی
۱۵ - بر یزیت	۳۵ - کسکیتیک ضعی	۵۵ - کسکیتیک ضعی	۷۵ - دیبک پت ذوقلی
۱۶ - بر یزیت	۳۶ - کسکیتیک ضعی	۵۶ - کسکیتیک ضعی	۷۶ - دیبک پت ذوقلی
۱۷ - بر یزیت	۳۷ - کسکیتیک ضعی	۵۷ - کسکیتیک ضعی	۷۷ - دیبک پت ذوقلی
۱۸ - بر یزیت	۳۸ - کسکیتیک ضعی	۵۸ - کسکیتیک ضعی	۷۸ - دیبک پت ذوقلی
۱۹ - بر یزیت	۳۹ - کسکیتیک ضعی	۵۹ - کسکیتیک ضعی	۷۹ - دیبک پت ذوقلی

Şekil 18: Türkiye’de Çıkan İlk Bulmaca (Türkiye’de Çıkan İlk Bulmaca (Resimli Mecmua, 1925, sayı14, Sayfa: 15: Aktaran, Tikbaş, 2011).

Türkiye’de Çıkan İlk Bulmacanın Soruları

Sağdan Sola

1. Hayır manasına gelen bir kelime
3. Büyük bir duvar
7. Model
6. Vahşi bir hayvan
8. Anlayış
10. Cumhuriyet devrinde çok itibar sahibi olanlar
13. Su
14. Bir erkek ismi
16. Yük
17. Hayır
18. Bir nota
19. Bir kimsenin yerine geçen kimse
21. Dünyanın ilk kadını
23. Bir iş mukabilinde verilen para

Yukarıdan Aşağıya

2. Uğruna ölmeye hazır olduğumuz bir şey
4. Ejderha
7. Ziyalı bir mahlûk
9. Çekiştirmek
11. Belki
12. Bir binek hayvanı
15. İzaz
20. Bir erkek ismi

24. Günesin zıddı
25. Ekmek pişirilen yer
27. Erkeklerin boyunlarına taktıkları şey
29. Çok hürmet ettiğimiz şey
32. Bir hayvan
34. Rahmet
37. Arzu
39. Güz
40. İzmir ve civarındaki kahramanlar
41. Fransızca bir harf
42. Su
43. Bir erkek ismi
46. İlticagah
49. Bir kıta
50. Beraber
51. Bir nida
22. Ulu
26. Faideli bir hayvan
28. Ekmek
30. Tamir olunan yerlere konulan parçalar
31. Göndermek
33. Anadolu’da halayları ile meşhur bir şehir
20. Kesif eden
36. Fena

38. Azayı bedenden biri

39. Kiliselerde olan şey

44. Bir tenevvür vasıtası

45. Mağaza

47. Kimilerininin barındığı yer

48. Haftanın mübarek günü (Resimli Mecmua, 1925, Sayı: 4, Sayfa: 15. Akt. Tikbaş 2011)

1.7.2. BULMACA TÜRLERİ

Tikbaş (2015) bulmacaları şekil ve tür açısından ikiye ayırmıştır.

2.7.2.1. Şekil Açısından Bulmacalar

Bulmacalar şekil açısından bulmacalar kendi içlerinde dört gruba ayrılır:

- **Klasik Kare Bulmaca:** Amerikan tarzı olarak da bilinir. Sorular-İpuçları soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru olmak üzere listelenir. Siyah karelerle kelimeler birbirinden ayrılır.
- **İsveç Tarzı Kare Bulmaca:** Bu bulmaca türünde siyah karelerin yerini sorular-ipuçları almıştır. Yön okları ile kelimelerin hangi yöne doğru yazılacağı belirtilir. Ülkemizde “Çengel Bulmaca” olarak da bilinir.
- **Çizgili Kare Bulmaca:** Bu bulmaca türünde kelimeleri birbirinden ayıran siyah karelerin yerine siyah kalın çizgiler kullanılır.
- **Simetrik Kare Bulmaca:** Simetrik bulmacalar Amerika’da çok popülerdir. Siyah kareler simetrik olarak düzenlenmiştir. En kısa kelime en az üç harften oluşmalıdır.

2.7.2.2. Tür Açısından Bulmacalar

Tür açısından bulmacalar sözcük ve sayı- mantık bulmacaları olmak üzere iki grupta toplanabilir.

- **Sözcük Bulmacaları:** Hazırlanan diyagram içindeki karelere soru-ipuçları doğrultusunda çeşitli kelimelerin yerleştirildiği bulmaca türleridir. En çok kullanılan bazı sözcük bulmacaları şunlardır:

1. Anagram Bulmaca

2. Artan Sözcük
3. Beş Kare Bulmaca
4. Büyük Çengel
5. Çarpı Bulmaca
6. Çengel Bulmaca
7. Deyim Bulmaca
8. Dev Simetrik Bulmaca
9. Dörtlük Bulmaca
10. Gül Bulmaca
11. Harflerle Oynayalım
12. Hece Bulmaca
13. Kare Bulmaca (Güncel, Olay, Uzman Bulmaca)
14. İkili Oyun Bulmaca
15. İngilizce Bulmaca
16. Kelime Türet
17. 17.Kelime Yerleştirme
18. 18.Kripto Bulmaca
19. Lineer (Çizgi)Bulmaca
20. Mozaik Bulmaca
21. Nostaljik Bulmaca
22. Okur Bulmaca
23. Parçalı Bulmaca
24. Petek Bulmaca
25. Resimli Kare Bulmaca
26. Resimli Kelime Avı
27. Saklı Sözcük
28. Sarmal Bulmaca:
29. Simetrik Kare Bulmaca
30. Simetrik Kod Bulmaca
31. Sözcük Merdiveni
32. Sözcük Avı
33. Sözcük Yerleştirmece
34. Şifreli Bulmaca

35. Şifreli Haber Bulmaca

36. Tünel Kare Bulmaca

37. Zincir Bulmaca

- **Sayı-Mantık Bulmacaları:** Hazırlanan diyagram içindeki karelere soru-
ipuçları doğrultusunda çeşitli sayıların ve işlem simgelerinin yerleştirildiği
bulmaca türleridir. Çok çeşide sahip olup önemli olanlarından bazıları
bulmacaları şunlardır:

1. Abc'sel Bağlantı

2. Aritmetik Oyunu

3. Çapraz Toplamlar

4. Çocuklar Oyunu

5. Futoshiki Bulmaca

6. Kakuro Bulmaca

7. Kare Karalamaca

8. Kenken

9. Labirent Bulmaca

10. Mantık Bulmaca

11. Nokta Bulmaca

12. Samurai Bulmaca

13. Sayı Avı

14. Sayı Bulmaca

15. Sayı Eşleme

16. Sayı Labirenti

17. Sayı Mantığı

18. Sayı Yerleştirmece

19. Slitherlink Bulmaca

20. Sudoku Bulmaca

21. Şifreli Resim

22. Fark Bulmaca (Tikbaş, 2011).

2.7.3. BULMACALARIN EĞİTİMDE KULLANIMI

Kavram bulmacaları, kavram öğretimi konusunda öğretmenlerin çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirebilecek etkinlikler olarak nitelendirilebilir. Öğrenci kavram

bulmacaları üzerine çalışırken bir kavramı sadece ezberleme yerine bir takım aşamalardan geçerek bireysel ve grup sorumluluğu altında somut hale getirerek öğrenmektedir. Kendi bildiklerini işbirlikli çalışma kapsamında arkadaşlarıyla paylaşırken öğrenme düzeyini de artırmaktadır. Grup çalışması yanında aynı zamanda öğrencilerin bağımsız öğrenme yeteneklerini de geliştirebilir. Böylece öğrenciler bilgiyi alan değil bilgiye ulaşan ve edindiği bilgiyi nerde kullanacağını bilen bir düşünce gelişir. Bu durum öğrencilere öğrenmeyi öğretmede önemli bir adım olabilir. Kavram bulmacaları öğrenciler için çözümü mümkün problemler olarak düşünülmeli ve onların problem çözme mantıklarının gelişimine sağlayacağı katkı dikkate alınmalıdır. Kavram bulmacaları öğrencilerin bağımsız öğrenme yeteneklerini de geliştirir (Tokcan, 2015. Kızıl, 2015).

Bulmaca ile öğrenme: problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine odaklanan bir öğrenme yöntemi olarak, kendi çalışma alanları doğrultusunda öğrencilerin matematiksel farkındalığını, genel problem çözme becerilerini artırmakta ve bununla beraber öğrencilerin eğlenmelerini sağlamaktadır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012).

Hem öğretim aracı özelliği hem de farklı bir ölçme-değerlendirme aracı olarak kullanılabilen bulmacaların öğrencilerin pasif eğitime alternatif bir etkinlik şeklinde aktif olarak eğitime katılabilecekleri bir alan yarattığı düşünülmektedir. Özellikle sözel ağırlıklı derslerde bulmacalar oldukça ilgi çekmekte ve bu materyal sayesinde öğrencilere sıkıcı gelen sözel derslerin eğlenceli bir hal aldığı söylenebilmektedir. Ayrıca bulmacalar; öğrencilerde kavram gelişimine katkı sağlamakta, grup olarak çözüldüğünde öğrenciler arasında işbirliğini geliştirmekte, dersi anlaşılır ve zevkli hale getirmekte ayrıca konuyu basitçe özetlemeye imkân sağlamaktadır. Bulmacaların ifade edilen bu katkılarını doğrulayan pek çok araştırma, olumlu görüş ve uygulama mevcuttur. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinde bilgi ve kavram öğretiminde kullanılacak bulmaca örneklerinin geliştirilerek ilgililerin (akademisyen, öğretmen, öğrenci vb.) istifadesine sunulması büyük önem arz etmektedir (Akt. Çakmak ve Çelik, 2016).

Bulmaca yoluyla bireyler problemlere karşı bazı yararlı stratejiler geliştirerek önemli kazanımlar elde ederler. Bulmaca çözmek belirli bir beyin egzersizi yapmak gibidir. Son yıllarda yapılan araştırmalarda bu beyin egzersizlerinin yaşlılarda yaygın

olan bunama ve Alzheimer hastalığının engellenmesine yardımcı olduğuna dair kanıtlar sağlamıştır. Ayrıca bulmaca çözmek kişinin sözcük dağarcığını ve yazım becerilerini geliştirir, var olan bilgilerin tekrarını sağlayarak geliştirir. Bulmaca çözmek bazı insanların benlik saygısına katkıda bulunur ve bireyin sosyal etkileşimlerinde önemli rol oynar (Moursund, 2006).

Bulmacaların kullanım amaçları aşağıdaki gibi değerlendirilebilir (Tokcan, 2017).

- Öğrencilerin kavram öğrenmelerini sağlamak,
- Öğrencilerin kavram yanlışlarını tespit etmek,
- Dersleri daha eğlenceli bir hale getirip eğlenirken öğrenmelerini sağlamak,
- Öğrencileri hedeften haberdar edip onları motive etmek,
- Meraklarını canlı tutmak,
- Pekiştirici ve dönüt amaçlı kullanmak,
- Öğrenilen bilgileri ölçme ve değerlendirmek.

Bulmaca ile yapılacak kavram öğretiminde öğretmen ve öğrencilere farklı görevler düşer. Bu görevler şunlardır (Tokcan, 2017).

Öğretmen Açısından;

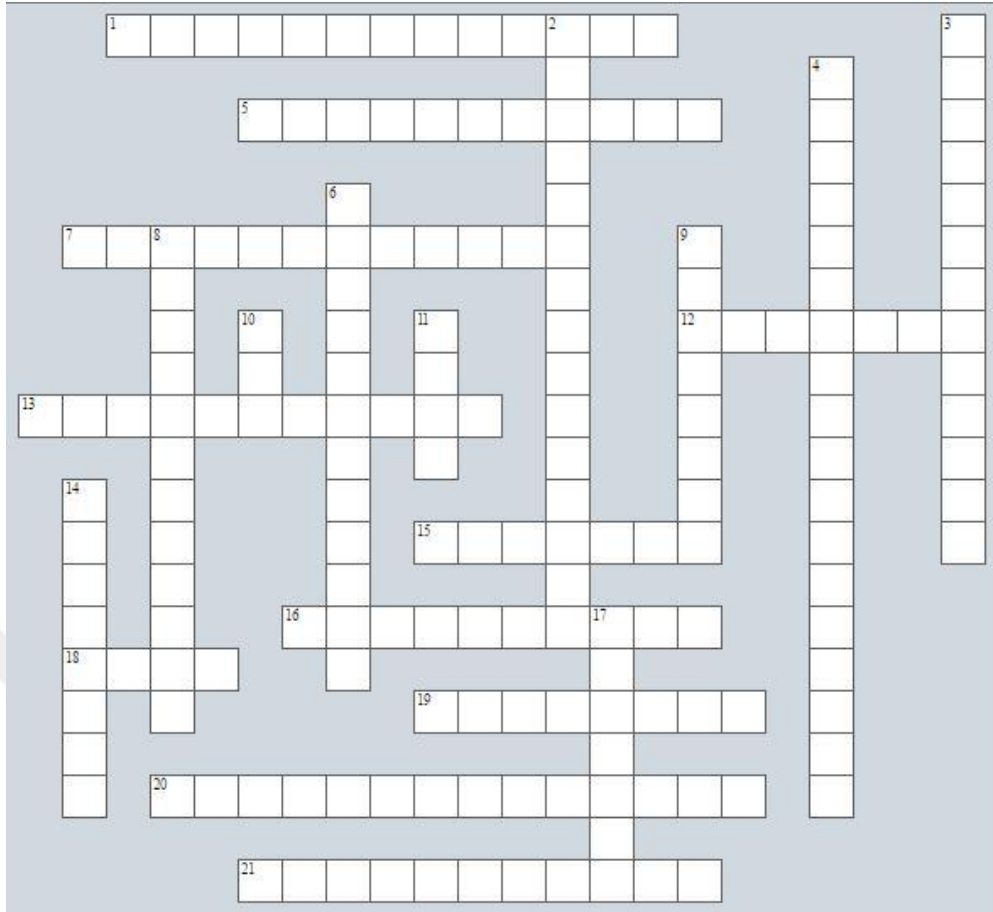
- Farklı yetenekteki öğrencileri etkileşimin ön planda olduğu işbirlikli gruplara ayırır.
- Bulmacada geçen kavramlarla ilgili öğrencilerin ön bilgilerini yoklayarak bireysel notları grup puanına dönüştürür.
- Grupları birbirinden bağımsız olarak çalıştırarak bulmacadaki gizli kavramların bulunmasını sağlar.
- Gerekliğinde bilgiye ulaşma kanallarını açık tutarak ilgili kaynaklardan faydalanmalarına yardımcı olur.
- Bulmacada geçen kavramları temel alarak son testi uygular.
- Grupların başarı durumlarını tespit eder. Ön test ve son test arasında anlamlı fark olup olmadığını belirler.

Öğrenci Açısından

- Bulmacadaki kavramları bulur.
- Tanımları hakkında bilgi toplar.

- Kavramlara ait belirleyici örnekleri yazar.
- Kavramlara ait belirleyici olmayan özellikleri yazar.
- Kavrama ait somut örnek yazar.
- Grupta yer alan tüm üyeler bulgularını paylaşarak eksiklerini tamamlar.
- Gruplar arası iletişim sağlanarak bilgi paylaşımı sağlar.

SOLDAN SAĞA

1. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
5. Kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik hakkı veren kanun.
7. Evrensel Beyannamesi (bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bildiri).
12. Günümüzde Monarşi ile yönetilen bir ülke.
13. Türkiye'nin ilk kadın valisi.
15. Yöneticilerin hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar aldığı yönetim biçimi.
16. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimi.
18. Demokrasinin gelişmeye başladığı ilk şehirlerden biri.
19. Dini otorite organlarının devlet idaresini elde tuttuğu yönetim biçimi.
20. Demokrasilerde hükümeti kuran parti.
21. Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarıyla ilgili meşhur konuşması.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

2. Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulmasına neden olan gelişme.
3. Devletin yürütme görevini icra eden yöneticilerden biri.
4. Bilinen kapsamlı ve en eski yazılı hukuk yasaları.
6. Türkiye'nin kadın pilotu.
8. Hakkı. (Demokrasilerde vatandaşlara yasalarca tanınan, oy vermeyi ve seçimle işbaşına gelmeyi güvence altına alan hak).
9. Hâkimiyetin sadece bir grup ya da partiye ait olduğu yönetim biçimi.
10. Eski Türklerde danışma meclisi.
11. Günümüzde teokrasi ile yönetilen bir ülke.
14. Demokrasinin temel ilkelerinden biri.
17. Devleti oluşturan üç temel organdan biri.

Şekil 19: Çengel Bulmaca Örneği

HAKAN	TEOKRATİK	PADİŞAH	ATİNA
OSMANLI	MACNA CARTA	VEDA HUTBESİ	ROMA
DEMOKRASİ	KAĞAN	MONARŞİ	OKUL
TANZİMAT FERMANI	PANKUŞ	GÜVENCE	MİLLİYET
SENEDİ İTTİFAK	İNSAN	ÖZGÜRLÜK	DİVAN
HALİFE	MEKTUP	HAK	KRAL
ADALET	DÜŞÜNCE	OLİGARŞİ	GÜÇ
DİN	KUT		

T	E	Y	İ	T	U	R	Ş	E	M	E	Y	A	T	L	U	R	U	K	G
E	D	M	A	D	A	L	E	T	E	H	A	M	M	U	R	A	B	İ	M
T	E	İ	K	U	K	U	H	N	Ç	L	K	İ	L	R	E	K	S	A	İ
O	Ş	İ	V	K	H	A	K	A	N	O	K	I	L	N	A	M	S	O	L
Y	İ	İ	A	A	Y	K	A	Ğ	A	N	Ğ	I	P	U	T	K	E	M	L
T	T	S	E	S	N	H	A	L	İ	F	E	U	I	D	İ	V	A	N	İ
İ	L	A	C	O	K	I	Z	İ	A	M	O	R	L	Ş	K	R	A	L	E
S	İ	R	N	K	U	A	H	H	S	A	R	G	Ş	C	K	A	H	T	G
A	K	K	Ü	U	T	S	Ü	Ü	T	E	T	I	Ü	U	U	G	Ü	Ç	E
S	A	O	Ş	L	Z	R	P	E	M	K	B	R	İ	V	K	L	M	İ	M
E	T	M	Ü	L	R	A	O	L	E	A	Ü	T	A	Ş	E	N	U	T	E
İ	İ	E	D	İ	D	K	İ	D	İ	N	Y	L	U	C	R	N	A	K	N
N	N	D	Y	İ	R	İ	N	S	A	N	N	U	R	H	A	A	C	P	L
U	A	E	Ş	A	İ	Ş	R	A	G	İ	L	O	N	Ü	A	N	N	E	İ
N	T	A	T	D	İ	T	E	Y	İ	L	L	İ	M	R	G	D	C	O	K
A	H	İ	K	A	F	İ	T	T	İ	İ	D	E	N	E	S	Z	E	A	M
K	K	T	A	N	Z	İ	M	A	T	F	E	R	M	A	N	I	Ö	V	M

ANAHTAR KELİMELER:

Şekil 20: Kelime Avı Bulmaca Örneği

BÖLÜM 3

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, çalışmada kullanılan veri toplama araçları, yöntem ve verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Kavram bulmacalarının sosyal bilgiler 6. Sınıf demokrasinin serüveni ünitesinde öğrenci başarısına etkisinin araştırıldığı çalışma, öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen (ÖSKD) modelinde tasarlanmıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu desende denekler, deneysel çalışmanın hem öncesinde hem sonrasında bağımlı değişkenle ilgili ölçüme tabi tutulurlar. Bu desende denekler, deney ve kontrol grubu olarak iki gruba ayrılırlar (Karasar, 1999: 97; Büyüköztürk, 2001: 21, Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016: 205). Öntest-sontest kontrol gruplu desenin simgesel olarak görünümü aşağıdaki gibidir:

		ÖNTEST	İŞLEM	SONTEST
G_D	R	O_1	X	O_3
G_K	R	O_2		O_4

Şekil 21: Öntest-Sontest Kontrol Gruplu Seçkisiz Desen (Büyüköztürk, 2016: 205)

Şekil 21’de G_D ; deney grubunu, G_K ; kontrol grubunu, R ; grupların seçkisiz (yansız) oluşturulduğunu O_1 ve O_3 ; deney grubuna uygulanan öntest ve sontest ölçümlerini O_2 ve O_4 ; kontrol grubuna uygulanan öntest ve sontest ölçümlerini, \bar{X} ; deney grubundaki deneylere uygulanan bağımsız değişkeni (öğretim modelini) göstermektedir.

Tablo 4: Araştırmanın Deneysel Deseni

Gruplar	Ön Testler	Deneysel İşlem	Son Testler
Deney	Başarı testi	Kavram Bulmacalarıyla Zenginleştirilmiş Öğretim Etkinlikleri	Başarı testi
Kontrol	Başarı testi	Programa Dayalı Öğretim Etkinlikleri	Başarı testi

3.2. ÇALIŞMA GRUBU (DENEKLER)

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 öğretim yılının bahar döneminde Adana il merkezinde bulunan bir devlet ortaokula devam eden 6. Sınıf öğrencileri oluşturmuştur. İlgili okulun araştırma için seçilmesinde okulun kolay ulaşılabilir olması, sosyo-ekonomik ve başarı durumu açısından okulun ortalama özelliklere sahip olması yani evrenin genel özelliklerini temsil eden tipik bir devlet okulu olması etkili olmuştur. İlgili okulda toplam 4 tane 6. Sınıf şubesi bulunmaktadır. Bu dört şubeden kolay ulaşılabilir örneklem olması nedeniyle araştırmacının tanıdığı öğretmenin öğretim yaptığı iki şubeden birisi deney, diğeri ise kontrol grubu olarak seçkisiz (yansız) biçimde atanmıştır. Çalışma grupları deney grubu 28, kontrol grubu 30 olmak üzere toplam 58 öğrenci olarak belirlenmiştir. Araştırmada öğretmen farkı olmayan şubeler tercih edilerek öğretmenden kaynaklanabilecek ölçme hataları ve farklılıkların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Deney grubu için belirlenen sınıfta 28, kontrol grubu için belirlenen sınıfta 30 öğrenci olmasına rağmen bu gruplarda yer alıp da ön test veya son testte katılmayan öğrenciler uygulama sonucunda verilerin analizinden çıkarılmış ve son analizde deney grubu için atanan grupta 26, kontrol grubu için atanan grupta ise yine 26 öğrenci kalmıştır.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Dağılımı

Gruplar	N	Kız	Erkek
Deney	26	14	12
Kontrol	26	14	12
Toplam	52	28	24

3.3 ARAŞTIRMANIN UYGULAMA BASAMAKLARI

Araştırmanın uygulama süreci;

- deneysel işlem öncesi,
- deneysel işlem süreci ve
- deneysel işlem sonrası süreç basamakları şeklinde açıklanmıştır.

3.3.1. DENEYSEL İŞLEM ÖNCESİ SÜREÇ BASAMAKLARI

I- Araştırmanın deneklerini oluşturmak için Adana il merkezinde bulunan bir devlet ortaokulu seçilmiş ve Adana Valiliği ile İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden gerekli izinler alınmıştır (EK 1., 2.).

II- Okullarda bulunan 4 tane 6. Sınıf şubesi içinde kolay ulaşılabilir örneklem olması nedeniyle araştırmacının tanıdığı öğretmenin öğretim yaptığı iki şubeden birisi deney, diğeri ise kontrol grubu olarak seçkisiz (yansız) biçimde atanmıştır.

III- Uygulama için seçilen 5 haftalık 15 ders saatinin 4 saati öntest-sontest uygulamasına ayrılmıştır.

3.3.2. DENEYSEL İŞLEM SÜRECİ BASAMAKLARI

I- Deney ve kontrol grubu öğrencilerinden oluşan sınıfların dersleri yine kendi öğretmenleri tarafından yürütülmüştür. Araştırmacı deney grubunda etkinliklerin uygulanmasında ders öğretmenine yardımcı olmuştur. Deney grubu öğrencilerinin dersleri kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleri ile işlenirken, kontrol grubu öğrencilerinin dersleri programa dayalı öğretime göre yürütülmüştür.

II- Ders etkinliklerinin uygulamasına 17 Nisan 2017 tarihinde başlanmıştır. Öğretim etkinlikleri, “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı, Demokrasinin Serüveni ünitesi (6. Ünite) üzerinde gerçekleşmiştir.

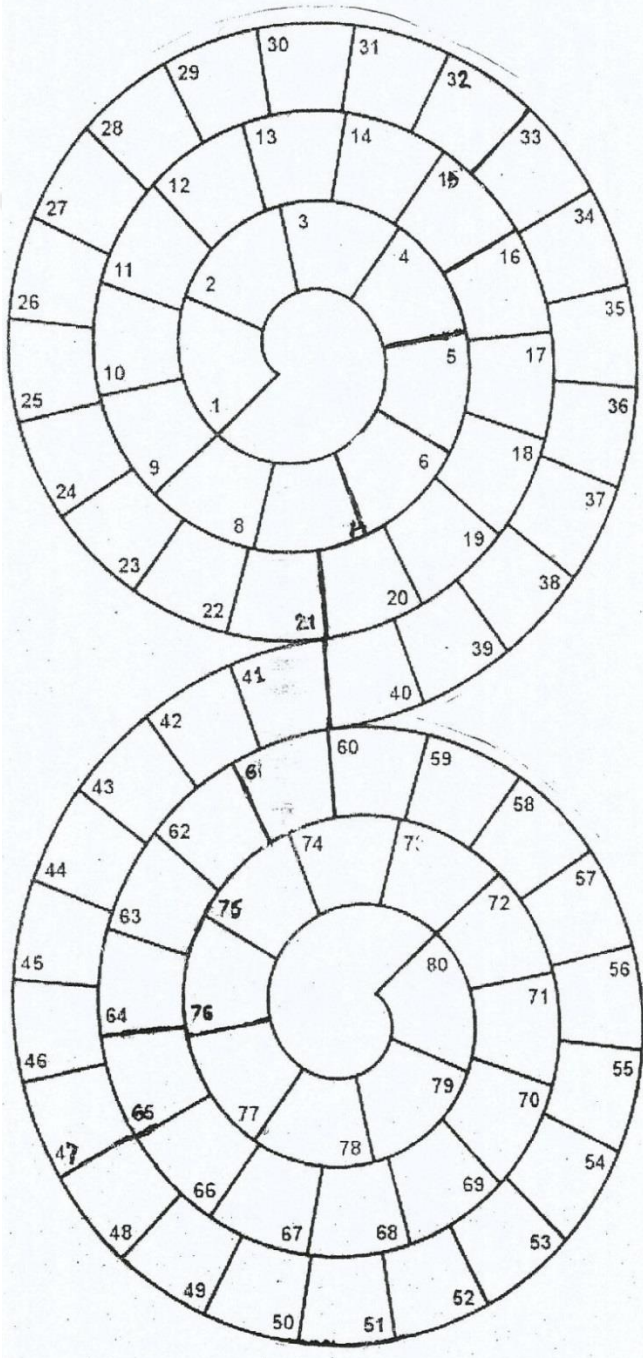
Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı'nda Yer Alan Demokrasinin Serüveni Ünitesi Kazanımları:

1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.
3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.
4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.
5. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar (MEB, 2017).

1. Kazanım: (Yönetim Biçimleri) Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. Bu Kazanım ile ilgili olarak farklı yönetim biçimleri monarşi, oligarşi, teokrasi ve cumhuriyet incelenecektir (MEB, 2017).

Bu iki kazanım ile ilgili “Sarmal Bulmaca 1” (Şekil 22), ve “Çengel Bulmaca Etkinliği 1” (Şekil 23), kavram bulmacaları geliştirilmiştir.

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ - SARMAL BULMACA 1

DEMOKRASİ SERÜVENİ
SARMAL BULMACA 1

1-7) Hâkimiyetin babadan oğula geçtiği, idarecilerin kral, padişah gibi unvanlar aldığı yönetim biçimi.

8- 17) Padişah ya da kralın yanında seçilmiş kişilerden oluşan bir meclisin olmasıyla ortaya çıkan yönetim biçimi.

18-26) Erzurum'daki Aziziye Tabyasını kahramanca savunan Türk kadını.

27-34) Devlete karşı görevlerimizden biri (Peygamber Ocağı).

35-42) Devlet yöneticilerinin gücünü tanrıdan aldığına inanılan ve idarede din adamlarının etkili olduğu yönetim biçimi.

43-50) Belli bir sınıf ya da grubun hâkimiyetine dayanan yönetim biçimi.

51-55) Demokrasinin doğduğu yer olarak bilinen şehir.

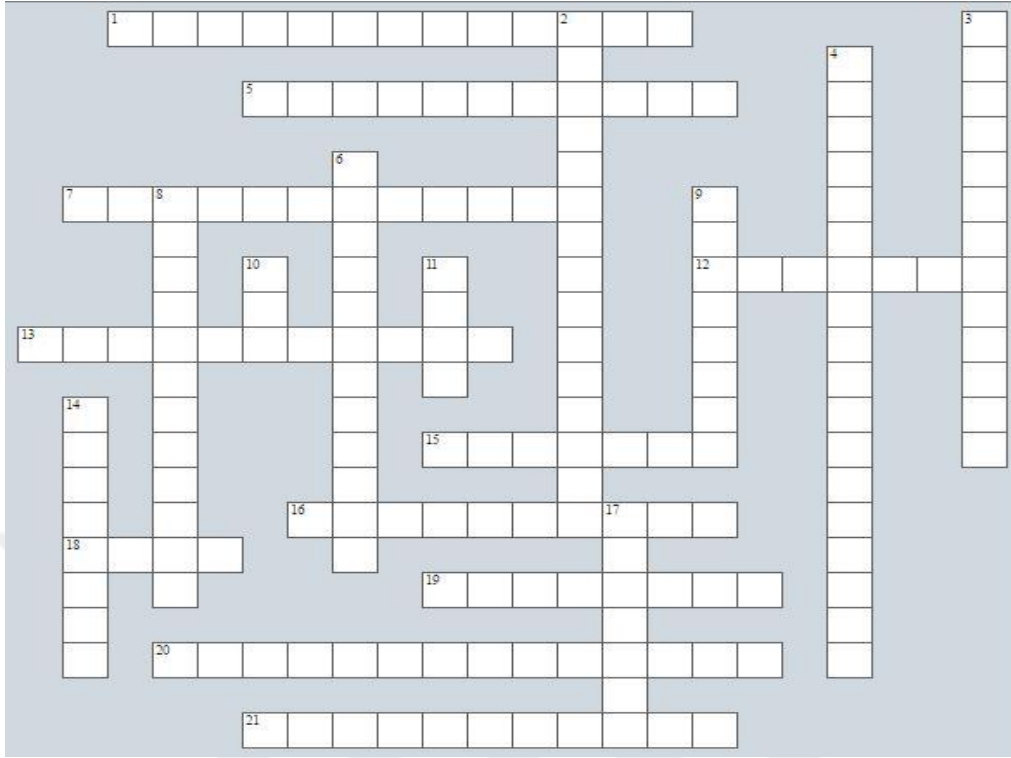
56-63) Haklar Bildirgesi (1776 yılında Amerika'da insanların doğuştan gelen doğal haklara sahip olduğunu beyan eden belge).

64- 72) Yasaları (Babı kralı tarafından oluşturulan ve İnsan hakları ile ilgili ilk belge olarak bilinen yasalar).

73-80) Özgürlük, bağımsızlık (İstedğini herhangi bir engelle karşılaşmadan karar dairesi içinde yapabilme durumu).

Şekil 22: Demokrasinin Serüveni- Sarmal Bulmaca 1

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ-ÇENGEL BULMACA ETKİNLİĞİ 1

SOLDAN SAĞA

1. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
5. Kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik hakkı veren kanun.
7. Evrensel Beyannamesi (bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bildiri).
12. Günümüzde Monarşi ile yönetilen bir ülke.
13. Türkiye'nin ilk kadın valisi.
15. Yöneticilerin hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar aldığı yönetim biçimi.
16. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimi.
18. Demokrasinin gelişmeye başladığı ilk şehirlerden biri.
19. Dini otorite organlarının devlet idaresini elde tuttuğu yönetim biçimi.
20. Demokrasilerde hükümeti kuran parti.
21. Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarıyla ilgili meşhur konuşması.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

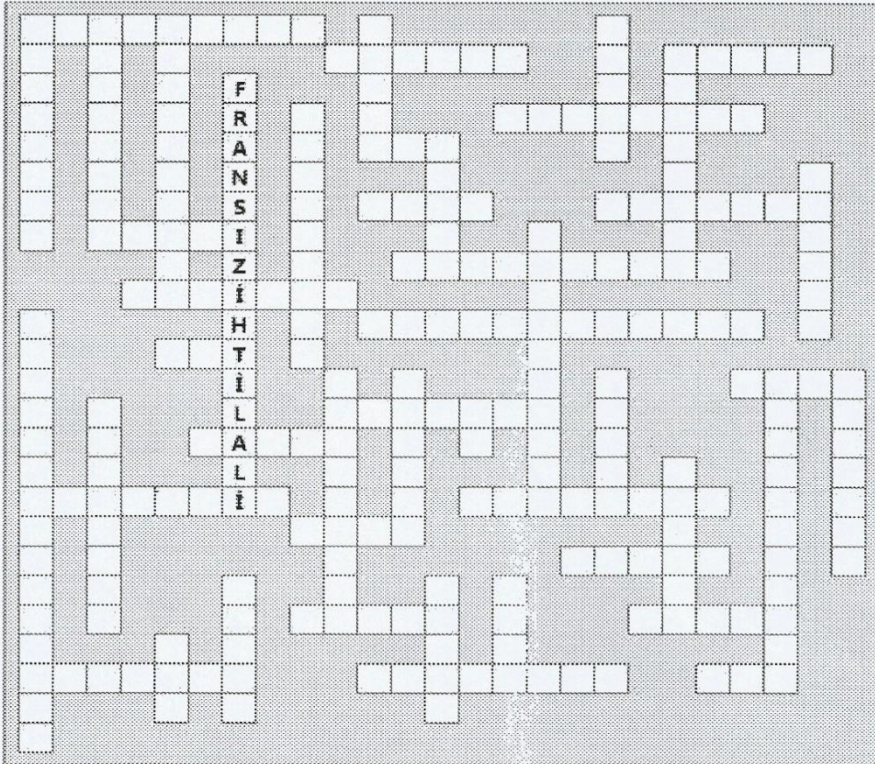
2. Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulmasına neden olan gelişme.
3. Devletin yürütme görevini icra eden yöneticilerden biri.
4. Bilinen kapsamlı ve en eski yazılı hukuk yasaları.
6. Türkiye'nin kadın pilotu.
8. Hakkı. (Demokrasilerde vatandaşlara yasalarca tanınan, oy vermeyi ve seçimle işbaşına gelmeyi güvence altına alan hak).
9. Hâkimiyetin sadece bir grup ya da partiye ait olduğu yönetim biçimi.
10. Eski Türklerde danışma meclisi.
11. Günümüzde teokrazi ile yönetilen bir ülke.
14. Demokrasinin temel ilkelerinden biri.
17. Devleti oluşturan üç temel organdan biri.

Şekil 23: Demokrasinin Serüveni- Çengel Bulmaca Etkinliği 1

2. Kazanım: (Demokrasinin Tarihçesi) Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır (MEB, 2017).

Bu iki kazanım ile ilgili “Kelime Yerleştirme 1” (Şekil 24) ve “Kare Bulmaca Etkinliği 1” (Şekil 25) kavram bulmacaları geliştirilmiştir.

DEMOKRASİ SERÜVENİ – KELİME YERLEŞTİRME 1

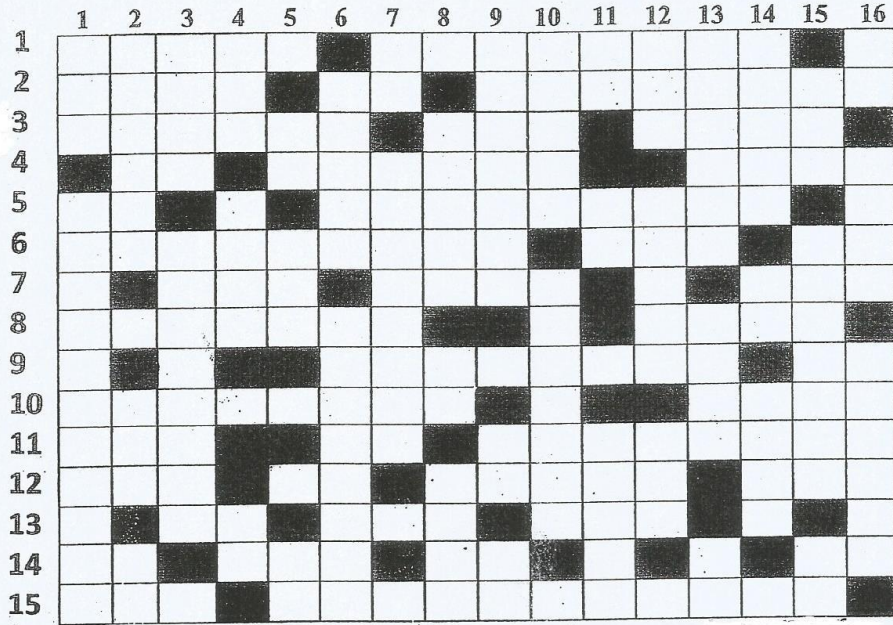
HÜRRİYET
SEÇİM
FRANSIZİHTİLALİ
BENCİL
DEMOKRASİ
BAĞIMSIZLIK
OY
HİTİT
HÂKİMİYET
ÖZGÜRLÜK
YÜRÜTME
PADIŞAH
TBMM
ASKERLİK
DİVAN
ANAYASA

KURULTAY
GÖRÜŞ
HAMMURABİ
CUMHURİYET
SOSYAL
MONARŞİ
YASAMA
ROMA
MESLEK
MEB
YARGI
İNSANHAKLARI
EKONOMİ
VATANDAŞ
MİLLİ
OLİGARŞİ

MACNACARTA
BİLDİRGE
BELGE
TANZİMATFERMANI
KANUN
TEOKRASİ
İNSAN
HAN
BİLİM
KÖLE
MEŞRUTİYET
KUT
YAŞAM
KRAL
BABİL
HAK

Şekil 24: Demokrasinin Serüveni- Kelime Yerleştirme 1

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ –KARE BULMACA ETKİNLİĞİ 1

SOLDAN SAĞA

1) Eski Türk Devletlerinde hükümdar adı –Dini kurallara uygulandığı yönetim biçimi.2) Hakka, hukuka göre davranan, Adaletli olan –Eski Türklerde yurt, vatan–Fermanı, Osmanlıda kişi ve devle haklarını özetleyen ferman.3) Günümüzde Sincan Uygur Özerk Bölgesinde yer alan kent (Karahanlıların eski başkenti)– Eski Türklerde Yasama Organı, Meclis– Osmanlıda toplumun önde gelenleri, vali.4) Lityumun simgesi– Yurtla ilgili olan–Hitit tarih yazınları, Hitit Yıllıkları5) Bir bağlaç– Halk egemenliğine dayanan yönetim şekli, Cumhuriyet. 6) Karşılıklı olarak birbirini etkileme–Gelecek–Milimetre (kısaltma). 7) Ut çalan kişi–Genelde Monarşik devletlerde ülkeyi yöneten kişi–Bir yılan türü. 8) İçinde akrep olan–Bir element. 9) Tanrıbilim, Teoloji– Anadolu Ajansı (kısaltma). 10) Anlaşmak, Kural olarak benimsenmiş, kriter. 11) Adıyaman'ın bir ilçesi–Küçük bitkilerin ortak adı–Hâkimiyetin bir grup ya da zümreye ait olduğu yönetim biçimi. 12) Falan filan– Mağara–Volkanik kökenli bir taş türü–Oklava (eski dil). 13) Şaşırma ünlemi–Bir sure adı–Eski Türklerde büyücü, şaman. 14) Bir nota–Küçük sandal–Rusça evet– Mililitre (kısaltma). 15) Birinci– 1876 yılında ilan edilen Türk Tarihinin ilk anayasası

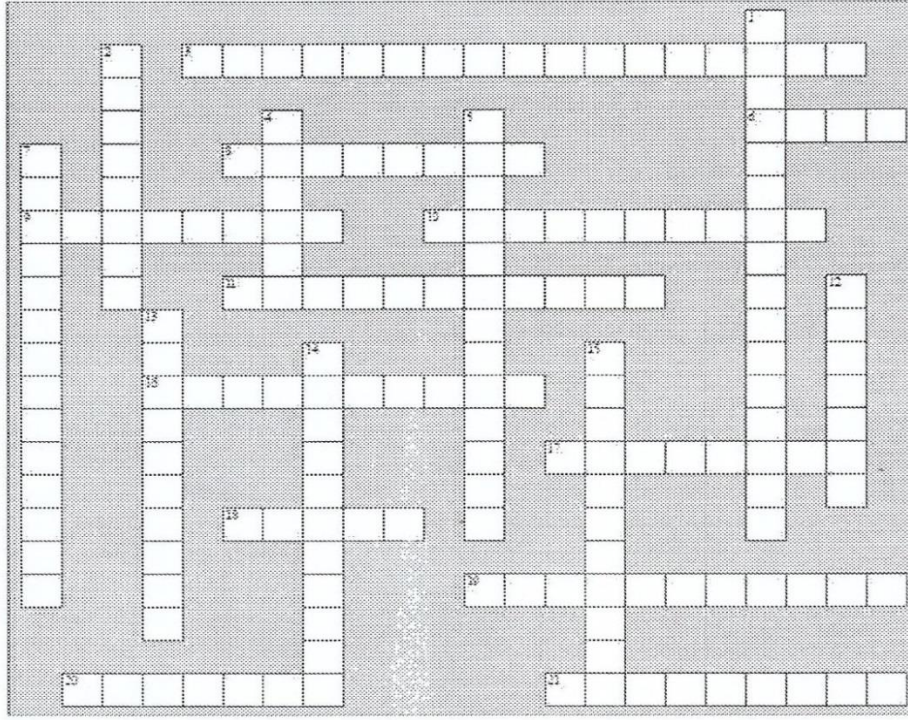
YUKARIDAN AŞAĞIYA

1)Hukuka uygunluk, kazanım–Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarını da içeren meşhur konuşması. 2) Hak ve hukuk uygunluk–Eziyet etme, ayıplama, küçük düşürme–Şehir. 3) Şahıs–Eski Türklerde Meclis. 4) Su yosunu–Körpe sebze ya da çiçek– Avrupa Birliği (kısaltma). 5) Hayvanları yakalama ya da vurma işi–İngilizce dudak–Yayla atılır. 6) Dilek, istek, buyruk– Bir içecek 7) Türk lirası (kısaltma)–Örgüt, yapı. 8) Onarma işi–Beyaz–Bir ülkenin askeri gücünün genel adı. 9) Özerklik durumu–Bir sayı–Çok kısa zaman. 10)kürekle, yelkenle ya da kimi zaman motorla yürütülen ufak tekne–Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması.11) Radon'nun simgesi–Mısır güneş tanrısı– Bir yerde oturma. 12) Üye– Demokrasinin doğduğu şehir, Yunanistan'ın başkenti–Mobil cep telefonu (İngilizce-kısaltma). 13) politik–İtalya'da yanardağ–Radyum'un simgesi. 14) İmanla ilgili–iri ve zehirli örümcek– Bir şeyin iki ucu arasında eşit uzaklıkta bulunan yer. 15) Anne– Siyasal gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu ve yönetimin genellikle babadan oğula geçtiği yönetim biçimi–Bir nota. 16) Bir binek hayvanı–Peru'nun başkenti–Deniz Kuvvetlerinde komutan

Şekil 25: Demokrasinin Serüveni- Kare Bulmaca 1

3. Kazanım: (Hak, Eşitlik ve Özgürlük) Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur (MEB, 2017). Bu kazanımla ilgili “Çengel Bulmaca 2” (Şekil 26) kavram bulması geliştirilmiştir.

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ – ÇENGEL BULMACA ETKİNLİĞİ 2

SOLDAN SAĞA

3. Mezopotamya'da ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşmış, tarihin en eski ve en iyi korunmuş yazılı kanunu.
6. Günümüzde teokrasi ile yönetilen bir ülke.
8. Yasalarıyla ünlü Hammurabının hükümdar olduğu devlet.
9. Eski Türklerde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla kurulan danışma meclisi.
10. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimi.
11. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı.
16. İngiltere Kralı Jhon tarafından imzalanan ve kralın yetkilerinin ilk defa sınırlandığı antlaşma.
17. Dini kurallara göre yönetilen ülkelerin yönetim biçimi.
18. Demokrasinin doğduğu yer olarak bilinen şehir.
19. Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarıyla ilgili meşhur konuşması.
20. Tek kişinin hâkimiyetine dayanan, yöneticinin hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar aldığı yönetim biçimi.
21. Günümüzde Monarşi ile yönetilen bir ülke.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Türkiye'nin ilk kadın il emniyet müdürü.
2. Hâkimiyetin sadece bir grup ya da partiye ait olduğu yönetim biçimi.
4. Devleti oluşturan üç temel organdan biri.
5. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
7. Devletin işlerini yürütmekle görevli, başbakan ve bakanlardan oluşan kurul.
12. Demokrasinin temel ilkelerinden biri.
13. Halkın egemenliği kendi elinde tuttuğu devlet biçimi.
14. Türk demokrasi ve anayasa tarihinin ilk yazılı anayasası.
15. Kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik hakkı veren kanun.

Şekil 26: Demokrasinin Serüveni- Çengel Bulmaca Etkinliği 2

4. Kazanım: (İnsan Hakları Bir Kazanımdır) Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. İnsanların doğdukları andan itibaren sahip oldukları hak ve hürriyetler belirtilerek bu hak ve hürriyetlere örnekler verilir. İnsan hak ve hürriyetlerinin anayasada yer aldığı belirtilir. Atatürk'ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önem, görüşlerinden örnekler verilerek vurgulanır (MEB, 2017). Bu kazanımla ilgili “Çengel Bulmaca 2” (Şekil 26) ve “Kelime Avı 1” (Şekil 27) kavram bulmacası geliştirilmiştir.

DEMOKRASİ SERÜVENİ - KELİME AVI 1

Aşağıdaki kelimeleri tablo üzerinde bularak işaretleyiniz. Kalan harfleri yan yana getirerek anahtar kelimeleri bulunuz.

MEŞRUTİYET	KURULTAY	KANUNİ ESASİ	TOY
DİVANI HUMAYUN	ÇOĞULCULUK	HAMMURABİ	ASKERLİK
MİLLİ EGEMENLİK	HUKUK	HÜRRİYET	EŞİTLİK
HAKAN	TEOKRATİK	PADİŞAH	ATİNA
OSMANLI	MACNA CARTA	VEDA HUTBESİ	ROMA
DEMOKRASİ	KAĞAN	MONARŞİ	OKUL
TANZİMAT FERMANI	PANKUŞ	GÜVENCE	MİLLİYET
SENEDİ İTTİFAK	İNSAN	ÖZGÜRLÜK	DİVAN
HALİFE	MEKTUP	HAK	KRAL
ADALET	DÜŞÜNCE	OLİGARŞİ	GÜÇ
DİN	KUT		

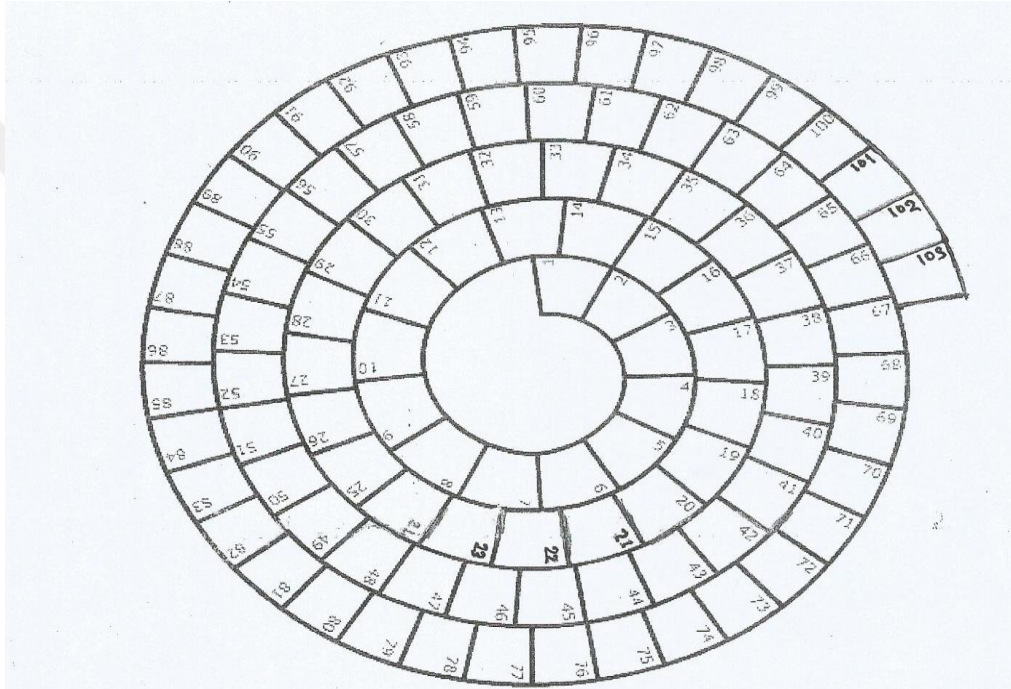
T	E	Y	İ	T	U	R	Ş	E	M	E	Y	A	T	L	U	R	U	K	G
E	D	M	A	D	A	L	E	T	E	H	A	M	M	U	R	A	B	İ	M
T	E	İ	K	U	K	U	H	N	Ç	L	K	İ	L	R	E	K	S	A	İ
O	Ş	İ	V	K	H	A	K	A	N	O	K	I	L	N	A	M	S	O	L
Y	İ	İ	A	A	Y	K	A	Ğ	A	N	Ğ	I	P	U	T	K	E	M	L
T	T	S	E	S	N	H	A	L	İ	F	E	U	I	D	İ	V	A	N	İ
İ	L	A	C	O	K	I	Z	İ	A	M	O	R	L	Ş	K	R	A	L	E
S	İ	R	N	K	U	A	H	H	S	A	R	G	Ş	C	K	A	H	T	G
A	K	K	Ü	U	T	S	Ü	Ü	T	E	T	I	Ü	U	U	G	Ü	Ç	E
S	A	O	Ş	L	Z	R	P	E	M	K	B	R	İ	V	K	L	M	İ	M
E	T	M	Ü	L	R	A	O	L	E	A	Ü	T	A	Ş	E	N	U	T	E
İ	İ	E	D	İ	D	K	İ	D	İ	N	Y	L	U	C	R	N	A	K	N
N	N	D	Y	İ	R	İ	N	S	A	N	N	U	R	H	A	A	C	P	L
U	A	E	Ş	A	İ	Ş	R	A	G	İ	L	O	N	Ü	A	N	N	E	İ
N	T	A	T	D	İ	T	E	Y	İ	L	L	İ	M	R	G	D	C	O	K
A	H	İ	K	A	F	İ	T	T	İ	İ	D	E	N	E	S	Z	E	A	M
K	K	T	A	N	Z	İ	M	A	T	F	E	R	M	A	N	İ	Ö	V	M

ANAHTAR KELİMELER

Şekil 27: Demokrasinin Serüveni- Kelime Avı 1

5. Kazanım: (Türk Tarihinde Kadının Serüveni) Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar. Türk toplum hayatında kadına verilen önem Türk tarihinden örnekler verilerek vurgulanır. Türk kadınlarının Atatürk'ün sayesinde siyasal haklara kavuştuğu, Atatürk'ün kadın hakları konusundaki görüşlerinden örnekler verilerek vurgulanır. Türk kadınının günümüz toplumundaki yeri ve önemi açıklanır (MEB, 2017). Bu kazanımla ilgili “Sarmal Bulmaca 2 “ ve “Kelime Yerleştirme 2” (Şekil) kavram bulmacaları geliştirilmiştir.

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ - SARMAL BULMACA 2

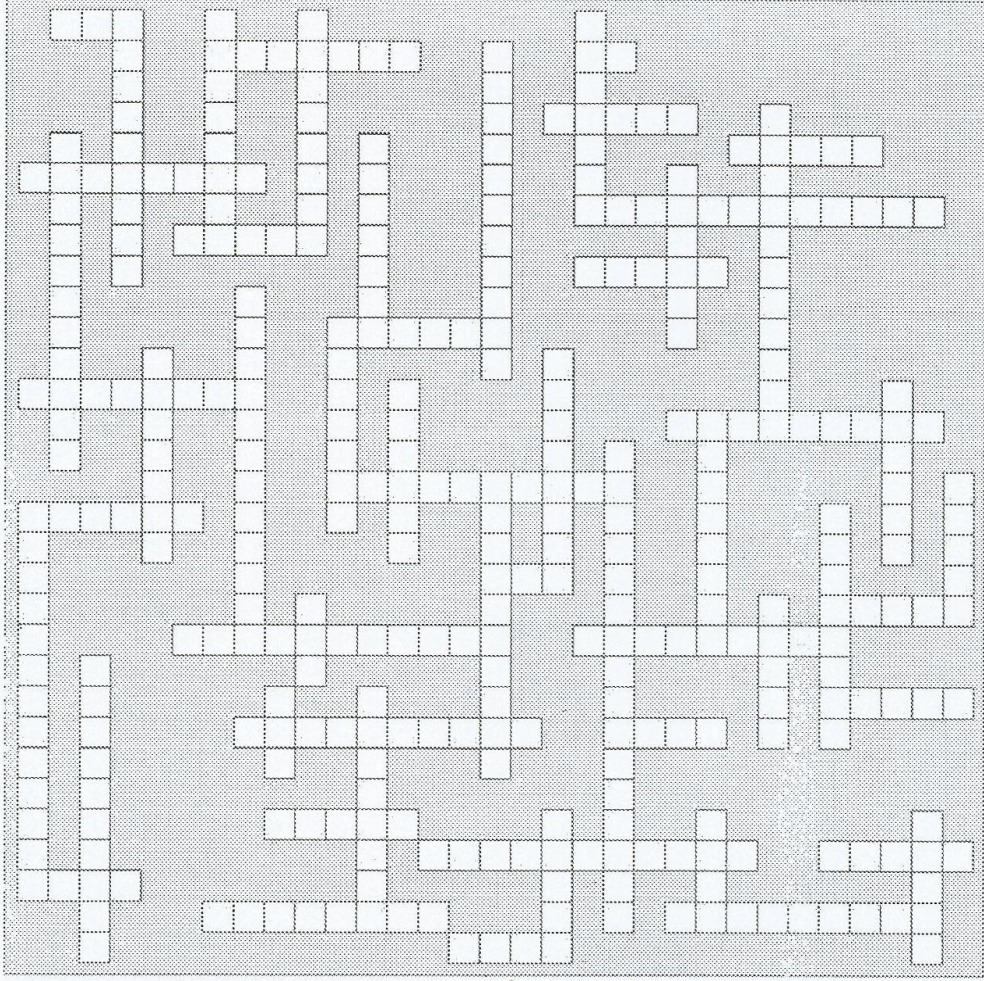

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ – SARMAL BULMACA 2

- 1-11) Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın bakanı.
- 12-22) Hz. Muhammed'in günümüzdeki insan hakları evrensel beyannamesini aratmayacak konuşması.
- 23-32) Demokratik toplumlarda, farklı görüşlerin farklı siyasal partilerle temsil edilmesi.
- 33-37) Medeniyeti (İlk demokrasi örneğine rastlanan medeniyet).
- 38-50) 1808 yılında Osmanlı padişahı II. Mahmut ile ayanlar arasında yapılan bu sözleşmeye-Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
- 51-60) Halkın, egemenliği kendi elinde tuttuğu, idarecilerini kendisinin seçtiği yönetim biçimi.
- 61-66) Devleti oluşturan üç temel organdan biri.
- 67-81) 1789 yıllarında Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ile başlayan ve dünya tarihinin dönüm noktalarından biri olan olay.
- 82-89) Eski Türk devletlerinde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla var olan meclis.
- 90- 103) Yaşama hakkı başta olmak üzere onur, sağlık, evlilik, özgürlüklerden yararlanma gibi hakların genel adı.

Şekil 28: Demokrasinin Serüveni- Sarmal Bulmaca 2

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ –KELİME YERLEŞTİRME 2

SAĞDAN SOLA DOĞRU

HAN

BELGE

EABİL

MACNACARTA

TANSUÇİLLER

KRAL

KÖLE

EKONOMİ

VATANDAŞ

YASAMA

SOSYAL

DEMOKRASİ

MİLLİ

HÜRRİYET

OY

İNSANHAKLARI

OLİGARŞİ

HAK

GÖRÜŞ

TÜRKANAKYOL

HAMMURABİ

YARGI

HİTİT

HÂKİMİYET

DİVAN

MEŞRUTİYET

SEÇİM

TBMM

YUKARIDAN AŞAĞIYA DOĞRU

NENEHATÜN

LALEAYTAMAN

HALİFE

ÖZGÜRLÜK

NACİYEEMEKÇİBAŞI

SENEDİİTTİFAK

ÇOĞULÇULUK

BİLİM

TEOKRASİ

VEDAHUTBESİ

SABİHAGÖKÇEN

BENCİL

CUMHURİYET

KUT

KURULTAY

İNTERNET

BAĞIMSIZLIK

YÜRÜTME

MESLEK

İNSAN

KANUN

YAŞAM

MONARŞİ

ANAYASA

PADIŞAH

ASKERLİK

BİLDİRGE

MEB

ROMA

Şekil 29: Demokrasinin Serüveni- Kelime Yerleştirme 2

Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı'nda yer alan “Demokrasinin Serüveni” ünitesindeki kavramlar (Tablo 6) ile ilgili olarak derse başlanmadan önce öğrencilerin kavramalara aşina olması amacıyla “Kelime Avı 2” (Şekil 30) adlı kelime bulmacası geliştirilmiştir.

DEMOKRASİ SERÜVENİ - KELİME AVI 2

Aşağıdaki kelimeleri tablo üzerinde bularak işaretleyiniz. Kalan harfleri yan yana getirerek anahtar kelimeleri bulunuz.

TOY	HAMMURABİ	HÜRRİYET	EŞİTLİK
HAKAN	TEOKRASİ	PADİŞAH	ATİNA
DEMOKRASİ	OKUL	MACNA CARTA	ROMA
MONARŞİ	KUT	HOŞGÖRÜ	DİVAN
HALİFE	MEKTUP	HAK	KRAL
OLİGARŞİ	MAHKEME	CUMHURİYET	YASAMA
TBMM	HÜKÜMET	HUKUK	YUNAN
HİTİT	MISIR	AMERİKA	İRAN
DİKTATÖRLÜK	KRALLIK	ÖZGÜRLÜK	ADALET
İNSAN HAKLARI	BABİL	TÜRKAN AKYOL	HAN
GÜÇ	İL	KURULTAY	MEŞRUTİYET
BAKANLAR KURULU		CUMHURBAŞKANI	

T	E	Y	İ	R	U	H	M	U	C	İ	Y	A	S	A	M	A	Y	O	T
N	S	T	E	M	Ü	K	Ü	H	T	B	M	M	M	A	H	K	E	M	E
B	H	U	K	U	K	T	Ü	R	K	A	N	A	K	Y	O	L	A	Ö	E
A	H	H	A	K	İ	N	S	A	N	H	A	K	L	A	R	I	N	Z	Ş
K	İ	İ	L	D	İ	V	A	N	P	M	I	H	A	L	İ	F	E	G	İ
A	T	S	O	K	U	L	K	A	K	M	A	M	E	K	T	U	P	Ü	T
N	İ	A	M	Ç	Ü	G	D	R	E	H	H	G	A	K	R	A	L	R	L
L	T	R	E	R	H	İ	A	Ş	A	İ	A	H	N	M	A	A	M	L	İ
A	E	K	T	Ü	Ş	L	R	M	T	L	N	Z	Ü	A	E	T	E	Ü	K
R	İ	O	R	A	L	U	M	E	R	O	M	A	İ	R	C	R	İ	K	İ
K	R	M	H	İ	T	U	O	N	B	A	B	İ	L	Ş	R	A	İ	N	E
U	A	E	K	İ	R	K	K	T	E	L	A	D	A	U	R	İ	R	K	A
R	N	D	Y	A	R	R	Y	A	T	L	U	R	U	K	U	A	Y	T	A
U	L	E	B	A	İ	Ş	R	A	G	İ	L	O	M	K	U	T	N	E	A
L	T	İ	S	U	H	O	Ş	G	Ö	R	Ü	M	I	S	I	R	Ş	O	T
U	T	İ	K	Ü	L	R	Ö	T	A	T	K	İ	D	Y	U	N	A	N	M
U	H	A	K	A	N	R	I	N	A	K	Ş	A	B	R	U	H	M	U	C

ANAHTAR KELİMELELER

Şekil 30: Demokrasinin Serüveni- Kelime Avı 2

III- Deney grubunda yer alan öğrencilere uygulamaya geçilmeden önce kavram bulmacaları destekli öğretimin öğrenci başarısına etkisini belirlemek için bir çalışmanın yapılacağı ve kendilerinin bu araştırmasının denekleri olarak seçtikleri bildirilmiştir

IV- Deney grubunda konular işlenirken 5 farklı bulmaca çeşidinden oluşan 9 adet bulmaca etkinliğine yer verilmiştir (Ek-4). Bulmaca soruları hazırlanırken sosyal bilgiler öğretim programındaki kazanımlar dikkate alınmış, dersin giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilecek kavramlara uygun olarak hazırlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı'nda yer alan Demokrasinin Serüveni ünitesi ile ilgili temel kavramlar Tablo 6'da belirtilmiştir. Kavramların hangi düzeyde verileceği ise karşılarında yer alan sembollerle ifade edilmiştir.

Tablo 6: Demokrasinin Serüveni Ünitesinde Yer Alan Temel kavramlar

• Aile	©	• Egemenlik	©	• Saltanat	Ⓟ
• Anayasa	©	• Etkileşim	o	• Seçim	Ⓟ
• Barış	Ⓟ	• Hoşgörü	Ⓟ	• Siyasi güç	o
• Bildirge (Beyanname)	Ⓟ	• Katılım	©	• Sözleşme	Ⓟ
		• Laiklik	o	• Teokrasi	o
• Cumhuriyet	©	• Meşrutiyet	o	• Yasa	©
• Dayanışma	©	• Millî egemenlik	Ⓟ	• Yargı	©
• Demokrasi	©	• Monarşi	o	• Yasama	Ⓟ
• Devlet	©	• Oligarşi	o	• Yürütme	o
• Düşünce	©	• Özgürlük	o	• Yönetim	©

- o Bu kavram giriş düzeyinde verilecektir.
- Ⓟ Bu kavram geliştirme düzeyinde verilecektir.
- © Bu kavram pekiştirme düzeyinde verilecektir (MEB, 2017).

V- Çalışmaya katılan iki sınıfta da dersler, sosyal bilgiler öğretim programındaki kazanımlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

VI- Araştırma 5 haftada 11 saat etkinliklerinin uygulanma süreci, 4 saat öntest-sontest uygulaması olmak üzere toplam 15 saat sürmüştür.

3.3.3. DENEYSEL İŞLEM SONRASI SÜREÇ BASAMAKLARI

I- Ölçüm araçlarından elde edilen verilerin SPSS paket programı ile istatistiksel analizleri yapılmıştır.

II- Yapılan istatistiksel analizler yorumlanmış ve araştırmadan elde edilen sonuçlar raporlaştırılmıştır.

3.4 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.4.1. BAŞARI TESTİ

Başarı testleri, belli bir programa dayalı öğretim sonunda öğrenci ya da öğrenci topluluğunun bilgi, beceri, kavram ve anlayış yönünden gösterdikleri akademik gelişimi sınamak amacı ile hazırlanan testlerdir (Yıldırım, 1999: 15).

Bu çalışma ile kavram bulmacaları etkinliklerinin öğrenme başarısına etkisi sınanmak istendiğinden program amaçları doğrultusunda “Demokrasinin Serüveni” ünitesindeki konuları içeren 68 soruluk dört seçenekli çoktan seçmeli başarı testi hazırlanmıştır. Başarı testinin madde analizinden sonra ayırt etme gücü 20'nin altında olan sorular ile programla uyuşmayan toplam 16 soru testten çıkarılmıştır. Ayırt etme gücü 0,20 ile 0,29 arasında olan 8. 15. 30. 35. 36. 41. ve 44. sorular (Tablo 7) kapsam geçerliliğini sağlamak için düzeltilerek testte kullanılmıştır. Düzeltme uygulanan maddelerle beraber 52 soruluk başarı testi elde edilmiştir (Ek-5). Testin kapsam geçerliliğinin sağlanması için testteki soruların tüm konu içeriğini örneklemesine ve kapsadığı soruların her birinin ölçmek istediği kazanım ve kavramı en iyi derecede ölçmesine özen gösterilmiş bunun için uzman görüşüne başvurulmuştur. Teste ilişkin konu uzmanlarının ve öğretmenlerin görüşleri alınmış; bu görüşler doğrultusunda gerekli diğer düzeltmeler yapılmıştır.

Başarı testi, sosyal bilgiler öğretim programındaki kazanımlar (Tablo 7) dikkate alınarak hazırlanmıştır. Başarı testinde bazı sorular tek kazanımı bazıları ise birden fazla kazanımı kapsamaktadır (Tablo 8).

Tablo 7: Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı'nda Yer Alan Demokrasinin Serüveni Ünitesi Kazanımları:

KAZANIM NUMARASI	KONU ADI	KAZANIMLAR
1. Kazanım	Yönetim Biçimleri	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
2. Kazanım	Demokrasinin Tarihçesi	Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.
3. Kazanım	Hak, Eşitlik ve Özgürlük	Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.
4. Kazanım	İnsan Hakları Bir Kazanımdır	Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.
5. Kazanım	Türk Tarihinde Kadının Serüveni	Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

(MEB, 2017).

Tablo 8: Başarı Testinde Yer Alan Soruların Kapsadığı Kazanımlar

Soru No	Kazanım Numarası	Soru No	Kazanım Numarası
Soru 1	1. Kazanım	Soru 27	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 2	1. Kazanım	Soru 28	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 3	1. Kazanım	Soru 29	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 4	1. Kazanım	Soru 30	2. Kazanım ve 3. Kazanım
Soru 5	2. Kazanım	Soru 31	2. Kazanım
Soru 6	3. Kazanım	Soru 32	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 7	2. Kazanım	Soru 33	3. Kazanım ve 4. Kazanım
Soru 8	1. Kazanım	Soru 34	3. Kazanım ve 4. Kazanım
Soru 9	1. Kazanım	Soru 35	1. Kazanım
Soru 10	1. Kazanım	Soru 36	1. Kazanım
Soru 11	1. Kazanım ve 2. Kazanım	Soru 37	1. Kazanım
Soru 12	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 38	4. Kazanım
Soru 13	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 39	5. Kazanım
Soru 14	3. Kazanım	Soru 40	5. Kazanım
Soru 15	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 41	1. Kazanım
Soru 16	1. Kazanım ve 2. Kazanım	Soru 42	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 17	2. Kazanım	Soru 43	1. 2. 3. ve 4. Kazanım
Soru 18	2. Kazanım	Soru 44	1. 2. 3. ve 4. Kazanım
Soru 19	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 45	2. 4. ve 5. Kazanım
Soru 20	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 46	1. 2. 3. ve 4. Kazanım
Soru 21	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 47	2. Kazanım
Soru 22	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 48	1. Kazanım ve 2. Kazanım
Soru 23	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 49	2. Kazanım
Soru 24	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 50	5. Kazanım
Soru 25	1. Kazanım	Soru 51	1. ve 2. Kazanım
Soru 26	3. Kazanım ve 4. Kazanım	Soru 52	1. 2. 3. ve 4. Kazanım

Testin değerlendirilmesinde her doğru cevaba “1” puan, yanlış ve boş cevaplar için ise “0” puan verilmiştir. Bu testten alınabilecek en yüksek puan “52”dir. Başarı testinin güvenilirlik analizi ITEMAN (Item and Test Analysis program) programı ile yapılmıştır.

Madde analizi, temelde, belli niteliklere sahip olması istenen bir teste alınacak maddeleri seçme sorunuyla ilgilidir. Bir terzi için elbise provası ne ise, test geliştirici içinde bir testin ön denemesi odur. Bu deneme şu maksatlara hizmet edebilir;

- Çok güç ve çok kolay maddelerle bir maddenin istenmeyen ve akla uygun olmayan çeldiricilerini tanımak,
- Geliştirilecek testin maksadına uygun güçlükteki maddeleri seçebilmek için her bir maddenin güçlük düzeyini belirlemek,
- Her bir maddenin ayırt etme gücünü belirleme,
- Testin son formunda bulunacak madde sayısını kararlaştırmak için gerekli verileri sağlamak,
- Testin son formunun uygulanmasında verilecek zamanı saptamada yardımcı bilgi sağlamak ve
- Yönergedeki eksiklik ve kusurları ortaya çıkarmaktır (Tekin, 2000: 237).

Tablo 9: Madde Ayırt Edicilik İndeksi

Maddenin Ayırt Etme İndeksi	Maddenin Değerlendirmesi
0,40 ve daha büyük	Çok iyi bir madde
0,30-0,39	Oldukça iyi madde, yine de geliştirmek için üzerinde düşünülebilir.
0-20-0,29	Bu durumdaki maddeler, genel olarak düzeltilmeye ve geliştirmeye muhtaçtır.
0,19 ve daha küçük	Çok zayıf maddeler. Böyle maddeler, eğer düzeltmelerle geliştirilemiyorsa testten kesinlikle çıkarılmalıdır.

Ayırt etme indeksi 0,40 ve daha büyük olan maddeler, ayırt etme gücü yüksek olan maddelerdir. 0-20-0,39 arası ayırt etme indeksine sahip maddeler ayırt etme gücü orta, ayırt etme indeksi 0,19 ve daha küçük olan maddelerin ise ayırt etme gücü düşüktür (Tekin, 2000: 249).

Tablo 10'da başarı testine yapılan ITEMAN analizi sonuçları incelendiğinde; testteki maddelerin güçlüklerinin. 0,25 ile 0,62 arasında değiştiği görülmektedir. Yani testte hem kolay hem de güç maddeler yer alsa da genel olarak testin orta güçlükte yer aldığı görülmektedir. Testin ortalama güçlük derecesi 0,450 olup bu da oldukça yeterli bir orandır. Testteki maddelerin ayırt etme gücü incelendiğinde ise testteki maddelerin ayırt edicilik güçlerinin 0,20 ile 0,79 arasında değiştiği yani testin ayırt edicilik gücünün yeterli bir seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Başarı Testi Madde Analizi Sonuçları

Soru No	Madde Güçlük İndeksi	Maddenin Ayırt Etme Derecesi	Soru No	Madde Güçlük İndeksi	Maddenin Ayırt Etme Derecesi
Soru 1	0,53	0,58	Soru 27	0,58	0,58
Soru 2	0,55	0,58	Soru 28	0,43	0,36
Soru 3	0,61	0,39	Soru 29	0,54	0,74
Soru 4	0,43	0,46	Soru 30	0,32	0,27
Soru 5	0,25	0,29	Soru 31	0,53	0,62
Soru 6	0,57	0,56	Soru 32	0,44	0,34
Soru 7	0,62	0,51	Soru 33	0,38	0,29
Soru 8	0,33	0,20	Soru 34	0,41	0,34
Soru 9	0,32	0,31	Soru 35	0,42	0,25
Soru 10	0,39	0,58	Soru 36	0,28	0,22
Soru 11	0,55	0,62	Soru 37	0,43	0,50
Soru 12	0,47	0,43	Soru 38	0,50	0,60
Soru 13	0,43	0,39	Soru 39	0,40	0,43
Soru 14	0,58	0,55	Soru 40	0,46	0,55
Soru 15	0,26	0,20	Soru 41	0,31	0,27
Soru 16	0,57	0,70	Soru 42	0,37	0,37
Soru 17	0,37	0,37	Soru 43	0,43	0,36
Soru 18	0,52	0,60	Soru 44	0,43	0,20
Soru 19	0,50	0,44	Soru 45	0,43	0,39
Soru 20	0,40	0,29	Soru 46	0,47	0,46
Soru 21	0,48	0,55	Soru 47	0,29	0,31
Soru 22	0,59	0,46	Soru 48	0,40	0,32
Soru 23	0,59	0,77	Soru 49	0,58	0,55
Soru 24	0,55	0,79	Soru 50	0,53	0,55
Soru 25	0,49	0,56	Soru 51	0,50	0,37
Soru 26	0,48	0,75	Soru 52	0,54	0,39

3.5.VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmanın amaçları doğrultusunda elde edilen veriler, verilerin özelliklerine uygun istatistiksel teknikler kullanılarak bilgisayar ortamında SPSS – 15.00 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak çözümlenmiş, elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanlarına ilişkin analizlerinde bağımlı gruplar için t testi kullanılırken; kontrol ve deney grupları arasındaki değerlendirmeler için elde edilen verilerin değerlendirilmesinde ise bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, deneysel çalışma sonucunda elde edilen verilerin analizlerine ve yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırmaya alınan deneklerin sorulara verdikleri doğru cevapların veya puanlarının toplamları, alt problemler için veri olarak kabul edilmiştir. Sonra, bu değerlerin gruplara göre normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrenci sayıları 26'şar kişidir. Bu nedenle, takip eden analizlerde parametrik testler kullanılmıştır.

Ön test puanlarına ilişkin istatistiksel analiz uygulayabilmek için öncelikle test sonuçlarının normal dağılım gösterip göstermediğinin araştırılması gerektiğinden elde edilen veriler “Tek Grup Kolmogorov- Smirnov Testi” kullanılarak değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11: Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

	Kontrol Grubu					Deney Grubu				
	N	X	S	Z	P	N	X	S	Z	P
Ön Akademik Başarı	26	22.53	8.14	0,727	0,667	26	20.80	6.82	0,730	0,661
Son Akademik Başarı	26	30.50	8.06	0,790	0,560	26	39.12	6.80	0,764	0,604

Tablo 11 incelenecek olursa her iki grup içinde bütün test puanlarının normal dağılım gösterdiği ($p > .05$) söylenebilir. Ön test puanlarının normal dağılım göstermesi verilere parametrik testlerin uygulanabileceği anlamına gelir. Bu çalışmada kullanılan parametrik veriler bağımsız gruplar t testidir.

4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın birinci alt problemi “Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı deney grubu ile programa dayalı öğretimin yapıldığı kontrol grubunun öğretime başlamadan önce uygulanan ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade edilmişti. Bu alt probleme bağlı olarak elde edilen bulgular Tablo-12’de gösterilmiştir.

Tablo12: Deney ve Kontrol Grubunun Öntest Puanlarının Farklılığı İçin t-testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Deney	26	20,80	6,82	50	-,822	,415
Kontrol	26	22,53	8,29			

* $p > 0,05$

Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleri ile programa dayalı öğretimin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Demokrasinin Serüveni” Ünitesinde akademik başarıya etkisini araştırmaya başlamadan önce deney ve kontrol gruplarına yapılan öntest ile iki grup arasında akademik başarı bakımından anlamlı bir farkın bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Tablo-12’de de görüldüğü gibi deney grubunun aritmetik ortalaması $\bar{X} = 20,80$ iken, kontrol grubunun aritmetik ortalaması $\bar{X} = 22,53$ ’dür. Ön test puanları gruba (deney grubu ve kontrol grubu) göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($t_{(50)} = -,822$, $p > 0.05$). Bu bulgu her iki grubun deney öncesi ön bilgilerinin denk olduğu şeklinde yorumlanabilir. Grupların akademik başarı yönünden birbirine denk olduğunun görülmesiyle deneysel çalışmaya başlanılmıştır.

4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın ikinci alt problemi “Programa dayalı öğretimin yapıldığı kontrol grubunun, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde ifade

edilmiştir. Bu alt probleme bağlı olarak elde edilen bulgular Tablo-13’de verilmiştir.

Tablo 13: Kontrol Grubunun Öntest-Sontest Puanlarının Farklılığı İçin t-testi Sonuçları

Gruplar	Testler	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Kontrol	Öntest	26	22,53	8,14	25	-5,151	,000
Kontrol	Sontest	26	30,50	8,06			

*p>0,05

Tablo-13’de görüldüğü gibi programa dayalı öğretimin uygulandığı kontrol grubunun öntest ve sontest sonuçları incelendiğinde, kontrol grubunun öntest aritmetik ortalamasının \bar{X} =22,53 iken, sontest aritmetik ortalamasının \bar{X} =30,50’ye yükseldiği, yani kontrol grubunun öntest ile sontest başarı puanı arasında 7,97’lik bir artışın olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığına yönelik yapılan t-testi sonucunda bu farkın anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir ($t_{(25)} = -5,151$; $p < 0.05$). Sonuç olarak programa dayalı öğretimin uygulandığı kontrol grubundaki öğrenci başarısında bir artış gözlenmiştir.

4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı deney grubunun ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” biçiminde ifade edilmiştir. Bu alt probleme bağlı olarak elde edilen bulgular Tablo-14’te sunulmuştur.

Tablo 14: Deney Grubunun Öntest-Sontest Puanlarının Farklılığı İçin t-testi Sonuçları

Gruplar	Testler	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Deney	Öntest	26	20,80	6,82	25	-17,117	,000
Deney	Sontest	26	39,12	6,88			

*p>0,05

Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin yapıldığı deney grubunun öntest ve sontest başarı puanları Tablo 14’de incelendiğinde, deney grubunun öntest aritmetik ortalamasının \bar{X} =20,80 iken, sontest aritmetik ortalamasının \bar{X} =39,12 olduğu, yani deney grubunun öntest ile sontest başarı puanı arasında 18,32’lik bir artışın olduğu

görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığına yönelik yapılan t-testi sonucunda bu farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($t_{(25)} = -17,117$ $p < 0.05$). Bu sonuç bize kavram bulmacaları etkinlikleriyle öğretimin uygulandığı deney grubundaki öğrenci başarısında bir artış olduğunu göstermektedir.

4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin gerçekleştiği deney grubu ile programa dayalı öğretimin gerçekleştiği kontrol grubunun, öğretim bitiminde uygulanan son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” biçiminde ifade edilmişti. Bu alt probleme bağlı olarak elde edilen bulgular Tablo-15’de sunulmuştur.

Tablo 15: Deney ve Kontrol Grubunun Sontest Puanlarının Farklılığı İçin t-testi Sonuçları

Gruplar	<i>N</i>	\bar{X}	S	sd	t	p
Deney	26	39,12	6,88	50	4,174	,000
Kontrol	26	30,50	8,06			

Tablo-15’de deney ve kontrol grubunun sontest başarı puanlarına göz atıldığında, deney grubunun aritmetik ortalamasının ($\bar{X} = 39,12$), kontrol grubunun aritmetik ortalamasından ($\bar{X} = 30,50$) 8,62 daha fazla olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığına yönelik yapılan t-testi sonucunda bu farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($t_{(50)} = 4,174$, $p < 0.05$). Elde edilen bu sonuca göre kavram bulmacaları etkinlikleriyle öğretim yapılan gruptaki öğrenci başarısı, programa dayalı öğretimin uygulandığı gruptaki öğrenci başarısına göre anlamlı düzeyde bir farka yol açmıştır. Bu sonuçlar kavram bulmacalarına dayalı öğretimin, programa dayalı öğretime göre öğrencilerin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde akademik başarıyı arttırmada daha etkili olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. SONUÇLAR

Araştırmanın uygulaması sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle öğretimin gerçekleştiği deney grubu ile programa dayalı öğretimin gerçekleştiği kontrol grubunun, ön test sonuçlarının analizine göre, öntest puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır. Yani grupların deney öncesi “Demokrasinin Serüveni” ünitesindeki ön bilgilerinin denk olduğu söylenebilir.
2. Tablo 13 ve Tablo 14 incelendiğinde hem programa dayalı hem de kavram bulmacaları etkinlikleri yoluyla yapılan öğretimin 6. sınıf “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde başarıyı arttırdığı söylenebilir. Ama deney grubuna uygulanan kavram bulmacalarıyla destekli öğretimdeki başarı artışının (deney grubu son test – ön test ortalama farkı $\bar{X} = 18,32$) programa dayalı yapılan öğretimden (kontrol grubu son test - ön test ortalama farkı $\bar{X} = 7,97$) çok daha fazla olduğu görülmektedir.
3. Öğretim faaliyetleri sonunda hem deney hem de kontrol grubuna uygulanan son test sonuçlarına göre; deney grubundaki öğrenciler kontrol grubundaki öğrencilere göre

daha başarılı olmuştur. Bu sonuç bize kavram bulmacalarına dayalı öğretim etkinlikleriyle yapılan öğretimin, sadece programa dayalı yapılan öğretime göre daha etkili olduğunu göstermektedir ($t_{(50)} = 4,174, p < 0.05$). Yani 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde kavram bulmacalarına dayalı öğretim başarıyı arttırmada programa dayalı öğretimden daha etkilidir. Bu sonuçlar daha önce bulmacalar üzerine yapılan çalışmaları (Aslan, 2012; Aydemir, 2012; Çakmak ve Çelik, 2016; Songur, 2006; Akkuş ve Aslan, 2013; Kızıl, 2015; Moursund, 2006; Balley, Hsu ve Dıcarlo 1999; Saran ve Kumar 2015; Adedoja ve Fakokunda, 2015) destekler niteliktedir.

5.2. ÖNERİLER

Farklı öğretim yöntemlerinin kullanıldığı, öğrencilerin öğrenirken eğlendiği, zevkli ve heyecanlı öğrenme ortamları, öğrenciler için şüphesiz en ideal ortamlardır. Bu nedenle sosyal bilgiler ders ortamlarında konu ve kavramlar öğretilirken eğlenceli görsel materyallerin kullanılması önem arz etmektedir. Eğitim Öğretim ortamlarında eğlenceli ve ilgi çekici materyallerin kullanılması öğrencilerin derse karşı olan ilgilerini artırıp aktif öğrenmenin gerçekleşmesine katkı sunması bakımından önem taşımaktadır.

Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde, özellikle de kavram öğretiminde, öğrencilerin öğrenirken eğlendiği, gruplar halinde uygulandığında öğrenciler arasında işbirliğini geliştiren, dersi anlaşılır ve eğlenceli hale getiren, ayrıca konuyu basitçe özetlemeye imkân sağlayan bulmaca örneklerinin kullanılması önerilmektedir.

Bu bağlamda;

1. Milli Eğitim Bakanlığı, ders programlarında bulmaca tekniğine daha çok yer vermeli, sosyal bilgiler öğretiminde kavram bulmacaları kullanımına yönelik etkinlikler artırılmalıdır.
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarında kavram öğretimi bilinci oluşturmak amaçlı, eğitim fakültelerinde kavram öğretimine yönelik seçmeli dersler verilmelidir.
3. Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler gerekli çalışmaları yapıp öğretmenlerin rahat kullanabileceği bulmaca yazılım programları hazırlamalıdır.
4. Kavram bulmacalarının sosyal bilgiler öğretiminde sadece başarı odaklı olarak değil kavram yanlışlarını giderme, tutumlar üzerine etkileri gibi konularda da akademik

alışmalar yapılmalıdır.

5. Kavram bulmacalarının kullanımı sadece sınıf içinde kalmamalıdır. Okul dergileri, okul gazeteleri, okul panoları ve okul web sayfaları gibi herkesin rahat ulaşabileceği ortamlarda kavram bulmacalarına yer verilmeli, tüm öğrencilerin konular üzerine düşünmesi ve tartışması sağlanmalıdır.
6. Öğrencilerin proje ve performans ödevlerinde kavram bulmacaları hazırlamaları istenerek konulara olan ilgileri arttırılmalıdır.
7. Sosyal bilgiler dersini yürüten öğretmenler yaptıkları mesleki çalışmalarda ve zümre toplantılarında kavram bulmacaları kullanımını teşvik edici kararlar almalıdır.
8. Ders kitaplarında kavram bulmacalarına daha fazla yer verilmelidir.
9. Ayrıca bulmaca kullanımının etkililiğini belirleyecek akademik deneysel çalışmaların arttırılması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K. Ü. (2003). Aktif Öğrenme. İzmir Eğitim Dünyası Yayınları.

Adedaja, G. O. ve Fakokunde, J. B. (2015). Effects of Computer-Based Instructional Puzzle on Students' Learning Outcomes and Retention in Social Studies. *International Journal of Humanities and Social Science*. Volume. 5, No. 11; November

Akkuş, Z. ve Aslan, H. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Oyunlarla Kavram Öğretimi. *International Journal Social Science Research*. Year: 2, Issue:2, ISSN: 2146-8257

Akşit, İ. (2016). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesinde Geçen Bazı Kavramların Öğrenilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunların Belirlenmesi ve Çözümüne yönelik Bir Eylem Araştırması*. Doktora Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Akyürek, E. ve Afacan, Ö. (2011). Bir Değerlendirme Aracı Olarak Kavram Çarkı Diyagramının Kullanımı. *2 nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications* 27-29 April, 2011 Antalya-Turkey

Alkan, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ambarlı, A. (2010). *Türkiye'de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Aslan, S. (2012). *8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Kavramlarının Öğretiminde Bulmacaların Öğrenci Başarısına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Aydemir, E. (2012). *Çevrimiçi Bulmaca Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Öğrenmenin Kalıcılığına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Aydoğan, S., Güneş, B. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Isı ve Sıcaklık Konusunda Kavram Yanılgıları, *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23, (2), 111-124.

Bacanlı, H. (2002). Gelişim ve Öğrenme. Nobel Yayın Dağıtım.

Baki, Ç. ve Kaptan, S.Y. (2017). Sınıf Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerdeki Kavram Yanılgılarını Tespit Etmek İçin Tercih Ettiği Yöntem ve Teknikler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi - USBED• International Social Science Education of Journal* – ISSEJ Yaz/Summer Volume II Issue I Article III.

Balley, C. M., Hsu, C. T., ve DiCarlo, S.E. (1999). Educational Puzzles For Understanding Gastrointestinal Physiology, *Advances In Physiology Education*, Volume 21: Number 1 – June 1999, *Department of Physiology, Wayne State University School of Medicine, Detroit, Michigan* 48201

Balım, A.G., Aydın, G., Türkoğuz, S., Evrekli, E. ve İnel, D. (2011). Fen ve Teknoloji Öğretmenlerine Yönelik Teknoloji Destekli Zihin Haritaları Uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, ISSN 1308 – 8971 Cilt: 02, Sayı: 04, 91-100

Balım, A.G., İnel, D. ve Evrekli, E. (2008). Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi. *İlköğretim Online*, 7(1), 188-202, 2008

Barth, James L (1991), *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*, University Press of America, Inc. Lanham, Maryland.

Bedük, A.(2002). “Bilgi Çağı, Öğütlerde Bilginin Önemi Ve Bilgi Teknolojilerinin Öğütlere Sundukları Değişim Ve Olanaklar”, I.Ulusal Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Hereke, Kocaeli

Bektaş, Ö. ve Bilgili, A.S (2004). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Osmanlı Kültür Ve Medeniyeti” Ünitesinde Geçen Tarih Terimleri İle İlgili Kavram Yanılgıları, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2004 Sayı:9, Sayfa 199-141.

Bilgili, A. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, (Editör: Bilgili, A. S.) Pegem Akademi, Ankara.

Buzan, T. (2009). *Akıl Haritaları: Yaratıcılığınızı Harekete Geçirin ve Dönüştürün*. (Bülent Özukan, Genel Yönetmen). İstanbul Boyut Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2001), *DeneySEL Desenler*, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Çoştı, B., Karataş, F. Ö. ve Ayas A. (2003). Kavram Öğretiminde Çalışma Yapraklarının Kullanılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Yıl:2003 (2) Sayı:14

Coştu, B., Ayas, A. ve Ünal, S. (2007). Kavram Yanılgıları Ve Olası Nedenleri: Kaynama Kavramı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Mart 2007 Cilt:15 No:1, S. 123-136

Çakmak M. A. ve Çelik A. U. (2016). Sosyal Bilgiler Dersi ‘İpek Yolunda Türkler’ Ünitesi İçin Kavram Öğretim Materyali Geliştirme Çalışması. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 3, Sayı: 6, Mart, s. 70-79

Çaycı, B. (2007). *Kavram Öğretiminde Kavramsal Değişim Yaklaşımının Etkililiğinin İncelenmesi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çelikkaya, T. (2014). Tanılayıcı dallanmış ağaç. S. Baştürk (Ed.), Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (sf. 175-194). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Çeliköz, N. (1998). Kavram öğrenme ve öğretme ilkeleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), 69–76.

Demircioğlu, İ. H. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilimler Hakkındaki Görüşleri, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi (bilig)* 2006 sayı 36 sayfa: 113-124

Dönmez, C. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Sosyal Bilgiler. (Ed. Cemalettin Şahin), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

Dündar, H. (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi, B. Tay ve A. Öcal (Ed.), Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, 4. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

Dündar, H. (2011). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi, B. Tay ve A. Öcal (Editörler). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Pegem Akademi, Ankara.

Dündar, H. (2007). *Kavram Analizi Stratejisinin Öğrencilerin Kavram Öğrenme Başarısı ve Hayat Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erol, H. (2016). Ortaokul 5., 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programı Ve Ders Kitaplarının Coğrafya Okuryazarlığı Açısından Değerlendirilmesi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 8., Sayı 22., Sayfa 129-163. Adıyaman.

Ertuğrul, Z. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fidan, N. (2009). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Geçen “Demokrasi ve Cumhuriyet” Kavramlarıyla İlgili Bilgilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Fidan, N. ve Erden, M. (1993), *Eğitime Giriş*, Alkım Yayınevi, Ankara.

Girgin, Y. (2012). *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kavram Haritası Kullanımının Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Gönen, S. ve Kocakaya F. (2012). Öğretim Amaçlı Kavram Çarkı Diyagramlarının Flash Animasyonları kullanılarak Sunulması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching* Ağustos 2012 Cilt 1 Sayı 3 ISSN: 2146-9199

Gümüş, N. ve Avcı, G. (2016). Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi, *International Journal of Social Science* Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3493> Number: 47, p. 191-206, Summer I 2016.

Gündoğdu, A. E. (2012). Türkçe Dersi Öğretim Programının Kavram Öğretimi Açısından İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED)* ISSN: 1308-6219, Yıl 4, Sayı 7.

Güneş, B. (2017). Fizikte Kavram Yanılgıları. Çevrimiçi (online) adres: <http://w3.gazi.edu.tr/~bgunes/files/kavramyanilgilari/ky%20ozellikleri.html> adresinden 12.08.2017 tarihinde alınmıştır.

Gür, H. ve Bütüner, S. Ö. (2006). Development of the Attitude Scale toward Mind Mapping Technique which is Used in Mathematics Class. *Elementary Education Online*, 5(2), 61-74. Erişim 30. 08. 2017.

Hayran, Z.(2010). Çok Uyaranlı Eğitim Ortamlarının Öğrencilerin Kavram Gelişimine Etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi* 2010, Cilt 35, Sayı 158, Sayfa 128-142.

Karamustafaoğlu S., Karamustafaoğlu, O. ve Yaman, S. (2005), *Kavramlar ve Kavramların Önemi*, (Ed: Mustafa Aydoğdu ve Teoman Kesercioğlu), *İlköğretimde Fen ve Teknoloji Öğretimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Karasar, N. (1999), *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (9. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine Ve Disiplinler Arası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi, *Yüztüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Aralık 2011, Cilt: VIII, Sayı: I Sayfa: 110-139, Van.

Kendirli, B. (2008). *Fen ve Teknoloji Dersinde Kavram Haritası Kullanımının Öğrenci Tutumu, Başarısı ve Bilgi Kalıcılığına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kısa, F. (2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kızıl, Ö. (2015). *Sosyal Bilgiler 6. Sınıf “Ülkemizin Kaynakları” Ünitesinin Kavram Bulmacası Etkinlikleri Yoluyla Öğretiminin Akademik Başarı Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa

Koray, Ö. ve Tatar, N. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Kütle Ve Ağırlık ile İlgili Kavram Yanılgıları Ve Bu Yanılgıların 6., 7. Ve 8. Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Yıl:2003 (1) Sayı:13, Sayfa 187-198. Denizli.

Korkmaz, H. (2004). *Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları*, Türkiye: Yeryüzü Yayınevi.

Malatyalı, E., Yılmaz, Y. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açından İncelemesi, *The Journal of International Social Research (Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi)* Volume: 3 Issue: 14 Fall 2010.

MEB (a), (2005). MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara.

MEB, (b), (2005). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (4-5 sınıflar), Öğretim Programı. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.

MEB (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, (Editör: Mustafa Safran). MEB Kitapları, Milsan Basın San. A.Ş.

MEB, (2017). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, (Editör: Sema Cebir Şahin). Sevgi Yayınları Cilt ve Basımevi. Ankara.

Memişoğlu, H., Tarhan, E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimine İlişkin Görüşleri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching)* Aralık 2016 Cilt:5 Özel Sayı Makale No: 02 ISSN: 2146-9199

Meşeci, B., Tekin, S. ve Karamustafaoğlu, S. (2013). Maddenin tanecikli yapısıyla ilgili kavram yanlışlarının Tespiti, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5 (9), 20-40.

Moursund, D.G. (June 2006). Introduction to Using Games in Education: A Guide for Teachers and Parents. Access at <http://uoregon.edu/~moursund/Books/Games/games.html>.

Orak, S., Ermiş, F., Yeşilyurt, M ve Keser, Ö.F. (2010). Kavram Çarkı Diyagramının Öğrenme Başarısına Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Kış-2010 C.9 S.31 (118-139) ISSN:1304-0278 W

Öksüz, C. (2010). Seventh Grade Gifted Students' Misconceptions on "Point, Line and Plane" Concepts, *Elementary Education Online*, 9(2), 508–525, 2010.

ÖRS, H. (2007). *İlköğretim okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özey, R. ve İncekara, S. (2015). *Coğrafya Eğitiminde Kavram ve Değişmeler*, (2. Baskı). Sayfa 264. Pegem Akademi, Ankara.

Özmen, C. (2015). *Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler*, Cengiz Dönmez, Kubilay Yazıcı (Editörler). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Pegem Akademi, Ankara

Özmen, H. (2017). *Kavram Öğretimi*, Zeynep Tatlı (Editör). *Kavram Öğretiminde Web 2,0* Pegem Akademi, Ankara.

Öztuna, A. (2002), "Kavram Haritalarının Grup Döngüsünde Yapılandırılmasının Başarıya ve Kavram Gelişimine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, C. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, (4. Baskı). Pegem Akademi, Ankara.

Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Pegem Akademi, Ankara.

Öztürk, C. ve Ünal S. (1999). "Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumu ". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6, S: 1-9

Safran, M. (2015) *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Editörler: Tay, B. ve Öcal, A.) Pegem Akademi, Ankara.

Safran, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (4. Baskı). Pegem Akademi, Ankara.

Saran, R. ve Kumar, S. (2015). Use of crossword puzzle as a teaching aid to facilitate active learning in dental materials. *Indian Journal Of Applied Research*, Volume: 5 Issue : 4 April 2015 ISSN - 2249-555X

Sever, R., Budak, F.M. ve Yalçınkaya E.(2009). Coğrafya Eğitiminde Kavram Haritalarının Önemi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2): 19-32

Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, (6. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara.

Songur, A. (2006). *Harfli İfadeler Ve Denklemler Konusunun Oyun Ve Bulmacalarla Öğrenilmesinin Öğrencilerin Matematik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şahin, H. (2004). Etkili bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Nitelikleri, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl:2004 Sayı:9 S. 365-375.

Şenyurt, S. (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi, Mustafa Safran (Editör), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, S. 69-92. Pegem Akademi, Ankara.

Şeyihoğlu, A., Akbaş, Y. ve Kartal, A. (2012). Uygulama Örnekleri İle Coğrafya Eğitiminde Kavram Ve zihin Haritaları, Pegem Akademi, Ankara.

Şimşek, A. (2001). Tarih Eğitiminde Efsane Ve Destanların Rolü, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.2, Sayı 3. Sayfa 11-21, Kırşehir.

Tay, B. ve Öcal, A. (2015). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*,(4.Baskı). Pegem Akademi, Ankara.

- Tekin, H. (2000), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Yargı Kitapevi.
- Tikbaş, F. (2011). *Kültür, Eğitim ve Kültür Ekonomisi Kapsamında Bulmacaların İşlevleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tokcan, H. (2017). Sosyal Bilgilerde Bir Etkinlik Türü Olarak Kavram Bulmacaları. (R. Turan ve H. Akdağ. Editör) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar III* s. 63-64. Pegem Akademi, Ankara.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.
- Tokcan, H. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bütünsel Beyin Yaklaşımı ile Modellendirilmiş Etkinliklerin Akademik Başarı Ve Tutumlar Üzerine Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tokcan, H. ve Alkan, G. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* Cilt 14, Sayı 2, Ağustos 2013, Sayfa 1-19 Kırşehir.
- Turan, R. ve Yıldırım, T. (2016). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (Editör: Turan, Refik ve Yıldırım, Tahsin), Anı Yayıncılık, Ankara
- Türkhan, S. (2013). *İlköğretim 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Periyodik Cetvel Konusunda Kavram Haritası Kullanımının Öğrencilerin Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, K., Yelken, T. Y. (2009). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Atatürkçülük İle İlgili Kavramları Algılamaları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:22 Sayfa. 2013-223.
- Ülgen, G. (2004), *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar* (4. Baskı), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Yıldırım C. (1999). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Vasconcelos, A.C.C.G., Soares, M. C., Silva, F. R. P ve Vasconcelos, D. F. P. (2015). An alternative methodology for teaching and evaluation in medical education: crosswords. *Journal of . Morphological. Sciences*, Volume. 32, no. 3, p. 165-169

Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Fen Öğretiminde Kavram Yanılgılarının Karakteristiklerinin Tanımlanması, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Yıl:2003 (1) Sayı:13, Sayfa 102-120.

Yapıcı, H. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Nisan 2015, S. 346-364

Yel, S.(2015). Kavram Geliştirme ve Öğretimi, Cemil Öztürk (Editör), Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik vatandaşlık Eğitimi, Pegem Akademi, Ankara.

Web 1 : Türk Dil Kurumu Kavram nedir? Çevirim-içi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KAVRAM Erişim Tarihi 05.08.2017.

Web 2 : Kavramların Sınıflandırılması. Çevirim-içi: <http://w3.gazi.edu.tr/~burak/U4.pdf>, Erişim Tarihi 05.08.2017.

Web 3 : Kavram Öğretim Teknikleri, Zihin Haritaları. Çevirim-içi: <https://www.zihinharitas.blogspot.com.tr>, Erişim Tarihi: 30.08.2017.

EKLER

- 1. Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi**
- 2. Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi**
- 3. Özgeçmiş**
- 4. Kavram Bulmaca Örnekleri**
- 5. Başarı Testi**
- 6. Uygulama Fotoğrafları**

EK – 1.

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98258552-20-E.5261454
Konu : Bayram YESARİ'nin Uygulama İzni

17.04.2017

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin 04/04/2017 tarihli ve 69972237-302.08.01-E.622 sayılı yazısı.

Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Bayram YESARİ'nin "*Kavram Bulmacalarının Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Demokrasisinin Serüveni Ünitesindeki Öğrenci Başarısına Etkisi*" konulu tez çalışması kapsamında Müdürlüğümüze bağlı Yüreğir İlçesi Efendi Halil Ortaokulu ve TOKİ Köprülü Ortaokulu'nda Anket yapmak isteği ile ilgili ilgi yazı ekte sunulmuştur.

İlimiz "İl Araştırma Değerlendirme Komisyonu'nun 11/04/2017 tarihli "Uygundur" raporu doğrultusunda, Müdürlüğümüze bağlı adı geçen okullarda söz konusu anket çalışmasının 2016/2017 eğitim-öğretim yılında, eğitim-öğretimin aksatılmasına mahal vermeden yapılması Şubemizce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer OFLAZ
Müdür Yardımcısı

OLUR
17.04.2017

Mehmet ÇALIŞKAN
Millî Eğitim Müdürü V.

Elektronik Ağ : <http://adana.meb.gov.tr>
E-posta: arge01@meb.gov.tr
Adres : Döşeme Mahallesi Mücahitler Caddesi Yeni Valilik Binası 01130 Seyhan / Adana

Tel: (0 322) 458 83 71 - 1505
Faks: (0 322) 458 83 92

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b9d2-0642-3bd9-a2b8-f51a kodu ile teyit edilebilir.

EK - 2.

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 98258552-605.01-E.5603196
Konu : Bayram YESARİ'nin Uygulama İzni

ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
(Ömer Halisdemir Üniversitesi Rektörlüğü Bor Yolu Üzeri Merkez Yerleşke NİĞDE)

İlgi : a) 04/04/2017 tarihli ve 69972237-302.08.01-E.622 sayılı yazınız.
b) Müdürlük Makamı'nın 17.04.2017 tarihli ve 98258552-20-E.5261454 sayılı onayı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Bayram YESARİ'nin "*Kavram Bulmacalarının Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Demokrasininin Serüveni Ünitesindeki Öğrenci Başarısına Etkisi*" konulu tez çalışması kapsamında Müdürlüğümüze bağlı Yüreğir İlçesi Efendi Halil Ortaokulu ve TOKİ Köprülü Ortaokulu'nda Anket yapmak isteği ile ilgili ilgi (b) olur ekte sunulmuştur.
Bilgilerinize arz ederim.

Turan AKPINAR
Millî Eğitim Müdürü

EK: Onay Örneği (1 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
24.04.2017

İsmail UZKUÇ
VHKİ

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Prof.Dr.Mustafa BAYRAK tarafından 28.04.2017 tarihinde e-imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: <http://eimza.ohu.edu.tr/eimza/default.aspx?Code=C7D111FDXB>

Elektronik Ağ : <http://adana.meb.gov.tr>

E-posta: argo01@meb.gov.tr

Adres : Döşeme Mahallesi Mücahitler Caddesi Yeni Valilik Binası 01130 Seyhan / Adana

Tel: (0 322) 458 83 71 - 1505

Faks: (0 322) 458 83 92

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden fa13-dacb-3b8d-a0bb-5880 kodu ile teyit edilebilir.

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Bayram YESARİ
Doğum Yeri / Tarihi : Elazığ-1983
Medeni Durumu : Evli
İletişim Bilgileri : bayramyesari@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ**Yüksek Lisans**

2015 - Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisans

2014 - İstanbul Üniversitesi AUZEF Coğrafya Bölümü

2001 – 2005 Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Lise

1998 – 2001 Adana Sunar Nuri Çomu Lisesi

İŞ TECRÜBESİ (Görev /Unvanlarım)

1. 2016 - ... Özel Adana Final Fen ve Anadolu Lisesi, Coğrafya Öğretmeni
2. 2008-2015 Erkn Eğitim Kurumları, Coğrafya Öğretmeni, Adana
3. 2005-2007 Adana Akif Palalı Lisesi, Coğrafya Öğretmeni

EK - 4.**KAVRAM BULMACA ÖRNEKLERİ****KELİME AVI - 1**

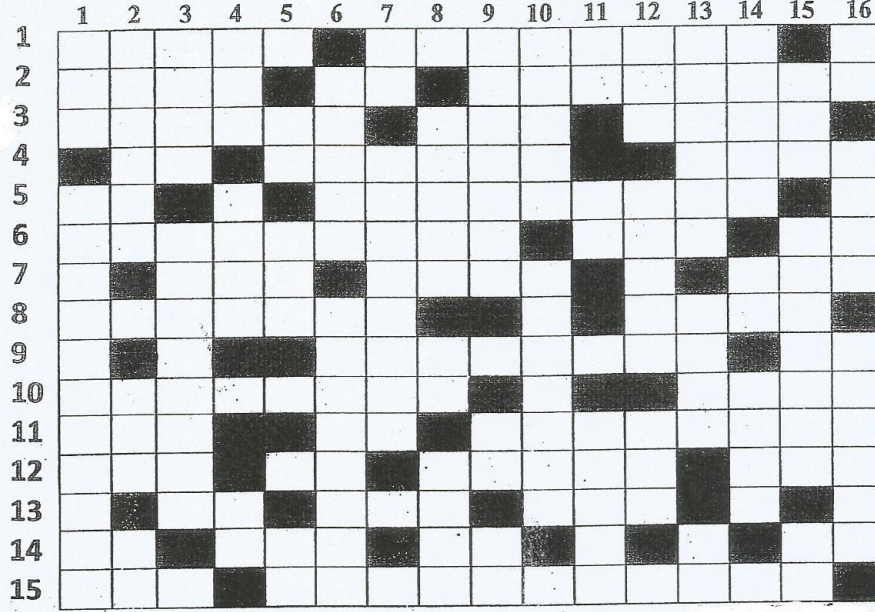
Aşağıdaki kelimeleri tablo üzerinde bularak işaretleyiniz. Kalan harfleri yan yana getirerek anahtar kelimeleri bulunuz.

MEŞRUTİYET	KURULTAY	KANUNİ ESASİ	TOY
DİVANI HUMAYUN	ÇOĞULCULUK	HAMMURABİ	ASKERLİK
MİLLİ EGEMENLİK	HUKUK	HÜRRİYET	EŞİTLİK
HAKAN	TEOKRATİK	PADİŞAH	ATİNA
OSMANLI	MACNA CARTA	VEDA HUTBESİ	ROMA
DEMOKRASİ	KAĞAN	MONARŞİ	OKUL
TANZİMAT FERMAN	PANKUŞ	GÜVENCE	MİLLİYET
SENEDİ İTTİFAK	İNSAN	ÖZGÜRLÜK	DİVAN
HALİFE	MEKTUP	HAK	KRAL
ADALET	DÜŞÜNCE	OLİGARŞİ	GÜÇ
DİN	KUT		

T	E	Y	İ	T	U	R	Ş	E	M	E	Y	A	T	L	U	R	U	K	G
E	D	M	A	D	A	L	E	T	E	H	A	M	M	U	R	A	B	İ	M
T	E	İ	K	U	K	U	H	N	Ç	L	K	İ	L	R	E	K	S	A	İ
O	Ş	İ	V	K	H	A	K	A	N	O	K	I	L	N	A	M	S	O	L
Y	İ	İ	A	A	Y	K	A	Ğ	A	N	Ğ	I	P	U	T	K	E	M	L
T	T	S	E	S	N	H	A	L	İ	F	E	U	I	D	İ	V	A	N	İ
İ	L	A	C	O	K	I	Z	İ	A	M	O	R	L	Ş	K	R	A	L	E
S	İ	R	N	K	U	A	H	H	S	A	R	G	Ş	C	K	A	H	T	G
A	K	K	Ü	U	T	S	Ü	Ü	T	E	T	I	Ü	U	U	G	Ü	Ç	E
S	A	O	Ş	L	Z	R	P	E	M	K	B	R	İ	V	K	L	M	İ	M
E	T	M	Ü	L	R	A	O	L	E	A	Ü	T	A	Ş	E	N	U	T	E
İ	İ	E	D	İ	D	K	İ	D	İ	N	Y	L	U	C	R	N	A	K	N
N	N	D	Y	İ	R	İ	N	S	A	N	N	U	R	H	A	A	C	P	L
U	A	E	Ş	A	İ	Ş	R	A	G	İ	L	O	N	Ü	A	N	N	E	İ
N	T	A	T	D	İ	T	E	Y	İ	L	L	İ	M	R	G	D	C	O	K
A	H	İ	K	A	F	İ	T	T	İ	İ	D	E	N	E	S	Z	E	A	M
K	K	T	A	N	Z	İ	M	A	T	F	E	R	M	A	N	İ	Ö	V	M

ANAHTAR KELİMELER _____

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ –KARE BULMACA ETKİNLİĞİ 1

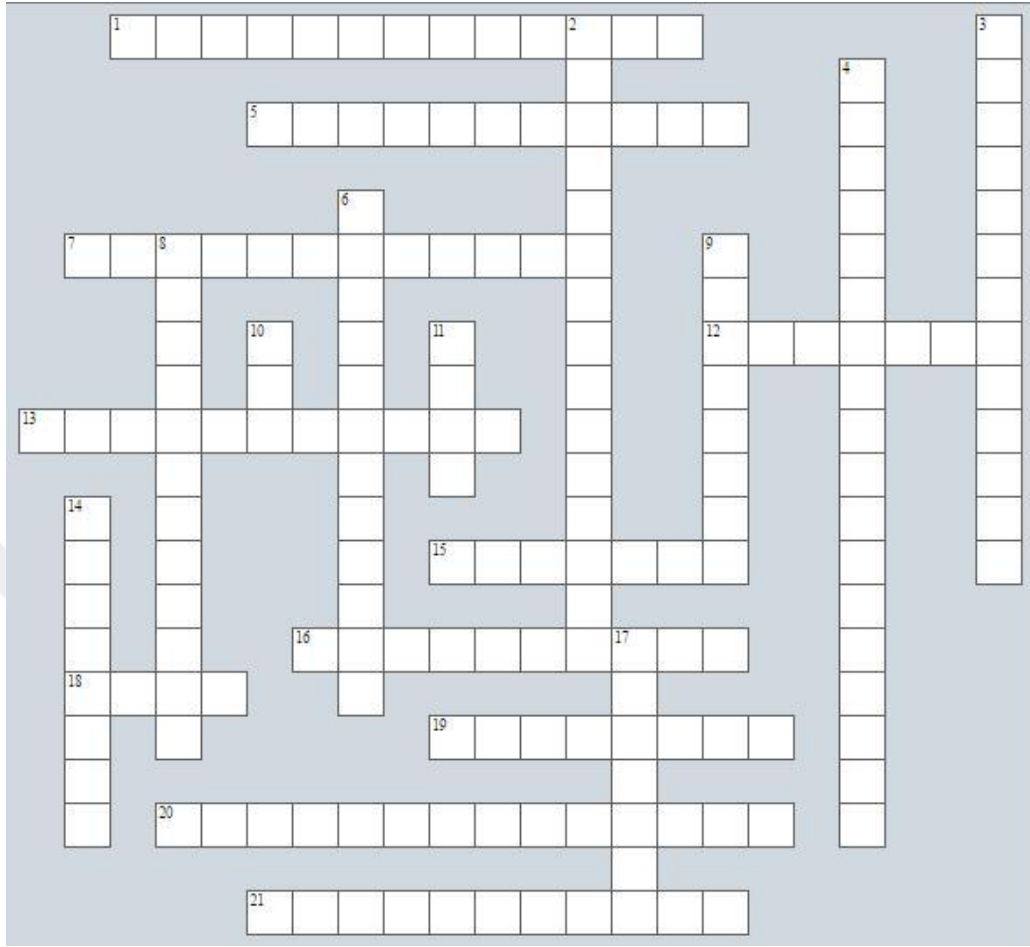
SOLDAN SAĞA

1) Eski Türk Devletlerinde hükümdar adı –Dini kurallara uygulandığı yönetim biçimi.2) Hakk, hukuka göre davranan, Adaletli olan –Eski Türklerde yurt, vatan-Fermanı, Osmanlıda kişi ve devle haklarını özetleyen ferman.3) Günümüzde Sincan Uygur Özerk Bölgesinde yer alan kent (Karahanlıların eski başkenti)– Eski Türklerde Yasama Organı, Meclis– Osmanlıda toplumun önde gelenleri, vali.4) Lityumun simgesi– Yurtla ilgili olan–Hitit tarih yazınları, Hitit Yıllıkları5) Bir bağlaç– Halk egemenliğine dayanan yönetim şekli, Cumhuriyet. 6) Karşılıklı olarak birbirini etkileme–Gelecek Milimetre (kısaltma). 7) Ut çalan kişi–Genelde Monarşik devletlerde ülkeyi yöneten kişi–Bir yılan türü. 8) İçinde akrep olan–Bir element. 9) Tanrıbilim, Teoloji– Anadolu Ajansı (kısaltma). 10) Anlaşmak, Kural olarak benimsenmiş, kriter. 11) Adıyaman'ın bir ilçesi–Küçük bitkilerin ortak adı–Hâkimiyetin bir grup ya da zümreye ait olduğu yönetim biçimi. 12) Falan filan– Mağara–Volkanik kökenli bir taş türü–Oklava (eski dil). 13) Şaşırma ünlemi–Bir sure adı–Eski Türklerde büyücü, şaman. 14) Bir nota–Küçük sandal–Rusça evet– Mililitre (kısaltma). 15) Birinci– 1876 yılında ilan edilen Türk Tarihinin ilk anayasası

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1)Hukuka uygunluk, kazanım–Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarını da içeren meşhur konuşması. 2) Hak ve hukuk uygunluk–Eziyet etme, ayıplama, küçük düşürme–Şehir. 3) Şahıs–Eski Türklerde Meclis. 4) Su yosunu–Körpe sebze ya da çiçek– Avrupa Birliği (kısaltma). 5) Hayvanları yakalama ya da vurma işi–İngilizce dudak–Yayla atılır. 6) Dilek, istek, buyruk– Bir içecek. 7) Türk lirası (kısaltma)–Örgüt, yapı. 8) Onarma işi–Beyaz–Bir ülkenin askeri gücünün genel adı. 9) Özerklik durumu–Bir sayı–Çok kısa zaman. 10)kürekle, yelkenle ya da kimi zaman motorla yürütülen ufak tekne–Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması.11) Radon'nun simgesi–Mısır güneş tanrısı– Bir yerde oturma. 12) Üye– Demokrasinin doğduğu şehir, Yunanistan'ın başkenti–Mobil cep telefonu (İngilizce-kısaltma). 13) politik–İtalya'da yanardağ–Radyum'un simgesi. 14) İmanla ilgili–iri ve zehirli örümcek– Bir şeyin iki ucu arasında eşit uzaklıkta bulunan yer. 15) Anne– Siyasal gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu ve yönetimin genellikle babadan oğula geçtiği yönetim biçimi–Bir nota. 16) Bir binek hayvanı–Peru'nun başkenti–Deniz Kuvvetlerinde komutan

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ-ÇENGEL BULMACA ETKİNLİĞİ 1

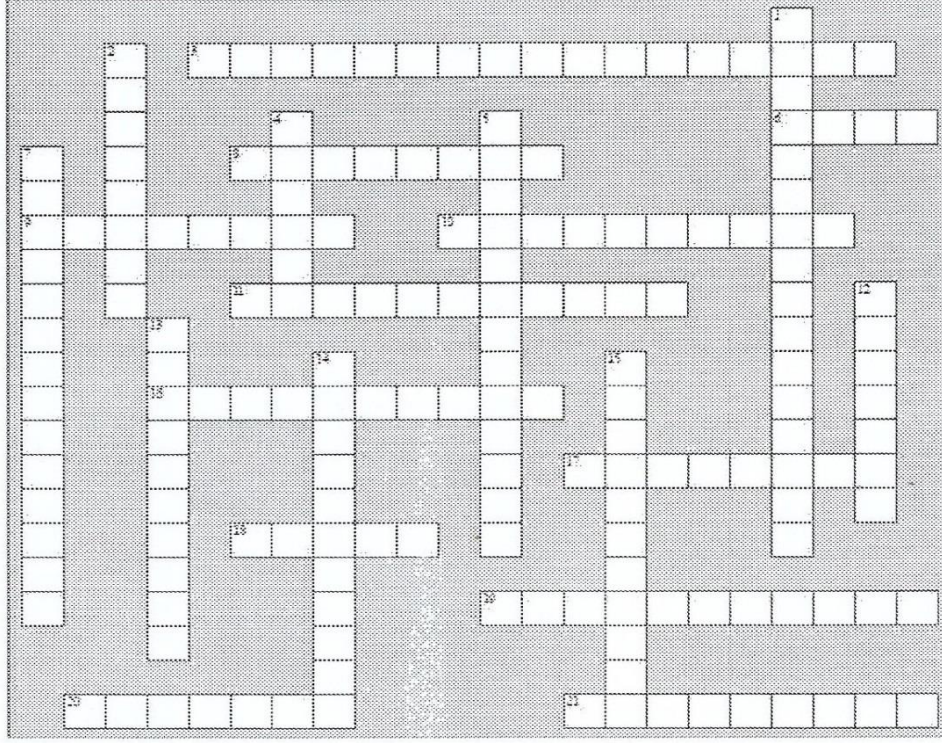
SOLDAN SAĞA

1. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
5. Kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik hakkı veren kanun
7. Evrensel Beyannamesi (bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı bildiri).
12. Günümüzde Monarşi ile yönetilen bir ülke
13. Türkiye'nin ilk kadın valisi.
15. Yöneticilerin hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar aldığı yönetim biçimi.
16. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimi
18. Demokrasinin gelişmeye başladığı ilk şehirlerden biri.
19. Dini otorite organlarının devlet idaresini elde tuttuğu yönetim biçimi.
20. Demokrasilerde hükümeti kuran parti.
21. Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarıyla ilgili meşhur konuşması.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

2. Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulmasına neden olan gelişme.
3. Devletin yürütme görevini icra eden yöneticilerden biri.
4. Bilinen kapsamlı ve en eski yazılı hukuk yasaları.
6. Türkiye'nin kadın pilotu.
8. Hakkı. (Demokrasilerde vatandaşlara yasalarca tanınan, oy vermeyi ve seçimle işbaşına gelmeyi güvence altına alan hak).
9. Hâkimiyetin sadece bir grup ya da partiye ait olduğu yönetim biçimi.
10. Eski Türklerde danışma meclisi.
11. Günümüzde teokrasi ile yönetilen bir ülke.
14. Demokrasinin temel ilkelerinden biri.
17. Devleti oluşturan üç temel organdan biri.

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ – ÇENGEL BULMACA ETKİNLİĞİ 2

SOLDAN SAĞA

3. Mezopotamya'da ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşmış, tarihin en eski ve en iyi korunmuş yazılı kanunu.
6. Günümüzde teokrasi ile yönetilen bir ülke.
8. Yasalarıyla ünlü Hammurabınin hükümdar olduğu devlet.
9. Eski Türklerde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla kurulan danışma meclisi.
10. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimi.
11. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı.
16. İngiltere Kralı Jhon tarafından imzalanan ve kralın yetkilerinin ilk defa sınırlandığı antlaşma.
17. Dini kurallara göre yönetilen ülkelerin yönetim biçimi.
18. Demokrasinin doğduğu yer olarak bilinen şehir.
19. Hz. Muhammed'in 632 yılında yaptığı insan haklarıyla ilgili meşhur konuşması.
20. Tek kişinin hâkimiyetine dayanan, yöneticinin hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar aldığı yönetim biçimi.
21. Günümüzde Monarşi ile yönetilen bir ülke.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Türkiye'nin ilk kadın il emniyet müdürü.
2. Hâkimiyetin sadece bir grup ya da partiye ait olduğu yönetim biçimi.
4. Devleti oluşturan üç temel organdan biri.
5. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
7. Devletin işlerini yürütmekle görevli, başbakan ve bakanlardan oluşan kurul.
12. Demokrasinin temel ilkelerinden biri.
13. Halkın egemenliği kendi elinde tuttuğu devlet biçimi.
14. Türk demokrasi ve anayasa tarihinin ilk yazılı anayasası.
15. Kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik hakkı veren kanun

DEMOKRASİ SERÜVENİ - KELİME AVI 2

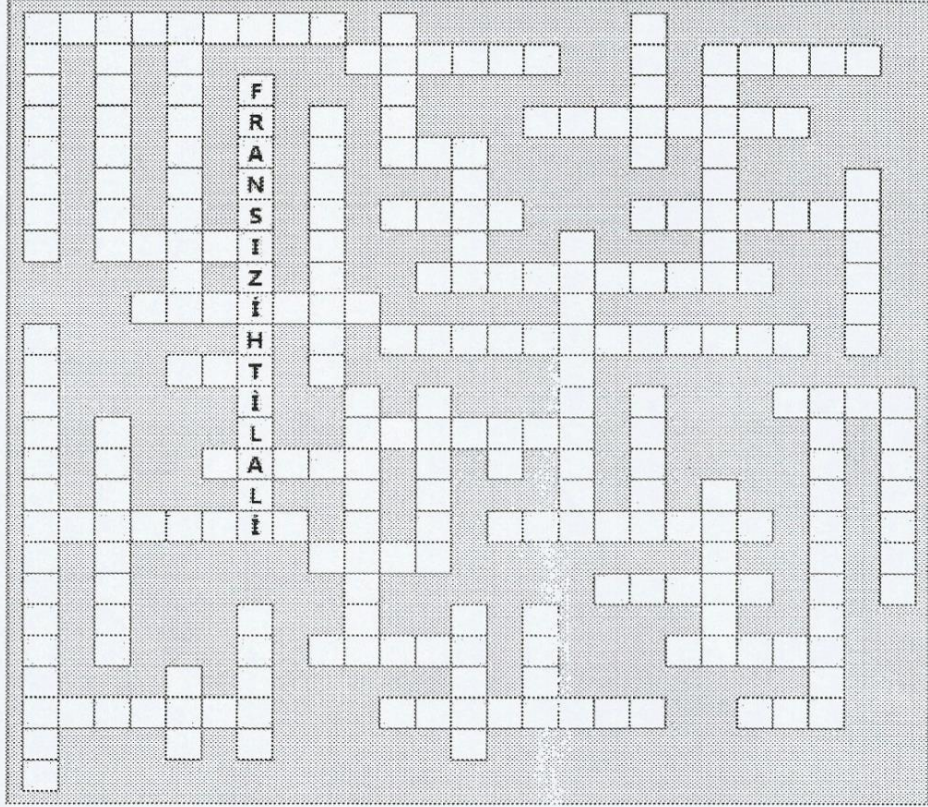
Aşağıdaki kelimeleri tablo üzerinde bularak işaretleyiniz. Kalan harfleri yan yana getirerek anahtar kelimeleri bulunuz.

MEŞRUTİYET	KURULTAY	TOY	HAMMURABİ
HÜRRİYET	EŞİTLİK	HAKAN	TEOKRASİ
PADİŞAH	ATİNA	DEMOKRASİ	OKUL
MACNA CARTA	ROMA	MONARŞİ	KUT
HOŞGÖRÜ	DİVAN	HALİFE	MEKTUP
HAK	KRAL	OLİGARŞİ	MAHKEME
CUMHURİYET	YASAMA	TBMM	HÜKÜMET
HUKUK	YUNAN	HİTİT	MISIR
AMERİKA	İRAN	DİKTATÖRLÜK	KRALLIK
ÖZGÜRLÜK	ADALET	İNSAN HAKLARI	BABİL
TÜRKAN AKYOL	HAN	İL	GÜÇ
BAKANLAR KURULU		CUMHURBAŞKANI	

T	E	Y	İ	R	U	H	M	U	C	İ	Y	A	S	A	M	A	Y	O	T
N	S	T	E	M	Ü	K	Ü	H	T	B	M	M	M	A	H	K	E	M	E
B	H	U	K	U	K	T	Ü	R	K	A	N	A	K	Y	O	L	A	Ö	E
A	H	H	A	K	İ	N	S	A	N	H	A	K	L	A	R	I	N	Z	Ş
K	İ	İ	L	D	İ	V	A	N	P	M	I	H	A	L	İ	F	E	G	İ
A	T	S	O	K	U	L	K	A	K	M	A	M	E	K	T	U	P	Ü	T
N	İ	A	M	Ç	Ü	G	D	R	E	H	H	G	A	K	R	A	L	R	L
L	T	R	E	R	H	İ	A	Ş	A	İ	A	H	N	M	A	A	M	L	İ
A	E	K	T	Ü	Ş	L	R	M	T	L	N	Z	Ü	A	E	T	E	Ü	K
R	İ	O	R	A	L	U	M	E	R	O	M	A	İ	R	C	R	İ	K	İ
K	R	M	H	I	T	U	O	N	B	A	B	İ	L	Ş	R	A	İ	N	E
U	A	E	K	İ	R	K	K	T	E	L	A	D	A	U	R	İ	R	K	A
R	N	D	Y	A	R	R	Y	A	T	L	U	R	U	K	U	A	Y	T	A
U	L	E	B	A	İ	Ş	R	A	G	İ	L	O	M	K	U	T	N	E	A
L	T	İ	S	U	H	O	Ş	G	Ö	R	Ü	M	I	S	I	R	Ş	O	T
U	T	İ	K	Ü	L	R	Ö	T	A	T	K	İ	D	Y	U	N	A	N	M
U	H	A	K	A	N	R	I	N	A	K	Ş	A	B	R	U	H	M	U	C

ANAHTAR KELİMELER

DEMOKRASİ SERÜVENİ – KELİME YERLEŞTİRME 1

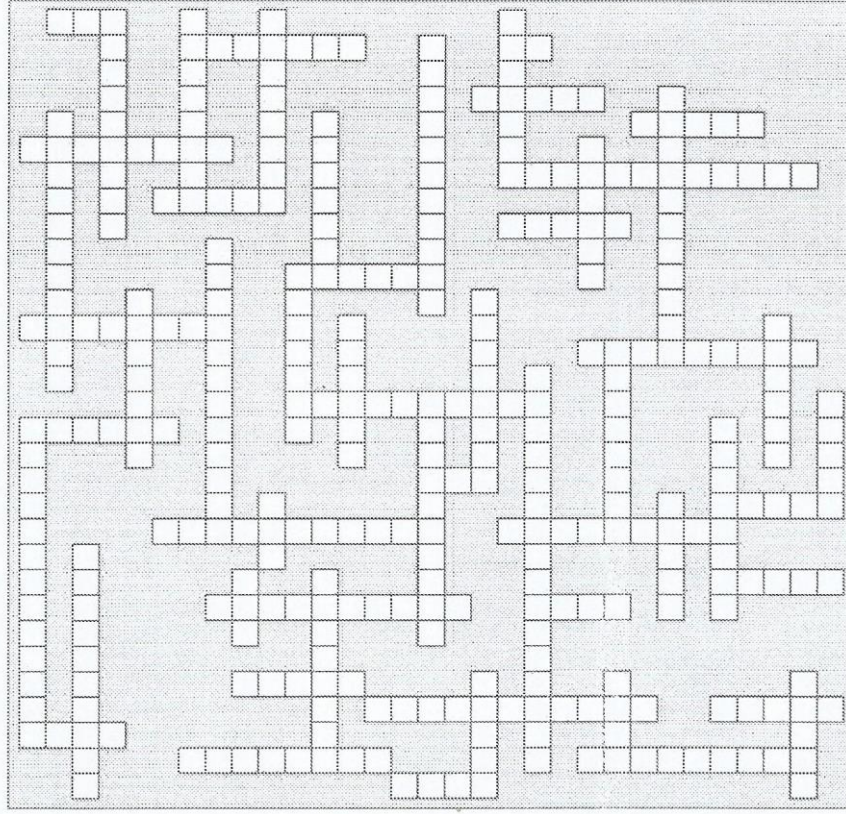

HÜRRİYET
SEÇİM
FRANSIZİHTİLALİ
BENCİL
DEMOKRASİ
BAĞIMSIZLIK
OY
HİTİT
HÂKİMİYET
ÖZGÜRLÜK
YÜRÜTME
PADIŞAH
TBMM
ASKERLİK
DİVAN
ANAYASA

KURULTAY
GÖRÜŞ
HAMMURABİ
CUMHURİYET
SOSYAL
MONARŞİ
YASAMA
ROMA
MESLEK
MEB
YARGI
İNSANHAKLARI
EKONOMİ
VATANDAŞ
MİLLİ
OLİGARŞİ

MACNACARTA
BİLDİRGE
BELGE
TANZİMATFERMANI
KANUN
TEOKRASİ
İNSAN
HAN
BİLİM
KÖLE
MEŞRUTİYET
KUT
YAŞAM
KRAL
BABİL
HAK

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ –KELİME YERLEŞTİRME 2

SAĞDAN SOLA DOĞRU

HAN
BELGE
BABİL
MACNACARTA
TANŞUÇILLER
KRAL
KÖLE

EKONOMİ
VATANDAŞ
YASAMA
SOSYAL
DEMOKRASİ
MİLLİ
HÜRRİYET

OY
İNSANHAKLARI
OLİGARŞİ
HAK
GÖRÜŞ
TÜRKANAKYOL
HAMMURABİ

YARGI
HİTİT
HÂKİMİYET
DİVAN
MEŞRUTİYET
SEÇİM
TBMM

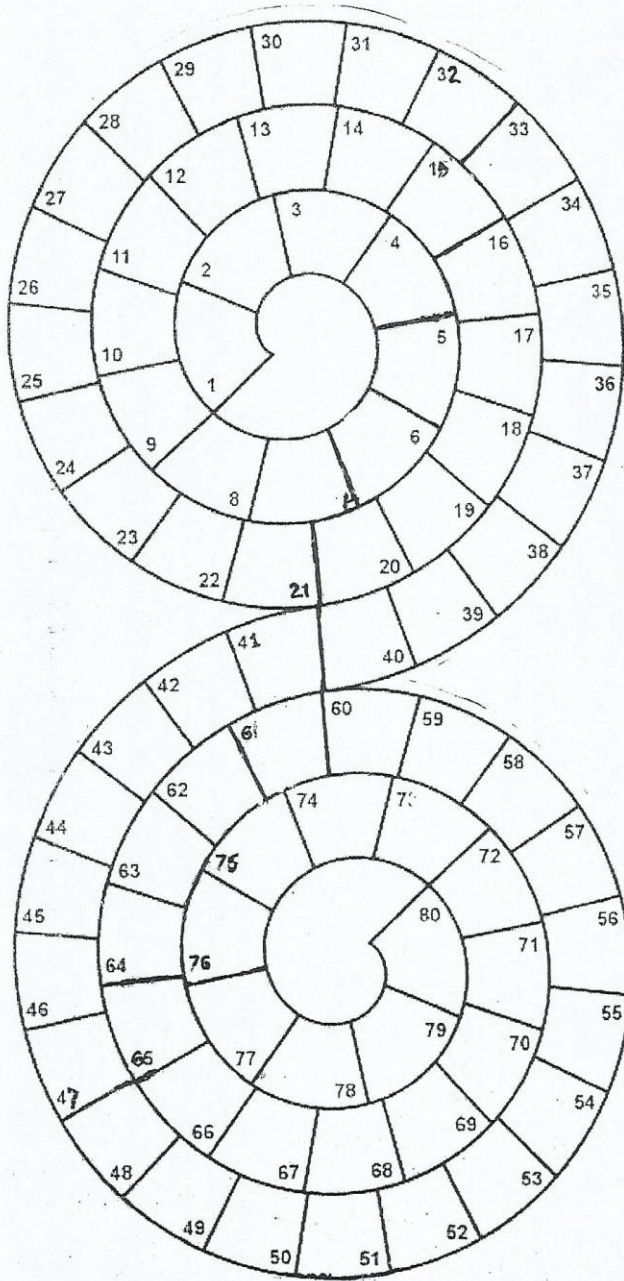
YUKARIDAN AŞAĞIYA DOĞRU

NENEHATUN
LALEAYTAMAN
HALİFE
ÖZGÜRLÜK
NACİYEEMEKÇİBAŞI
SENEDİTTİFAK
ÇOĞULÇULUK
BİLİM

TEOKRASİ
VEDAHUTBESİ
SABİHAGÖKÇEN
BENCİL
CUMHURİYET
KUT
KURULTAY

İNTERNET
BAĞIMSIZLIK
YÜRÜTME
MESLEK
İNSAN
KANUN
YAŞAM

MONARŞİ
ANAYASA
PADIŞAH
ASKERLİK
BİLDİRGE
MEB
ROMA

DEMOKRASİ SERÜVENİ

SARMAL BULMACA 1

1-7) Hâkimiyetin babadan oğula geçtiği, idarecilerin kral, padişah gibi unvanlar aldığı yönetim biçimi.

8- 17) Padişah ya da kralın yanında seçilmiş kişilerden oluşan bir meclisin olmasıyla ortaya çıkan yönetim biçimi.

18-26) Erzurum'daki Aziziye Tabyasını kahramanca savunan Türk kadını.

27-34) Devlete karşı görevlerimizden biri (Peygamber Ocağı).

35-42) Devlet yöneticilerinin gücünü tanrıdan aldığına inanılan ve idarede din adamlarının etkili olduğu yönetim biçimi.

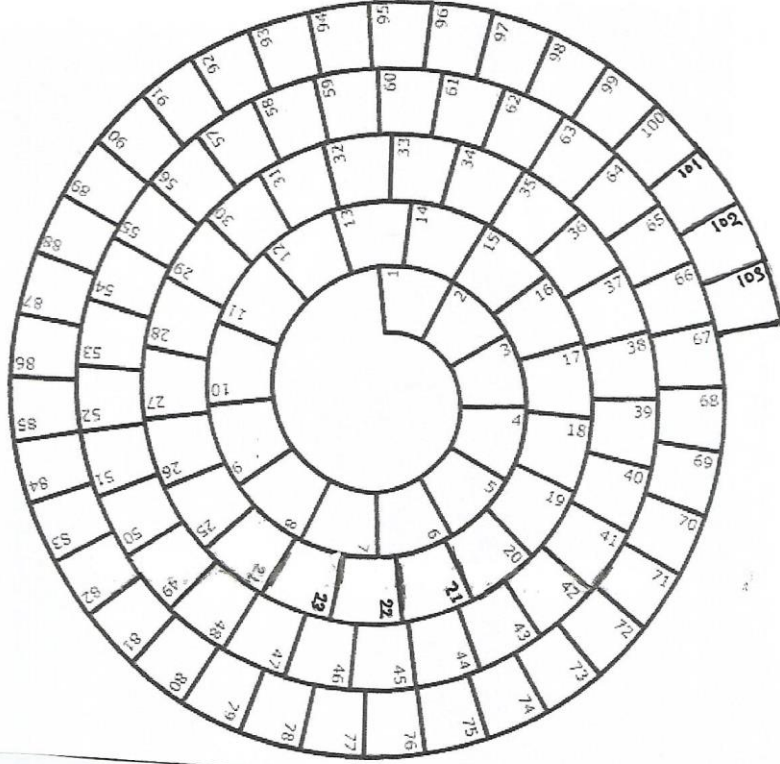
43-50) Belli bir sınıf ya da grubun hâkimiyetine dayanan yönetim biçimi.

51-55) Demokrasinin doğduğu yer olarak bilinen şehir.

56-63) Haklar Bildirgesi (1776 yılında Amerika'da insanların doğuştan gelen doğal haklara sahip olduğunu beyan eden belge).

64- 72) Yasaları (Babil kralı tarafından oluşturulan ve insanlar hakları ile ilgili ilk belge olarak bilinen yasalar).

73-80) Özgürlük, bağımsızlık (İstedliğini herhangi bir engelle karşılaşmadankarar dairesi içinde yapabilme durumu).

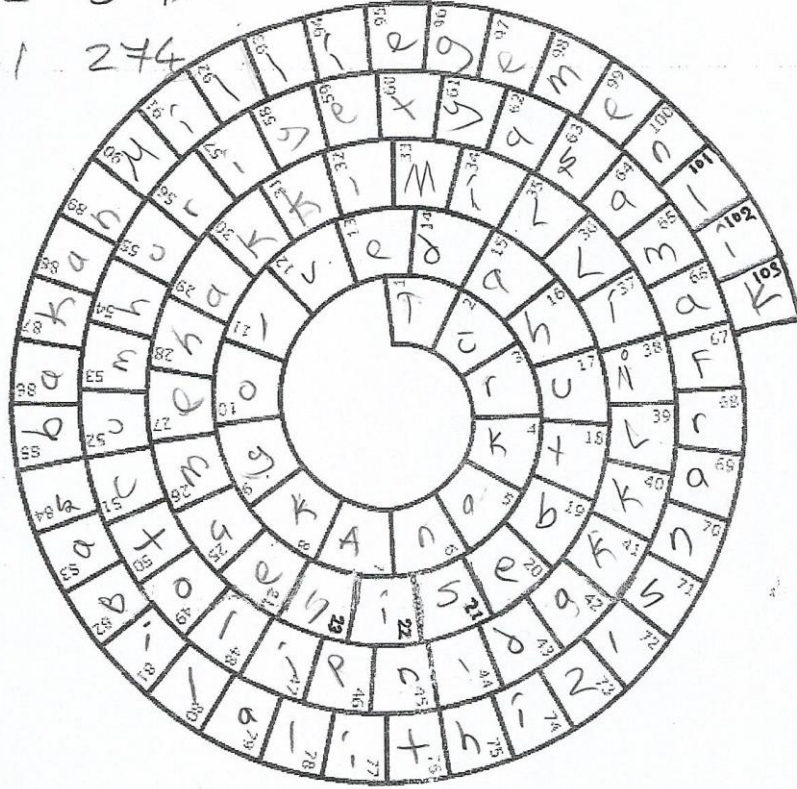

DEMORASİ SERÜVENİ – SARMAİL BULMACA 2

- 1-11) Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın bakanı.
- 12-22) Hz. Muhammedin günümüzdeki insan hakları evrensel beyannamesini aratmayacak konuşması.
- 23-32) Demokratik toplumlarda, farklı görüşlerin farklı siyasal partilerle temsil edilmesi.
- 33-37) Medeniyeti (İlk demokrasi örneğine rastlanan medeniyet).
- 38-50) 1808 yılında Osmanlı padişahı II. Mahmut ile ayanlar arasında yapılan bu sözleşmeye-Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
- 51-60) Halkın, egemenliği kendi elinde tuttuğu, idarecilerini kendisinin seçtiği yönetim biçimi.
- 61-66) Devleti oluşturan üç temel organdan biri.
- 67-81) 1789 yıllarında Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ile başlayan ve dünya tarihinin dönüm noktalarından biri olan olay.
- 82-89) Eski Türk devletlerinde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla var olan meclis.
- 90- 103) Yaşama hakkı başta olmak üzere onur, sağlık, evlilik, özgürlüklerden yararlanma gibi hakların genel adı.

ne 5-10

01 274

DEMORASİ SERÜVENİ – SARMAL BULMACA 2

- 11) Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın bakanı.
- 12-22) Hz. Muhammedin günümüzdeki insan hakları evrensel beyannamesini aratmayacak konuşması.
- 23-32) Demokratik toplumlarda, farklı görüşlerin farklı siyasal partilerle temsil edilmesi.
- 33-37) Medeniyeti (İlk demokrasi örneğine rastlanan medeniyet).
- 38-50) 1808 yılında Osmanlı padişahı II. Mahmut ile ayanlar arasında yapılan bu sözleşmeye-Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım.
- 51-60) Halkın, egemenliği kendi elinde tuttuğu, idarecilerini kendisinin seçtiği yönetim biçimi.
- 61-66) Devleti oluşturan üç temel organdan biri.
- 67-81) 1789 yıllarında Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması ile başlayan ve dünya tarihinin dönüm noktalarından biri olan olay.
- 82-89) Eski Türk devletlerinde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla var olan meclis.
- 90-103) Yaşama hakkı başta olmak üzere onur, sağlık, evlilik, özgürlüklerden yararlanma gibi hakların genel adı.

EK – 5

BAŞARI TESTİ

Adı :

Soyadı :

Numarası :

Sınıfı :

Okulu :

DEMOKRASİNİN SERÜVENİ ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

1. Hâkimiyetin bir grup, zümreye ya da partiye ait olduğu toplumlarda görülmekte olan yönetim biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Monarşi B) Demokrasi C) Oligarşi D) Teokrasi

2. Bu yönetim biçiminde yapılan bütün işler Tanrı adınadır. Ülke dini kurallara göre yönetilir.

Yukarıda bahsedilen yönetim biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Teokrasi B) Cumhuriyet C) Oligarşi D) Monarşi

3. Devleti oluşturan üç tane önemli organ vardır. Bunlar; yasama, yürütme, yargıdır. Aşağıdakilerden hangisi yasama görevini icra eder?

- A) Muhalefet Partisi B) Bağımsız Mahkemeler C) Bakanlar Kurulu D) TBMM

4. Devleti oluşturan üç temel erkten biri olan yürütme erkinin görevini aşağıdakilerden hangisi icra eder?

- A) TBMM B) Bağımsız Mahkemeler C) Bakanlar Kurulu D) Muhalefet Partisi

5. Aşağıda verilenlerden hangisinin Demokrasinin gelişmesinde etkili olduğu söylenemez?

- A) Hukuk Üstünlüğü B) Eşitlik ve Hürriyet C) Krallık Rejimi D) Magna Carta

6. Aşağıda verilen kavramlardan hangisi dünyanın her yerinde geçerli olan ve herkes tarafından benimsenen kavramlar arasında yer almaz?

- A) Hürriyet B) Eşitlik C) Monarşi D) Demokrasi

7. Dünya Tarihi'nde bilinen ilk demokrasi örneğinin aşağıdaki medeniyetlerin hangisinde ortaya çıktığı söylenebilir?

- A) Amerika B) Yunan C) Mısır D) Hitit

8. Hükümdarın mutlak yetkilerinin bir bölümünü anayasal kurumlara ve meclise devrettiği yönetim biçimine denir. Monarşi ile yönetilen devletlerde görülebilir. Osmanlı devleti son yıllarında bu sisteme başvurmuştur.

Yukarıda verilen bilgiler aşağıdaki yönetim şekillerinden hangisiyle ilgilidir?

- A) Diktatörlük B) Teokrasi C) Meşrutiyet D) Cumhuriyet

9. Bir kişinin devlet başkanı olduğu yönetim biçimidir. Bu hükümdar, kral, imparator, şah, padişah gibi çeşitli unvanlar alabilir. Ayrıca devlet başkanı yönetme yetkisini yaşamı boyunca elinde bulundurur.

Verilen bilgiler aşağıdaki yönetim şekillerinden hangisiyle ilgilidir?

- A) Cumhuriyet B) Teokrasi C) Oligarşi D) Monarşi

10. Aşağıdaki devletlerden hangisinin günümüzde “Teokrasi” yönetim biçimiyle idare edildiği söylenebilir?

- A) Almanya B) Türkiye C) İran D) Japonya

11. Eski Türk devletlerinde hükümdarların yanında devlet işlerine yardımcı olmak amacıyla kurulan ve devlet sorunlarının tartışılıp karara bağlandığı meclis aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pankuş B) Anal C) Tavananna D) Kurultay

12. 1789 yılında Fransız halkı baskıcı, mutlak monarşiye karşı isyan başlattılar. Kralın baskıcı yönetiminden sıkılmışlardı. Özgür olmak isteyen halk bir bildirge yayınladı. Bu bildirge Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi idi. Bu bildirge ile beraber , , gibi kavramlar ortaya çıktı.

Buna göre, yukarıdaki boşluklara aşağıdakilerden hangisinin getirilmesi doğru olur?

- A) Hürriyet, krallık, adalet B) Güvenlik, baskı, eşitlik
C) Özgürlük, monarşi, adalet D) Eşitlik, özgürlük, adalet

13. Dünya Gıda Programı Başkanının açıklamalarına göre her gün 25 bin kişi açlıktan ölmektedir.

Bu durum aşağıdaki haklardan hangisinin engellendiğine kanıt olabilir?

- A) Yaşama hakkı B) Eğitim öğretim hakkı
C) Düşünce özgürlüğü D) Din ve vicdan hürriyeti

14. Bir toplumda demokrasinin hızlı bir şekilde gelişebilmesi için aşağıda belirtilen özgürlüklerden hangisinin bulunması gerekli değildir?

- A) Basın özgürlüğü B) Düşünce özgürlüğü
C) Sınırsız Özgürlük D) Din ve Vicdan Özgürlüğü

15. Fatih Sultan Mehmet'in Sırp kralına; her caminin yanına bir kilise yaptıracağını demesi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin aşağıda verilen hangi maddesi ile paralellik arz eder?

- A) Yaşama hakkı
B) Düşünce özgürlüğü
C) Eğitim öğretim hakkı
D) Din ve vicdan hürriyeti

16. İngiltere Kralı imzalanan ve kralın yetkilerinin ilk defa sınırlandırıldığı antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Magna Carta
B) Hammurabi Yasaları
C) Virginia Haklar Bildirgesi
D) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

17. Türk demokrasisi ve anayasa tarihimizin ilk yazılı anayasası aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sultan Süleyman Kanunnameleri
B) Kanuni Esasi
C) Magna Carta
D) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

18. MÖ 1760 yılı civarında Mezopotamya'da ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşmış, tarihin en eski ve en iyi korunmuş yazılı kanunu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Urugakina Kanunları
B) Frig Yasaları
C) Hammurabi Yasaları
D) Magna Carta

19. Türk tarihinde kadınlara miras, boşanma, evlenme gibi konularda eşitlik verilmesi aşağıdakilerden hangisi ile olmuştur?

- A) Medeni Kanun
B) Ceza Kanunu
C) Kanun-i Esasi
D) Mecelle

20. İnsanlara karşı kin ve nefret besleyen, insanlarını hor gören ve sadece kendilerini düşünen insanlara aşağıda verilenlerden hangisi uygun düşer?

- A) Merhametli
B) Bencil
C) Hoşgörülü
D) Gerçekçi

- I. İleri görüşlü
II. Merhametli
III. Cesur

21. Yukarıda verilen özelliklerden hangisi ya da hangileri Mustafa Kemal'in kişilik özelliklerindedir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) I, II ve III

22. Memleketin büyük sanatkârları, şairleri, tiyatro sanatçıları O'nun elini öpmek istedikleri zaman "Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür." cevabını veren lider aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yavuz Sultan Selim
B) Kanuni Sultan Süleyman
C) Fatih Sultan Mehmet
D) M. Kemal Atatürk

23. Aşağıdakilerden hangisi bir sivil toplum örgütü değildir?

- A)TEMA B) AKUT C) LÖSEV D) MEB

24. "Bir kimsenin geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iştir." Cümlesi aşağıdaki terimlerden hangisinin açıklaması olabilir?

- A) Demircilik B) Okumak C) Meslek D) Kamuoyu

25. Osmanlı Devletinin teokrasi ile yönetildiği dönemlerde gücü elinde bulunduran kişi aşağıdaki unvanlardan hangisini kullanarak hüküm veriyordu?

- A) Halife B) Han C) Sadrazam D) Padişah

26. Aşağıdakilerden hangisi vatandaşın devlete karşı görevlerinden değildir?

- A) Askerlik yapmak B) Vergi vermek C) Kanunlara uymak D) Okul yaptırmak

27. Demokratik toplumlarda, her türlü düşüncenin siyasal yaşamda, ülke yönetiminde söz sahibi olmasını kabul eden siyasal kavram ya da farklı görüşlerin farklı siyasal partilerle temsil edilmesine yönelik kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bağımsızlık B) Çoğulculuk C) Özgürlük D) Milli Egemenlik

28. Halkın, belirli bir süre için temsilcilerini seçip yönetim yetkisini onlara bıraktığı demokrasi biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğrudan demokrasi B) Yarı doğrudan demokrasi
C) Temsili demokrasi D) Liberal demokrasi

29. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme alanında atılan ilk adım olarak aşağıdaki gelişmelerden hangisi olarak kabul edilebilir?

- A) Tanzimat Fermanı B) Islahat Fermanı
C) Sened-i İttifak D) Meşrutiyet'in ilanı

30. Hammurabi yasalarında; "Bir adam kendisine eşit olan birinin dişini kırarsa onun da dişini kırılır." Buna göre, Hammurabi yasalarının aşağıdakilerden hangisini ilke olarak aldığı söylenebilir?

- A) Eşitlik ilkesi B) Aile hukuku
C) Konut dokunulmazlığı D) Ticaret hukuku

31. Aşağıdaki seçeneklerde verilen yerlerin hangisi demokrasinin doğduğu şehir olarak bilinir?

- A) New York B) İstanbul C) Atina D) Londra

32. Eski Türk devletlerinde yasama organı olarak da görev yapan kurul aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toy B) Hakan C) Bodun D) Kut

33.

- İnsanlar, hakları yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar.
- Egemenlik özü, esas olarak ulustur.
- Hiç kimse inançları nedeniyle rahatsız edilemez.
- Özgürlük başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir.

Yukarıda verilen cümlelerin aşağıdaki olaylardan hangisinden sonra önem kazandığı söylenebilir?

- A) Sanayi Devrimi B) Fransız İhtilali C) Meşrutiyet D) Kavimler Göçü

34. Toplumda kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve devlet yaptırımıyla güçlendirilmiş bulunan kuralların tümüne ne ad verilir?

- A) Demokrasi B) Çoğulculuk C) Hukuk D) Hâkimiyet

35. Aşağıdaki ülkelerden hangisinin günümüzde Meşruti Monarşi ile yönetildiği söylenemez?

- A) Japonya B) İspanya C) İngiltere D) ABD

36. Aşağıdakilerden hangisi demokrasinin ilkeleri arasında yer almaz?

- A) Hürriyet B) Eşitlik C) Milli Egemenlik D) Askerlik

37. Aşağıdakilerden hangisi demokrasinin ilk geliştiği şehirlerden biridir?

- A) New York B) Roma C) İstanbul D) Madrid

38. Günümüzde kısa sürede toplanıp, geniş kitlelere ulaşmak için aşağıdaki kitle iletişim araçlarından hangisinin etkisi diğerlerine göre daha fazladır?

- A) Gazete B) İnternet C) Radyo D) Televizyon

39. Türkiye'nin ilk kadın başbakanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tansu Çiller B) Naciye Emekçi C) Lale Aytaman D) Türkan Akyol

40. Türkiye'nin ilk kadın il emniyet müdürümüz aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Türkan Akyol
B) Lale Aytaman
C) Naciye Emekçi
D) Rahşan Ecevit

41. Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklinde son söz krala aittir. Kral verdiği kararlar nedeniyle sorgulanamaz. Çünkü devlet demek kraldemektir.

Yukarıda özellikleri verilen yönetim şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Teokrazi
B) Monarşi
C) Oligarşi
D) Demokrasi

42. Aşağıdakilerden hangisi demokrasinin temel ilkeleri temelleri arasında yer almaz?

- A) Katılımcılık
B) Bürokrasi
C) Çoğulculuk
D) Eşitlik

43.

- Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.
- Türkiye Cumhuriyeti, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.
- Türkiye Devleti, vatani ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

Yukarıda Anayasamızda var olan bazı maddeler verilmiştir. Buna göre yukarıda verilen maddelerde ülkemiz ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Devletin yönetim şekline
B) İnsan haklarına
C) Devletin bütünlüğüne
D) Seçim türüne

44. Cumhuriyet ile yönetilen devletlerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylemek yanlış olur?

- A) Halk yöneticilerini seçimlerle seçer.
B) Yöneticiler halk adına karar verir.
C) Yöneticilerin yönetim süresi sınırsızdır.
D) Halk doğrudan ya da temsili olarak yönetimde söz sahibidir.

45. Sinemaya giden Selin ve Helin'in salondaki bazı kişilerin yüksek sesle konuşmalarına şahit olması aşağıdakilerden hangisinin ihlal edildiğinin göstergesidir?

- A) Toplumsal kuralların
B) Toplumsal Çıkarların
C) Kültürel Özelliklerin
D) Sosyal ayrıcalıkların

46. Ömer Bey önümüzdeki seçimlerde milletvekilliğine adalığını koyup, istediği siyasi partiye üye olmuştur. Buna göre Ömer Bey'in aşağıda verilen temel haklardan hangisini kullandığı söylenebilir?

- A) Eğitim hakkı
B) Mülk edinme hakkı
C) Seçme ve seçilme hakkı
D) Sosyal güvenlik hakkı

47. Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasası hangi yılda kabul edilmiştir?

- A) 1921
B) 1923
C) 1876
D) 1924

48. 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edilerek devletinbelirlendi. Cümlesinde boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse doğru olur?

- A) Ekonomi Politikası
B) Dış Politikası
C) Yönetim Şekli
D) Anayasası

49. Tarihte bilinen ilk anayasa aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hammurabi Yasaları
B) Kanun-i Esasi
C) Magna Carta
D) Veda Hutbesi

50. Türkiye devletinin ilk kadın pilotu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sabiha Gökçen
B) Türkan Akyol
C) Lale Aytaman
D) Naciye Emekçi

51. Demokrasilerde hükümeti kuran partiye ne ad verilir?

- A) İktidar Partisi
B) Muhalefet Partisi
C) Çoğunluk Partisi
D) Baş Parti

52. Yasalarıyla ünlü Hammurabi aşağıdaki devletlerden hangisinin kralıdır?

- A) Akad
B) Sümer
C) Babil
D) Asur

EK-6. ARAŞTIRMA UYGULAMA FOTOGRAFLARI

